

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2006

**Basarabia
cea diferită de Rusia**

**Istorii
cu cai în Evul Mediu**

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 4 (469)

aprilie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Crucificarea lui Iisus Hristos, ca și reînvierea Lui au constituit dintotdeauna subiecte și provocări pentru artiștii plastici. În 1954 Salvador Dali picta această *Crucificare*

2 Richard duce de York și fiul Edward IV, vitraliu din catedrala de la Ludlow, Shropshire

3 În salba locașurilor de carte și învățătură românească ale Ardealului secolelor XVII-XIX, Blajul și Șcheii Brașovului aduc tradiția școlilor și tipografiilor în slujba crezului național. În imagine biserica „Sf. Nicolae” din Șchei, construită inițial din bărne, în 1292, și atestată documentar în 1399, apoi, după mai multe modificări suferite, căpătând un stil baroc în 1761. Lângă ea se află clădirea în care a funcționat prima școală românească, înființată în 1471

4 Jean-François Marmontel (1723-1799), scriitor și dramaturg francez, făcea parte din tabăra susținătorilor Comediei italiene

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei
Secretariat:

Constanța Avram,
Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

aprilie

2006

4 Rețete din istorie

Cum să-ți faci vilă
și mașină din salariul
de bugetar

V. ȚEPORDEI

5 Sub emblema reformismului austriac

Școlile de la Blaj

C. MUREȘANU

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

9 Un polcovnic și un pitar, strămoși

Mihail Oromolu,
guvernatorul B.N.R.

C. PĂUNESCU

12 26 pagini pentru Unirea Principatelor

Proiectul Bilibstein

I. MIHĂILĂ

INVITAȚIE ÎN LUMEA ARHIVELOR

16 Bună ziua, ca delict

Ambasadorul
Vasile Stoica
la românii din Bulgaria

M. PETRE

21 Istorie și film

Cinerama

M. RADNEV

24 Ciupindu-i de nas pe sovietici

Omagiu românesc
pentru mareșalul
Mannerheim, în 1968

AL. POPESCU

28 Americanii cu ochii pe România

Rețeaua Serviciului
de Informații al S.U.A.,
în 1941

A. SPÂNU

EXCLUSIVITATE

33 Miza marocană la Algesiras

J.-C. ALLAIN

38 Calul frate cu românul

S. IFTIMI

ISTORIE TRĂITĂ

43 Lucrurile nu au doar preț, au și valoare

B. BALTAZAR

◆

48 De la
consilierii sovietici
la inamicul sovietic

*Relegitimarea
lui Ceaușescu*

F. ȘPERLEA

53 Lawrence
al Arabiei,
versiunea feminină

Gertrude Bell

T. STĂNESCU-
STANCIU

58 Dezmoțirea
Basarabiei

*Amintiri de la sfârșitul
secolului XIX*

I. PELIVAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

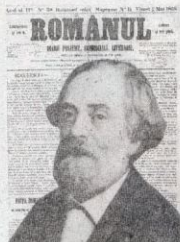
66 La Curtea
Regelui Soare,
opera învrăjbește

C. NEAGOE

70 Cu nostalgie,
despre familia mea

O. BREDICEANU-
FRUMA

**PE VREMURI,
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

76 Din coșul
de corespondență
de la Românul

G. FILITTI

◆

80 Haremul,
între realitate
și clișee occidentale

I. ZĂNESCU

MARI BĂTĂLII

88 St. Albans

F. MARINESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

91 Departamentul
de Stat despre sosirea
lui Carol II la Estoril

EVENIMENT

93 Un pod
de imagini
peste Prut

*Mileniul românesc,
1.000 ani de istorie în
fotografii*

RUBRICI

31 In memoriam

Ștefan Ursachi

32 Clio anunță

*Dorobanți, adunarea la
Muzeul Militar Național!*

H. ȘERBĂNESCU

62 Telex

64 Pentru bibliotecă
dumneavoastră

84 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

42; 94; 95

*Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog*

MUNȚII NOȘTRI AUR POARTĂ, NOI CERSIM DIN POARTĂ-N POARTĂ

VASILE ȚEPORDEI

Sunt cuvintele cele mai grele, ce se pot spune sărmanei noastre țări! Dar, în același timp, sunt singurele ce pot îmbrăca adevărul în toată goliiciunea lui.

Străbateți, vă rog, această țară, de la un capăt la altul, și vă veți minuna. Bugeacul și Bărăganul reprezintă una din cele mai fertile câmpii de pe glob.

Marea cu lacurile și Dunărea cu râurile înmagazinează peștele cel mai gustos și mai numeros din lumea apelor. Dealurile și văile sunt acoperite de patria merelor domnești și a viței moldovenești, ce au făcut fală țării noastre din veacurile îndepărtate. Și, în sfârșit, inima țării este brăzdată de bătrânii Carpați, ale căror temelii adăpostesc metalul cel mai prețuit și mai căutat: aurul.

Coborâți, vă rog, mai la vale și veți întâlni țărânul cel mai jărcuit, obosit și mai săracit. Zadarnic veți încerca toate superlativele pentru a-l califica, căci nu veți reuși. Cuvintele nu sunt în stare să ilustreze realitatea.

Mergând mai departe, veți întâlni funcționarul cel mai hămesit și mai chinuit. Alături de el va sta pensionarul, ale cărui oase le veți putea număra de la kilometri, iar în șanțul acoperit de bălării, veți privi cu jale la scheletele celor căzuți de coasa morții nemiloase...

Și pe alături, nepăsători și legănându-se pe pernele moi ale mașinii de curând cumpărate, va trece politicianul român, sfidând tot ce este drept și onest în conștiința bietului cetățean. Politicianul care e autorul moral și formal al îngrozitorului deficit de 19.700.000.000 lei.

Iar în urmă va veni, în fuga mare, domnul Administrator Financiar, pentru a cărui punere la punct expertul Rist a propus, mai zilele trecute, să mobilizăm întregul aparat al Ligii Națiunilor. Ah! Aceste lipitori ale Statului Român, deveniți aproape în unanimitate milionari dintr-o nenorocită sumă de 6.800 lei lunar. Enigma enigmelor!

Dar ascultați calculul: de îndată ajuns administrator financiar, d-sa trebuie să aibă în

câțiva ani minimum două perechi de case. Când se întâmplă să aibă numai o singură fată de măritat. În caz contrar, numărul trebuie dublat. Apoi omul e al orașului său: deci, un modest automobil. E și al pământului țării sale pe care-l iubește într-atât, că ar fi păcat și nepatriot să nu-l cinstească cu vreo vișoară. Nu uitați nici de importanța vilelor de la mare pentru sănătatea doamnei și a copiilor. E, cum s-ar zice, numai strictul necesar. Și acestea toate le cumpără cu bani gheață, măriia sa Domnul Administrator, care primește bani curați exact 6.800 lei lunar.

Adunați acum numai casele, automobilele, vilele și vitele d. administratori și dacă nu veți obține exact deficitul răbdătorului stat, înseamnă că unul și unul nu mai fac doi, ci zero!

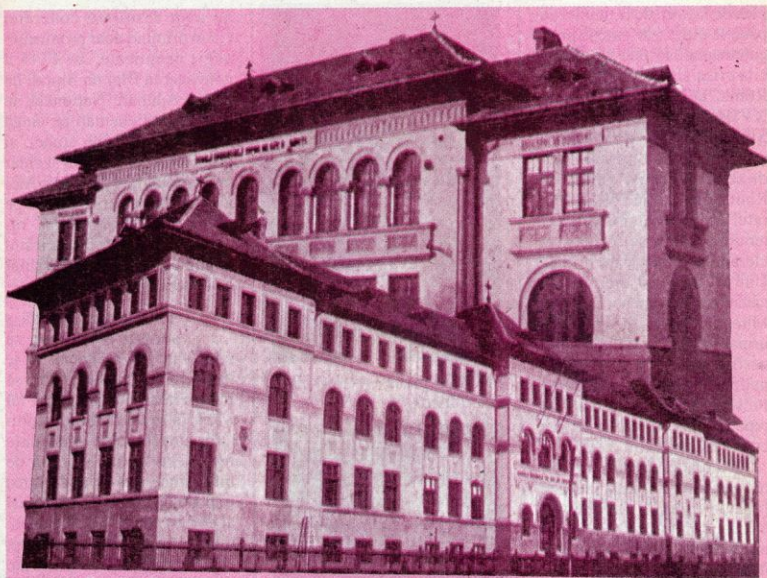
Iată oglinda fidelă a situației statului român. Pe de o parte, izvoarele de nesecate bogății, iar pe de alta, trântorii parazitari ce și-au pus ca scop scoaterea țării la mezat.

Și în căutarea cumpărătorului umblă căciulindu-se pe la porțile tuturor samsarilor străini, cerșind ultimul preț. Dar totul e zadarnic! Faima politicianului român a trecut peste mări, încât astăzi pentru a mai avea cineva un pic de încredere, trebuie mai întâi un control al situației noastre economice...

Ș-apoi să încercăm a sta cu ei de vorbă. Iată la ce a ajuns „România cea bogată”, îngennuncheată și umilită de stărpiturile politiciii parazitare...

Și privind cu jale la dezastrul în care se află statul român, pieptul cinstitului cetățean se umflă, scăpând un lung suspin, iar ochii, singurii noștri martori ai jalnicului public, se umplu de lacrimi, secundând cuvintele poetului: „Munții noștri aur poartă./ Iar noi cerșim din poartă-n poartă.”

(Raza, an II, nr. 73, 3 iulie 1932, p. 1)

Școlile Normală (sus) și Comercială din Blaj, în anii interbelici

ȘCOLILE DE LA BLAJ PE DRUMUL SPRE EUROPA

CAMIL MUREȘANU

Întemeierea școlilor din Blaj, la 1754, a fost un eveniment în viața românilor ardeleni. Din acest motiv, el este relatat și explicat cu precădere prin optica rolului său cultural, avându-și corespondentul în dezvoltarea conștiinței naționale și a procesului de emancipare politică a poporului român din perimetrul dominației habsburgice.

E un punct de vedere argumentat prin comparația între situația învățământului românesc și cel al altor naționalități și confesiuni din fostul Mare Principat al Transilvaniei în perioada dată.

Până la 1754, românii nu aveau decât vechea școală din Scheii Brașovului (*Magazin istoric*, nr. 8/2001), eventual și câteva pe lângă mănăstiri, mai mult presupuse decât atestate în orice caz, toate la un nivel calitativ scăzut.

O estimare grăitoare arată că, în aceeași vreme, maghiarii

de cele trei confesiuni catolică, reformată-calvină și reformată-unitariană aveau 14 colegii și gimnazii, cărora li se adăugau școli zise normale, de 3-4 clase, iar în orașele sau chiar în sate mai mari școli elementare sub diverse denumiri. Sașii aveau 7 gimnazii, secundate de școli elementare în orașele și în sate mai mari.

Ei beneficiau cel mai mult de posibilitatea, favorizată de Reforma religioasă, de a-i trimite pe tineri la studii în universități din statele germane.

Întemeierea școlilor românești la Blaj (*Magazin istoric*, nr. 5/1991) nu s-a înscris însă numai într-o finalitate cultural-religioasă, ci într-un com-

plex de factori, de la unii locali până la alții s-ar putea spune continentali. Printre ei se poate cita criza Unirii religioase cu Roma, la mijlocul secolului XVIII. La 27 martie 1697, Sinodul de la Alba Iulia a acceptat unirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Roma, după ce în 1692 împăratul Leopold emisese o patentă prin care se recunoștea clerului ortodox, care primea Unirea, aceleași drepturi pe care le aveau romano-catolicii. Mirenii uniți, ca „fii ai patriei”, urmau să aibă drepturi cetățenești depline, ca și celelalte națiuni politice din imperiu. Prevederile diplomei au fost repede uitate și astfel Unirea cu Roma intrase în criză.

Ea a fost precipitată de atitudinea dură a Curții vieneze față de vlădica Inochentie Micu-Clain (*Magazin istoric*, nr. 2/1998), concretizată prin înălțurarea acestuia din scaunul episcopal, ceea ce l-a silit a se refugia la Roma, sub amenințarea unui proces „politic”, la sfârșitul anului 1744.

Ales în 1728, consacrat în 1730 și instalat în 1732 ca episcop al românilor uniți, Micu-Clain a promovat un program de susținere a intereselor naționale, în care revendica și dreptul națiunii române de a fi recunoscută ca a patra nație constituțională în Ardeal, alături de unguri, sași și secui. S-a izbit de împotrivirea fermă a catolicilor maghiari din Transilvania, dar și a celorlalte culte (unitarieni, reformați, evanghelistici-luterani), care nu concepeau existența a

Inochentie Micu-Clain

încă unei națiuni recunoscute, cea română.

***Fiindcă mai toți sunt
însătoșați și flămânzi
de hrana cea
sufletească, pentru
aceea tuturor fiilor
noștri, ori cari vor cere,
trebuie după putință
să li se frângă
sfânta pâine și a-i
cuprindă la învățătură
(Petru Pavel Aron, 1754)***

Repetatele sale demersuri pe lângă Curtea din Viena nu

au avut rezultate concrete, Clain primind doar promisiuni vagi, neaplicate. În 1744 a convocat la Blaj un Sinod, de fapt o Adunare Națională, la care au fost chemați pe lângă protopopi, ca până atunci, și preoți obișnuiți, nobili și chiar reprezentanți ai țăranilor. Aici a prezentat demersurile sale pe lângă Curtea imperială, rămasse fără ecou, solicitând populației să-l sprijine, chiar cu contribuții financiare.

Cancelaria imperială a socotit atitudinea sa sfidătoare și l-a chemat să se justifice. Viena s-a grăbit să interpreteze intransigența lui Micu în revendicarea drepturilor confesional-naționale românești ca pe o probă de infidelitate față de autoritatea imperială și față de actul înșuși al Unirii cu Roma. Interpretare înlesnită și de dărzul episcop, cu afirmațiile sale imprudente de la Blaj, făcute și în contextul desfășurării în același an a agitației antiunioniste conduse de Visarion Sarai.

Mișcarea lui Sarai a constituit, de altfel, un alt factor al crizei Bisericii Unite profunde, prelungite aproape două decenii. Acesta, un sârb care pretindea că fusese monah

călătorit la Athos și Ierusalim, colinda satele bănățene și pe cele din sudul Ardealului, afirmând că este inspirat de Maica Domnului și combatând Unirea cu Roma. A stârnit adeziunea mulțimilor de români simpli, de la sate îndecoșe, care vedeau în el un posibil susținător al doleanțelor lor naționale. Răzmerița stârnită de

Petrecere la Curtea lui Iosif II (gravură de epocă)

Sarai a fost pusă în sarcina lui Clain, acuzat că ar fi instigat la desprinderea de Roma. În realitate, Sarai fusese trimis de mitropolitul sârb din Karlowitz, Arsenie Iovanovici, care socotea că prin propaganda antiuniată îi putea atrage pe români sub jurisdicția sa. Când austrieii pierduseră Oltenia și Serbia de Sus (1739), mitropolia sârbească încercase să își extindă autoritatea și asupra românilor din unele părți ale Transilvaniei, până la Brașov.

Antiunionismul a fost sprijinit, mai desigur, și de Rusia. Pentru ingerințele sale, Petersburgul a profitat de dificultățile Austriei în războaiele ruso-austro-turce dintre 1740 și 1748, care au constrâns Viena la o atitudine acomodată față de Imperiul țarist. S-au acceptat intervenții în favoarea greco-orientalilor și relațiile pe care emisarii ai acestora le-au încheiat cu cercuri politice și ecleziastice din Rusia. Biserica rusă a obținut, astfel, să trimită în Maramureș un episcop de-al ei (la 1 aprilie 1746), primit cu mari onoruri la Cluj, ca un veritabil conducător al Bisericii Române Unite.

În absența lui Clain, Petru Pavel Aron a fost numit vicar episcopal. Aron se va abține să continue lupta națională a celui exilat. Deși aflat departe de Ardeal, Clain socotea de datoria sa să conducă în continuare Biserica românilor. Până în 1747, relațiile sale cu Aron au fost bune.

Petru Pavel Aron

Ele s-au deteriorat până la rup-tură cvasitotală, după această dată, din cauza atitudinii conciliante a lui Petru Pavel Aron în problema teologului iezuit care, prin condițiile Unirii din 1700, fusese pus de Roma ca un fel de „monitor” pe lângă episcopia unită. Acesta urmărea ca Biserica românilor să nu devină o Biserică națională, ci să-și păstreze subordonarea nu numai față de Roma, dar și față de celelalte Biserici din Imperiu.

Clauză greu suportată de episcopii uniți. De la Roma, Inochentie Micu mersese până la a-l excomunica pe teologul iezuit, convins că acesta unel-tise pentru îndepărtarea sa.

Când Petru Pavel Aron a părut a nu ține seamă de această măsură, Inochentie l-a exco-municat și pe el...

Divergența dintre cei doi pre-lați a alimentat apoi conflictul temporar al lui Petru Pavel Aron cu grupul clericilor superiori format din Silvestru Caliani, Grigore Maior și Gherontie Cotorea, care – și nu doar ei – ar fi dorit revenirea lui Micu la Blaj. Guvernul Transilva-niei nu-i era nici el favorabil lui Petru Pavel Aron și înainta la Viena rapoarte ostile.

Situația aceasta tulbură a părut că începe a se limpezi când, în 1751, în fața intransi-genței Vienei și a presiunilor, discrete dar tenace, ale curiei papale, Inochentie a consimțit să se retragă din demnitatea episcopală. Fără a întruni o largă adeziune, a fost ales episcop Petru Pavel Aron, neîntrevăzându-se o soluție mai bună.

Anii 1752-1754 Aron și i-a petrecut la Viena, unde s-au depus insistențe pe lângă el ca să-l convingă pe Clain să renunțe la atitudinea de frondă în problema cooperării cu teologul iezuit, cât și în aceea a drepturilor ecleziastice și naționale românești. El nu s-a

lăsat ușor convins de o asemenea intervenție, astfel că, la un moment dat, Viena s-a gânde să-l înlocu-iască, până când încă nu fusese confirmat.

Revenirea sa la Blaj, unde a fost înscăunat oficial în noiembrie 1754, a părut a încheia cel puțin unul dintre aspectele spinoase sub care se anunțase păstro-rirea sa, cel al rela-

Biblioteca Centrală din Blaj

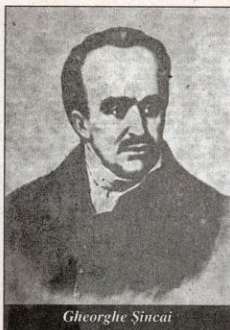
țiiilor cu Viena. O încheiere ce se răsfrângea asupra Bisericii Unite în întregul ei, fiindcă se depășea tensiunea creată de cazul lui Inochentie.

Asupra păstoririi lui Petru Pavel Aron s-a făcut observația că a reprezentat o continuare a acțiunii de emancipare a poporului român, însă punând accentul pe alte metode și căi decât cele preconizate de Inochentie Micu. Accentul s-a deplasat de pe aspectul politic pe cel cultural.

După cele întâmplate, a continuat să meargă pe căile precedente era, pentru succesul marelui episcop, o imposibilitate. În această privință Viena era inflexibilă. Cu toată aparența sa cucernică, Petru Pavel Aron n-a fost însă un timorat. Dimpotrivă, cei din jurul său i-au remarcat nu o dată tenacitatea. A fost prudent și realist, evaluând mai bine perspectivele imediate ce i se ofereau.

E incorectă, ca bazată pe aparențe, aprecierea că el s-a preocupat mai mult de mântuirea sufletelor decât de ameliorarea stărilor politico-sociale ale credincioșilor. Inițiativa sa culturală în temeiul școlilor din Blaj se împletea cu același țel, curent în epocă, al emancipării globale a poporului român.

Lupta lui Micu fusese dusă la nivel politic, înfruntând vârfurile societății transilvane, clasele privilegiate. Prin memorandumurile sale episcopul se plasase el însuși pe platforma luptătorului de avangardă, de elită. Jucătoarele argumente invocate în favoarea drepturilor naționale și

Gheorghe Șincai

confesionale nu erau înțelese, la drept vorbind, decât de o pătură socială redusă a românilor.

Inițiativa înființării școlilor, deplasând greutatea luptei pe „luminismul cultural”, a fost actul care a contribuit la înaintarea pe un drum mai lent, mai ocolitor, dar în ultimă instanță mai eficient. După câteva decenii, linia politică va putea fi reluată pe temelia unui sprijin popular mai larg, rezultat din luminarea poporului asupra intereselor sale, prin învățătură. *Supplex*-ul din 1791 (*Magazin istoric*, nr. 1/1978, 11/1978), în aparență și el un eșec în confruntarea cu privilegiile și cu beneficiarii

acestora, a însemnat tocmai acea reluare a liniei politice de acțiune, cu un eșec mai adânc, și între aderenți și între adversari, decât înainte cu 40-50 de ani.

În inițiativele culturale ale Blajului se mai poate identifica și încadrarea în politica școlară a Curții vieneze, ale cărei direcții reformiste s-au pronunțat încă sub domnia Mariei Tereza, și nu doar sub cea a lui Iosif II. Sistemul educațional introdus treptat de consilierii Mariei Tereza prevedea crearea de școli elementare, de unele numite „principale” (cu limbă latină) și de altele normale.

Este cadrul de care va beneficia Gheorghe Șincai (*Magazin istoric*, nr. 3/1989), în calitate de inspector al școlilor românești. În măsura în care el s-a dedicat în temeiul cât mai multora dintre acestea, Șincai a fost și executantul unei politici școlare oficiale. Luminismul cultural (*Magazin istoric*, nr. 7/2001) a fost o emblemă a reformismului austriac, sub care s-au înscris și eforturile școlare ale Bisericii Unite.

Într-o perspectivă istorică largă e necesar să se vadă că inspirația câtorva mari bărbați

asimilase ceva dintr-un curent de idei general european, în consonanță cu anumite precepte ale învățăturilor religiei, privitoare la modul mai eficient al răspândirii și înțelegerii cuvântului Evangheliei. În fapt, era unul dintre pașii pe lungul drum mai aproape de Europa. ■

Mitropolia Bisericii Române Unite cu Roma din Blaj și Academia Teologică (dreapta), cu Liceul de Băieți (stânga), într-o reprezentare din anii '30 ai secolului trecut

Microarhiva Magazin istorie

Iubiti Domnule Oromolu,

*Întâlnirea de foarte târziu să vă cur întare c'am întârziat
atâta timp cu vizita la Banca Națională. Puteti fi sigur*

*Multă mîndrie vă decorează să vă parvenit cu
la primă oară vizita la Banca cu să vă
multă mîndrie de viză grași de tot ajutorul ce l'ati dat
operei mele și al Principelui*

Caru

MIHAIL OROMOLU - DOCUMENTE INEDITE

CRISTIAN PĂUNESCU

În Arhiva Băncii Naționale a României nu s-a păstrat dosarul lui Mihail Oromolu, cel care a fost guvernator al instituției în intervalul 1 ianuarie 1922-31 decembrie 1926. Cu atât mai interesante devin actele pe care le vom prezenta în continuare și care privesc mai ales aspecte ale vieții personale.

Mihail Oromolu face parte dintre guvernatorii Băncii Naționale originari din Oltenia, asemenea lui Ioan C. Bibicescu sau Dimitrie Burileanu. Perioada mandatului său în fruntea celei dintâi instituții financiare a statului român a fost una extrem de importantă. La câțiva ani după războiul de reîntregire națională, în plin efort de stabilizare monetară, Banca Națională a României era chemată să joace un rol major în procesul de refacere a țării. O realizare deosebită a lui Mihail Oromolu, în calitate de guvernator al B.N.R., a fost readucerea în țară a depozitului în aur deținut de B.N.R. din timpul Primului Război Mondial la Reichsbank (*Magazin istoric*, nr. 11/2004). După negocieri anevoioase, tezaurul s-a întors dintr-o fostă țară inamică, ceea ce nu s-a întâmplat cu mult mai importantul tezaur evacuat la Moscova tocmai pentru a fi protejat de germani.

A doua sa mare realizare este legată de demararea proiectului de construire a unei clădiri la Roma pentru un institut de studii

superioare. Ideea era mai veche, de dinainte de Primul Război Mondial. Izbucnirea marii conflagrații a împiedicat atunci realizarea lui. După război, ideea a fost reluată, fiind susținută în paralel de Vasile Pârvan și de Nicolae Iorga. În august 1920, N. Iorga a supus Parlamentului un proiect de lege pentru înființarea unor școli superioare la Paris și Roma. Proiectul a fost aprobat de Camera Deputaților la 13 august, iar de Senat la 23 august 1920. Prin Decretul regal nr. 4.285, din 22 octombrie 1920, a fost promulgată legea. Mai trebuia găsiți banii.

Vasile Pârvan, aflat la Roma în 1921, a obținut, și cu sprijinul ministrului României în Italia, generalul Lahovary, de la municipalitate concesiunea unui teren, pe care urma să se ridice clădirea unui institut român. Actul prevedea concesionarea veșnică a terenului „cu condiția de a clădi o Academie Română de Istorie, Arheologie și Belle-Arte în timp de cinci ani și numai cu această exclusivă destinație”.

România, abia ieșită din război, nu dispunea de fonduri care să poată fi alocate unui asemenea scop. Ministrul României la Roma s-a adresat atunci printr-o scrisoare guvernatorului Băncii Naționale a României, rugându-l să ofere fondurile necesare. La 29 octombrie 1924, Consiliul de Administrație al B.N.R. ordona acordarea unui avans de 700.000 lire italiene și întocmirea planurilor viitoarei construcții. Execuția a fost încredințată, la 20 noiembrie 1924, arhitectului Petre Antonescu. La 3 iunie 1925, s-a aprobat un fond de 1,5 milioane lire italiene pentru primul lot de lucrări din acel an. Toate lucrările de realizare a construcțiilor, a utilităților, inclusiv dotarea cu mobilier a clădirii, au fost finanțate, în anii următori, de Banca Națională a României.

Mihail Oromolu a făcut și alte gesturi de mecenat. Iată o scrisoare expediată de prințul Carol (nu am putut stabili exact anul):

„Iubite Domnule Oromolu,

Întâiul de toate să vă cer iertare c-am întârziat atâta timp cu vizita la Banca Națională. Puteți fi sigur că întârzierea a fost provocată nu de voința mea.

Astăzi însă scopul acestor câteva rânduri este o cerere, sau mai bine zis reamintirea unei promisiuni făcute cu prilejul banchetului F.S.S.R. [Federației Societăților Sportive din România C.P.].

Vă rog foarte mult dacă puteți înainta o parte din suma promisă delegaților Federației. Se apropie Sf. Gheorghe și groaza chiriiilor. Fără ajutorul Băncii Naționale vom fi pe drumuri.

Mulțumindu-vă dinainte, vă promit că la prima ocazie voi veni la Bancă ca să vă mulțumesc de viu grai de tot ajutorul ce l-ați dat operilor mele și ale Principesei.

Carol“

Mihail Oromolu s-a născut la 16 februarie 1875, la Râmnicu Vâlcea, în familia unui funcționar comercial. A absolvit Liceul „Sf. Sava“ din București, iar din 1896 și-a continuat

studiile la Paris. A obținut licența în Drept. A urmat apoi cursuri de literatură și filosofie la München. La 23 iunie 1900 a intrat în magistratură, ca ajutor, devenind apoi supleant de judecător la Pitești, Târgoviște, Buzău, Constanța, Brăila și Craiova. Din 1904 a început să lucreze ca avocat al statului în acest ultim oraș. S-a înscris în Partidul Conservator, fiind prefect al județului Dolj (1912-1913) și deputat (din 1914). După Primul Război Mondial, s-a apropiat de

Partidul Conservator-Democrat, condus de Take Ionescu. Între 17 decembrie 1921 și 1 ianuarie 1922 a fost ministru al Industriei și Comerțului.

A trecut apoi în Partidul Național Liberal. După ce și-a încheiat mandatul la Banca Națională, a funcționat la Creditul Industrial. Din 29 octombrie 1927 a devenit membru în Consiliul Superior al Agriculturii. În anii Celui de-al Doilea Război Mondial a fost președinte al Asociației „Amicii Americii“. A murit la 30 martie 1945 și este înmormântat în Cimitirul „Bellu“.

A locuit în București în prima casă de pe partea dreaptă a Bulevardului Aviatorilor nr. 3 (fosta Șosea Jianu, nr. 10). Ni s-a păstrat actul prin care a cumpărat locul și casa de la un Ambrozio Tamazoglu, „proprietar din București, strada Mihai Vodă no 5“. Din document aflăm că în acel moment, 31 mai 1922, Mihail Oromolu locuia „la Banca Națională, strada Lipskani 7“. „Locul și casele și orice îmbunătățiri s-ar afla pe el“ au „fost cumpărate cu 400.000 lei“. Vânzătorul încasa pe loc 119.100 lei, restul de 280.900 lei urmând să fie virări de Mihail Oromolu Băncii Sindicatului Agricol Ilfov „în achitarea debitului meu acolo și pentru radierea ipotecilor ce garantează debitul meu asupra imobilului ce vând“.

Istoricul Mihai Sorin Rădulescu îi reconstituia astfel spița genealogică. „În Catastih coprinzător de toți boierii caftanlâi, stăpânitori de moșii și locuitori ai acestui județ Vâlcea, desp[ărțiți] în 3 clasuri, din 28

octombrie 1831, figurează și doi membri ai acestei familii: «Mihalache sin polcovnicu Costi Oromolu, 35 ani, fără venit, trăitor în orașul Râmnic», și «Gheorghe sin polcovnicu Costi Oromolu, 30 ani, fără venit, trăitor la satul Ciorăști». Din alt izvor aflăm că «Mihalache sin polcovnic Costi Oromolu» primea, la 4 septembrie 1842, rangul de pitar. Deci,

cel mai vechi strămoș cunoscut este polcovnicul Costi Oromolu, care locuia la Râmnicu Vâlcea, proprietar al unei vii în Dealul Zăvideni, care a trăit la sfârșitul secolului XVIII și în prima jumătate a celui următor. A avut trei copii: Mihalache, Ghiță și Zoe. Mihalache s-a căsătorit în jurul anului 1830 cu Bica Burileanu (care se înrudea cu Brătienii). Au avut șase copii. Una dintre fete, Elena, s-a căsătorit cu Constantin Davidescu. Fiica lor, Maria, a avut, din căsătoria cu Nicolae Drăghicescu, mai mulți copii, între care Virgil, arheolog și istoric, și Aurelia, căsătorită cu Ioan D. Chirescu, compozitor.

Un alt băiat al lui Mihalache Oromolu și al Bicăi Burileanu, Nicolae, s-a căsătorit cu Elena Slăvitescu, descendentă unei vechi familii boierești din Vâlcea, din care cobora și mama lui Eugeniu Carada, creatorul Băncii Naționale a României. Prin Nicolae s-a continuat numele familiei, mai precis prin Constantin, fratele lui Mihail, care nu a avut copii.

Mihail Oromolu s-a căsătorit cu Margot Marocneanu, care era vară primară cu Nicolae Titulescu. Soția îi aducea o avere importantă, cum aflăm dintr-un act de partaj încheiat la Tribunalul Dolj, Secția III, la 23 martie 1910. Actul era încheiat între ficele lui „Th. Marocneanu”, cum apare dactilografiat în document: „Maria M. Popp, asistată de soțul său M.N. Popp, Margot M. Oromolu, asistată de soțul său M. Oromolu, și Lucia D. Gaicu, asistată de soțul său maior D. Gaicu, toți proprietari din Craiova.” În afară de cariera de piatră, var, ciment „ce avem consesiune de la

Conacul de la Păușești-Măglași

stat situată în comuna Gura Văii, județul Mehedinți și pentru care a intervenit între subsemnatele și dl. C. Gârleșteanu contractul autentificat”, restul averii era împărțită în trei loturi, fiecare fiică luând unul. Lui Margot îi reveneau: via Pietroasa, fosta Theodoru, situată în Podgoria Drăgășani, comuna Sutești, județul Vâlcea, împreună cu toate clădirile și ede-

curile după cum urmează: 1) circa 16 hectare vie și pădure cu obrațe, din care circa 12 hectare vie replantată, o casă de locuit cu patru camere mobilate, o pivniță sub-sol, o casă de servitori cu patru camere și o cramă; 2) mobilier, șase hârdăe de stropit, 12 hârdăe de cules, 2 putini de rachiu, 5 ceatarne, un cazan, 40 vase mici, 3.250 deca, 6 buți verzi, 1.800 deca, 14 buți lungi, 3.000 deca face 8.000 deca, o sdrobitoare, o pompă, o mașină egrapat, 7 mașini stropitoare vermores, un lin, un ciur, două curători, trei căzi, o pâlnie lemn, un ciocan, o pană de butie, o chee franțuzească, 2.000 kilograme piatră vânăță, o presă, două lopezi lemn, valorate în total la suma de 120.000 [lei C.P.]”.

Îi mai reveneau: 25 acțiuni la Banca Olteniei, în valoare de 3.850 lei. Preluă, „spre egalizare: 1) creditul viticol lei 12.752; jumătate creanța B. Olteniei lei 27.768,12; jumătate creanța d-nei Mar-Ocneanu lei 25.500; jumătate creanța d-nei Pichler lei 5.000; jumătate creanța d-nei Urdăreanu lei 10.500; creanța d-lui M. Oromolu lei 8.815,45; restul creanței Băncii Comerțului 3.889,12 lei; dreptul meu succesoral 28.625,50 [lei - C.P.]”.

Cei doi soți și-au ridicat un frumos conac pe moșia de la Păușești-Măglași. Pisania grăia astfel: „Ziditu-sa această casă de dumnealui Mihai Oromolu și soția sa Margot în anii rășboiului lumii 1915-1916, fiind arhitect Petre Antonescu, iar constructor D. Nedelcu, dar nu au stăpânit-o decât din 1919, din cauza prigonirii rășboiului.”

(Continuare în p. 15)

PLANUL BILISTEIN: UNIREA ȚĂRILOR ROMÂNE LA 1770

*Est-il de l'intérêt
de l'Empire de Russie de conserver
les Provinces de Moldavie & de Valachie
telles de propriétés ou à titre de populations?*

La sfârșitul secolului XVIII, Țările Române constituiau pentru cancelariile europene o preocupare diplomatică. Slăbirea puterii otomane în această parte a Europei a trezit interesul altor puteri de a-și consolida influența. Dacă Imperiul otoman lupta să-și păstreze dominația, Imperiul habsburgic, Rusia țaristă sau regatul Prusiei căutau să-și extindă stăpânirea.

S-au încheiat felurite alianțe și coaliții și s-au purtat mai multe războaie împotriva otomanilor, vizând schimbarea echilibrului de forțe în zonă. S-au formulat, de asemenea, mai multe proiecte de reîmpărțire și organizare a Țărilor Române. Unele dintre acestea au fost studiate și publicate de Vlad Georgescu în 1970. Recent, doamna Ileana Mihăilă și cercetătorul rus Aleksandr Stroev au descoperit un nou document care preconiza o reorganizare a Principatelor la finele veacului XVIII, datorat baronului Bilistein, din anii 1770-1771.

Cum a apărut acest proiect?

ILEANA MIHĂILĂ

În contextul internațional al războiului ruso-otoman, din 1768-1774, în cadrul căruia Țările Române vor deveni teatru de acțiune între 1770 și 1774, o anume parte a boierimii își va concentra eforturile pentru obținerea unor avantaje concrete întru ameliorarea statutului lor politic.

De la delegația comună moldo-valahă care se va înfățișa înaintea Ecaterinei cea Mare, oferindu-i practic integrarea Țărilor Române în Imperiul rus, în schimbul eliberării de sub otomani și al menținerii unei anume autonomii privind sistemul de guvernare internă, și până la conșeperea unui proiect mult mai ambițios, acela al realizării, cu sprijinul rușilor, a

unei uniri a lor, nu vor trece decât câteva luni.

Din Lorena la Curtea Ecaterinei

Prima mențiune cu privire la o asemenea propunere este prezentă în memoriul redactat de Mihai Cantacuzino înaintat de boierii munteni reprezen-

tanților puterilor europene reuniți la Focșani în 1772. Mihai Cantacuzino (1723-1793) a ocupat diferite dregătorii în Țara Românească, printre care și aceea de mare ban. Este autor al mai multor scrieri istorice, între care o *Istorie a Țării Românești*, și a jucat un rol de seamă în guvernarea țării în timpul ocupației ruse, refugiindu-se odată cu trupele țariste la revenirea

stăpânirii turcești, după pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774).

La Focșani aveau loc tratativele de pace între Imperiul rus și cel otoman, în care se solicita unirea Valahiei și Moldovei. Memoriul fusese cunoscut doar fragmentar istoricilor români, în transcrierea lui N. Iorga din *Genealogia Cantacuzinilor* (1902), până când Vlad Georgescu, în 1970, l-a comentat, relevând și semnificația de a conține primele idei privind realizarea unui stat național unitar.

O descoperire de la începutul anilor 1990, datorată cercetătorului rus Aleksandr Stroe (în prezent profesor la Universitatea din Brest Franța), a permis nu numai devansarea cu doi ani a datei primului memoriu politic care ridică în plan internațional ceea ce va deveni pivotul întregii lupte pentru afirmarea României moderne unirea Principatelor și lupta pentru independență, ci și clarificarea a o serie de aspecte privind contextul intern și internațional în care s-a desfășurat această acțiune concertată a unor oameni politici din cele două provincii românești.

Urmărind activitatea, pe teritoriul Rusiei, a unor scriitori și gânditori francezi din Secolul Luminilor, Stroe a descoperit în fondul de manuscrise al Bibliotecii de Stat din Moscova un memoriu privitor la situația Țărilor Române, redactat între decembrie 1770 și 2 martie 1771 la Iași de către un economist loren, baronul Charles-Léopold Andreu de

Piotr Alexandrovici Rumianțev
(gravură pe o medalie realizată
de J.W. Schleen)

Bilistein. Născut la Nancy, stabilit în partea a doua a vieții la Sankt-Petersburg, în calitate de consilier al Ecaterinei II, Bilistein însoțise armata rusă pe teritoriul românesc, ca secretar „pentru corespondența și afacerile în limbi străine” al comandantului-șef, generalul Piotr Panin, apoi, după demisia acestuia, în octombrie 1770, al marelui lui Piotr Rumianțev.

Memoriul, intitulat *Este oare în interesul Imperiului*

Rusiei să păstreze provinciile Moldova și Valahia ca proprietate sau ca protectorat?, redactat în limba franceză, a fost transcris și adnotat de mine, apoi editat în 2001 cu sprijinul colegial al lui Al. Stroe. Completând, printr-o cercetare comună, datele privind atât destinul acestui puțin cunoscut francez al epocii Luminilor (prezent, totuși, în marile dicționare biografice din veacul al XIX-lea), precum și tabloul istorico-politic al momentu-

lui, am realizat împreună volumul *Ériger une République souveraine, libre et indépendante*, apărut la București, Ed. Roza Vânturilor, în 2001, cu sprijinul Ministerului Culturii. Un fragment din memoriu, însoțit de o scurtă introducere, a fost publicat în prealabil în Franța, în prestigioasa revistă de specialitate *Dix-huitième siècle*, în 1998.

Soția, os domnese

Ideea ca Moldova și Valahia „să fie ridicate la statutul de republică suverană, liberă și independentă, cu un singur nume, o singură capitală și un singur tribunal suveran”, care era într-o certă concordanță cu aspirațiile aripilor naționale a boierimii române, se explică prin contactul strâns pe care Bilistein îl stabilește cu familia Ruseteștilor. El se va căsători chiar la începutul lui 1771 cu foarte tânăra Irina Ruset, nepoată a

Grigore III Ghica

marelui vornic Iordache Ruset, figură marcantă a politicii moldovenești de la începutul secolului XVIII, „matca tuturor răutăților“, după cum îl numește cronicarul Neculai Costin. Familia ei, care dăduse la sfârșitul veacului XVII un domn, pe Antonie-Vodă (1675-1678), ocupa numeroase dregătorii la Curte. Un văr după mamă, Manoil-Geani Ruset, serdar, apoi ban al Craiovei sub Grigore III Ghica, reușise să câștige încrederea Porții, devenind domn al Munteniei în 1770. A domnit doar câteva luni, până la ocuparea țării de către armata rusă, evitând, după cum scria Mihai Cantacuzino, prădarea ei de către trupele otomane care se retrăgeau peste Dunăre.

Este greu de presupus că Mihai Cantacuzino ar fi putut să nu intre în contact cu Bilistein, secretarul pentru relații străine al mareșalului Rumianțev, comandantul victorios al armatei ruse, sau că n-ar fi fost la curent cu eforturile sale de convingere a diplomației ruse să sprijine o soluție atât de favorabilă Țărilor Române. Din planul lui Bilistein, Rusia nu câștiga decât onoare și promisiunea de a avea în statul nou-creat un aliat natural și fidel. Memoriul lui Mihai Cantacuzino din 1772 apare ca o continuare diplomatică firească a memoriului lui Andreu de Bilistein de la sfârșitul lui 1770.

Lungul document redactat de Bilistein (26 de pagini) reușește performanța de a reuni argumente morale și politice, de istorie și de drept internațional, într-o amplă expunere

*Ecaterina II și Iosif II, certându-se pentru Țările Române.
Caricatură franceză, secolul XVIII*

menită să o convingă atât pe împărăteasă, cât, mai ales, pe contele Panin, atotputernic în problemele de politică internațională, de inutilitatea ocupării celor două provincii prezentate ca fiind sărace și înapoiate, insistând în favoarea celeilalte soluții.

Departa de a fi fost complet utopică (Bilistein era un funcționar de frunte la Curtea Ecaterinei II și nu ar fi riscat să propună o formulă în total dezacord cu viziunea politicii imperiale a momentului), ideea se regăsește cu consecvență în primele propuneri de pace înaintate de politicienii ruși Curții otomane. Din nefericire, această soluție avea să alarmeze peste măsură Imperiul habsburgic, deloc interesat de existența unui stat român independent, cuprinzând Transilvania cu cele două brațe ale Carpaților Orientali și Meridionali.

Correspondența diplomatică a împărătesei Maria Tereza și a reprezentanților ei o arată fără putință de tăgadă. Politica habsburgică a momentului mergea până la semnarea unui tratat secret cu Imperiul otoman, pe care îl va sprijini pe toate căile diplomatice, pentru recuperarea tuturor provinciilor ocupate de ruși în timpul războiului (acest efort va fi de altfel răsplătit de turci prin oferirea, în 1775, a Moldovei de Nord, numită cu acest prilej Bucovina, aliaților austrieci, care o vor ocupa la încetarea războiului, în afara oricăror acorduri internaționale). Maria Tereza a refuzat propunerea Ecaterinei II, dori- toare să-și respecte angajamentele luate față de români privind eliberarea lor de sub turci, de a numi ea un principe austriac în Principate. Într-o notă către secretarul ei personal, Pichler, împărăteasa chiar numește ocuparea Principatelor dunărene „un măr otrăvit“, care ar putea conduce la ruina imperiului.

Asasinat împreună cu domnul?

Pacea de la Kuciuk-Kainargi nu va mai putea pune problema independenței Principatelor, cu atât mai puțin a unirii lor, din pricina pericolului unui conflict cu Imperiul habsburgic. Moldova se vede curând amputată de partea ei nordică. Domnul ei fanariot, Grigore III Ghica, protestând pe toate canalele diplomatice împotriva

acestui fapt, va fi asasinat de emisari turci la 1 octombrie 1777.

În mod interesant, exact în acest moment dispare misterios baronul Bilistein. După ce eșuase în îndeplinirea angajamentelor luate față de aliații moldoveni, avusese mari probleme în recuperarea dotei soției sale Irina, care îi născuse între timp două fete și era probabil din nou însărcinată. După dispariția lui, ea va aduce pe lume un fiu, înregistrat fără tată, pe numele mamei, Lupu Ruset. Irina s-a căsătorit ulterior cu stolnicul Gheorghe Contar, care n-a putut înregistra

băiatul ca al său, deși se va ocupa de creșterea lui. Dota fusese totuși câștigată parțial în urma unui proces în care pledează însuși Bilistein, încheiat cu o săptămână înainte de asasinarea domnului, care semnează documentul. Straniu însă, câteva zile mai târziu, Irina Ruset semnează cu familia o înțelegere prin care renunță la majoritatea drepturilor obținute la proces de soțul ei. Un atare act era nul de drept dacă soțul ei era încă în viață. Trebuie deci să deducem că Bilistein murise asasinat de otomani, ca spion rus (prin-

cipala justificare a asasinării lui Ghica fusese trădarea în folosul rușilor, or, Bilistein avusese gradul militar de polcovnic în armata Ecaterinei II).

Trist sfârșit pentru cel care se visase, grație sprijinului familiei soției sale moldovenești și a clarviziunii sale politice, mare logofăt peste Principatele Unite! Vor mai trece aproape 80 de ani până ce Alexandru Ioan Cuza, soțul altei Rusetesti, Elena Doamna, nepoată îndepărtată a soției lui Bilistein, să-i îndeplinească planurile și visurile. ■

MIHAIL OROMOLU - DOCUMENTE INEDITE

(Urmare din p. 11)

Și un nepot al lui Mihail Oromolu, Florin, și-a legat cariera de Banca Națională. Era fiul lui Constantin, cel care fusese prefect al județului Vâlcea.

De la Constantin ne-a rămas un foarte interesant act de arendare din 27 iulie 1928, pentru moșia Sâmbotinul, pentru 5 ani. Prețul arendării era de 110.000 lei pe an, „plătibilă în două rate totdeauna anticipate, de câte 55.000 lei fiecare și anume la 1 octombrie și la 1 aprilie ale fiecărui an”. Printre obligațiile arendașului se numărau: „să-mi predea la 1 decembrie ale fiecărui an câte un porc gras de cel puțin una sută kg și câte 300 kg mere, din care 200 kg mere creșteni, iar 100 kg din alte varietăți aflătoare în ograda de pomi roditori de pe moșia mea...”.

Florin Oromolu făcea, în 1930, cerere să fie angajat la Banca Națională a României. Deși guvernator era atunci D. Burileanu, cu care familia Oromolu se înrudea, petentul nu a beneficiat de vreun favor. S-au cerut toate referințele necesare, inclusiv de la filiala B.N.R. din Râmnicu Vâlcea, care răspundea: „D-l Florin Oromolu este fiul d-lui Constantin

Oromolu, mare proprietar în județul nostru și una din familiile care se bucură în orașul nostru de cea mai frumoasă reputație morală”.

Mai mult, la 15 februarie 1933, Florin Oromolu se adresa guvernatorului de atunci al B.N.R., plângându-se că „deși funcționez de 1 an și 2 luni, totuși, nu am fost încă definitivat, cu toate că referatul făcut în acest scop îmi este favorabil. Conform Regulamentului și practicii, aș fi putut fi definitivat după 6 luni de funcționare”. Își justifica cererea prin faptul că toți colegii care aveau aceleași studii ocupau funcții de subșefi de secție clasa I. „Atât colegii mei referenți, cât și eu ne-am prezentat și ne-am recomandat cu teza de doctorat, care dacă ar constitui un criteriu pentru încadrare, nu poate constitui pentru mine motivul unui tratament inferior. Afară de aceasta, mai am la activul meu și 7 luni de practică bancară la Banca Marmorosch Blank and Co. Nu văd deci ceea ce ar putea constitui motivul unui tratament discriminatoriu în defavoarea mea.”

La 28 septembrie 1933 era numit definitiv, cu un salariu de 15.500 lei. În aprilie 1945 ajunsese șeful Serviciului Studii din B.N.R., pentru ca la 12 aprilie 1949 să fie pus în disponibilitate. Originea sa socială își spunea cuvântul în noua societate pe care dictatura proletarietului își propunea să o construiască în România. ■

1932-1936. VASILE STOICA ȘI ROMÂNII DIN BULGARIA

MARIA PETRE

Diplomat de carieră, Vasile Stoica (Magazin istoric, nr. 12/1995; 6/1996; 12/2002) are la Direcția Arhivelor Naționale Istoric-Centrale un bogat fond documentar, cu 677 unități arhivistice. Între acestea se află și rapoartele sale diplomatice din perioada în care a fost ministru al României în Albania (1930-1932), Bulgaria (1932-1936), Letonia și Lituania (1936-1939) și Turcia (1939-1940). Ample selecții din aceste documente au apărut în

Magazin istoric, nr. 11, 12/1994, 1/1995 (cele trimise de la Ankara), 10, 11/1995 (Riga), 10, 11/1996 (Sofia), 3/1997 (Tirana). Alte pagini din documentele sale diplomatice sunt inedite. Între acestea, și cele din timpul misiunii la Sofia, cu referiri și la românii care trăiau în Bulgaria în anii '30 ai veacului trecut. Ele se află în fondul purtându-i numele, dosarele I 50, 55, 65.

Câteva dintre ele au fost utilizate la redactarea acestor pagini.

Invitație în lumea arhivelor

Elevi ai Institutului Român din capitala Bulgariei

Încă de la începutul misiunii sale la Sofia, Vasile Stoica a luat legătura cu membrii comunității românești de acolo, preocupându-se în special de activitatea școlilor române din Sofia și Giumania de Sus. A contribuit la înființarea Institutului Român din Sofia (1933), care avea o școală primară, gimnaziu, internat, cantină și bibliotecă. La inaugurarea acestui așezământ de cultură, arăta: „Biblioteca va servi viața comună a poporului român și bulgar, în sălile Institutului se vor ține conferințe despre cultura românească [...] Să nu uităm că popoarele numai când se cunosc se iubesc și lucrează împreună [...] Dacă până astăzi școlile române din Balcani s-au mărginit a lucra numai pentru păstrarea elementului românesc, de acum încolo ele vor trebui să devină focare de cultură românească și pentru popoarele neromâne, în mijlocul cărora se găsesc, contribuind astfel prin civilizația românească mai dezvoltată la ridicarea și la cultura acestora, întărind și mai mult legăturile dintre noi și popoarele din Peninsula Balcanică [...]”

Institutul va fi organizat ca să atragă nu numai elemente românești din această țară, ci și importante elemente ale tineretului bulgar, care apoi, completându-și studiile în România, se vor întoarce în Bulgaria pregătite în școala noastră să fie folositoare națiunii lor bulgare și buneii înțelegeri între popoarele român și bulgar.“

Tarul și țarina, împreună cu cei doi copii, Simeon și Maria, în grădina Palatului Regal din Sofia

„De același sânge cu noi“

La institut, Vasile Stoica a adus, prin contribuție materială personală, 15 copii din jurul Vidinului. A intervenit totodată pentru numirea unui profesor român ca lector de limba română la Universitatea din Sofia. Era însă nemulțumit de măsurile luate de Ministerul Instrucțiunii Publice de la București: „Pentru activitatea aceasta largă scria el am cerut ministerului numirea unor profesori culti, harnici și entuziaști. Am cerut, de asemenea, ca unii profesori mediocri și necorespunzători care funcționează aici să nu mai fie numiți la școlile acestea. Cererea mi-a fost ascultată numai parțial [...] Constat [...] cu adâncă mâhnire că eforturile mele pentru ridicarea insti-

tuțiunilor noastre bisericești și școlare și pentru crearea unui centru de cultură românească în Sofia nu sunt nici susținute, nici apreciate, ci sunt socotite de prisos și că Institutul Român de aici în care am pus inițiativă și suflet este condamnat a deveni, ca toate școlile noastre din Balcani, un azil de invalizi intelectuali și de șmecheri macedoneni.“

Deși anunța Ministerul Instrucțiunii Publice că se vede nevoit să-și restrângă în viitor activitatea la „obligățiunile mele cu caracter strict politic și diplomatic și a urma și eu calea predecesorilor mei, dezinteresându-mă de biserică, școală și de orice acțiune culturală“, el nu și-a abandonat opera începută. După cum aflăm dintr-un raport

din 26 noiembrie 1936, la încheierea misiunii în Bulgaria, i-a sprijinit din venituri proprii cu suma de 230.000 leva pe elevii români ai institutului, în special pe cei din regiunea Vidin: „Cum sumele de care dispuneam nu ajungeau, am fost nevoit să utilizez suma de 34.000 leva [din banii Legației]. Am preferat să utilizez această sumă, decât să văd tremurând de frig copii eminentei de același sânge cu noi, pe care i-am luat sub aripile României.“

În afara sprijinului acordat școlilor românești din Bulgaria, Vasile Stoica s-a preocupat și de refacerea monumentelor ridicate în memoria soldaților români căzuți la sud de Dunăre în Războiul pentru Independență. Prin străduințele atașatului de presă de la Legația noastră din Bulgaria, Vanghele C. Hrisicu, crucea de

Vasile Stoica la Sofia

la Opanez, distrusă în timpul primului război mondial, a fost refăcută în 1930. La 30 august 1932, cu ocazia aniversării cuceririi redutei Grivița, la capela ridicată de Carol I s-a făcut un parastas la care au participat preotul Paraschiv Anghelescu și diaconul I. Popescu-Runcu de la capela română din Sofia, I. Ghiulamilă, președintele coloniei române, D. Gaga, Petre Iufu directori ai școlilor române și Vasile Stoica. Era prima manifestare de acest fel după 1916.

Patru ani mai târziu însă, în septembrie 1936, Vasile Stoica era împiedicat de autoritățile bulgare să viziteze monumentul și cimitirul soldaților români de la Rahova. Abia după un energetic protest adresat ministrului de Interne al Bulgariei și după o zi de așteptare, i s-a permis vizita: „Atunci notează el am înțeles de ce au avut autoritățile polițienești atitudinea insultătoare. Din monumental ridicat de regele Carol I și din cimitir nu mai exista nimic. Monumentul, care odinioară se vedea de pe Dunăre, a fost distrus în septembrie 1916 cu dinamită, mormintele au fost băjocorite, crucile au fost sfărâmate și locul însuși a fost arat. În loc

de monument și morminte, am găsit buruieni, porumb și floarea soarelui. Autoritățile bulgare au vrut deci să mă împiedice de a vedea această minunată ispravă a spiritului de care au fost și sunt și astăzi conduse.”

Florea devine Tzvetkoff

Cea mai importantă activitate a sa, desfășurată după cum singur mărturisea în afara obligațiilor politice și diplomatice, a fost aceea a cunoașterii situației reale în care se găseau românii din Bulgaria. Locuind în regiunea Vidin și în zona dunăreană, între Lom și Nicopole, numărul lor era, conform statisticii oficiale bulgare din anul 1920, de 65.000 de suflete. Într-un memoriu din 1936 el sintetiza astfel situația acestei populații: „Locuiește în 53 de comune dintre care 35 exclusiv românești [...] Interdicția absolută din partea guvernului bulgar [...] de a avea școli românești, [...], de a folosi limba română în serviciul divin din biserici, vânatoarea cârților românești religioase și laice, atât în biserici, cât și în

casele particulare, interdicția de a vorbi românește nu numai în adunări sau în fața autorităților comunale, dar chiar între ei, insultele, șicanele, pedepsele corporale care le-au fost aplicate de autoritățile de graniță și de ofiterii acestei populații românești pentru motivul de a fi vorbit limba maternă sau de a-și fi înscris copiii în școli românești, în afara graniței sau la Sofia, le-au creat o adevărată viață de infern de care opinia publică românească nu poate fi dezinteresată și de care guvernul român a trebuit, cu tot regretul, să țină cont.”

În același memoriu erau precizate metodele folosite pentru deznationalizarea acestei minorități, printre care schimbarea arbitrară a numelui de familie sau bulgarizarea lui de către „autoritățile comunale, departamentale și guvernamentale cu intenția de a șterge forma care putea să dovedească originea românească, dându-le terminații care indică o origine bulgară. Ghiță devine Ghitzoff, Ion sau Ionescu, Ionoff [...] Sunt în același timp persoane ale căror nume au fost pur și simplu traduse în bulgar de primar sau de învățător: Florea în Tzvetanoff sau Tzvetkoff. Sunt cazuri și de schimbarea prenumelui: Oprea Goran în Dobro Goranoff [...] În general, primarii și agenții de recensământ au primit directive de a face demonstrații prin noile date statistice că în regiunea Vidin nu există populație românească, ci numai populație bulgară”.

Diplomatul român notează și refuzul categoric al guvernului bulgar de a satisface cererile minorității române „de a crea sau de a permite să creeze școli pentru nevoile sale, unde să poată folosi limba maternă. Petițiile

adresate Ministerului Instrucțiunii Publice în 1925 și în 1927 au rămas fără răspuns". Întâlnirile dintre regii Carol II și Boris III (30 octombrie 1933 pe Dunăre) și vizita țarului bulgar la București (25-29 februarie 1934; *Magazin istoric*, nr. 3/2005), „nu au avut urmări favorabile, cum se aștepta [...] Între timp, instituții și profesorii de origine română sau de origine bulgară, dar având o atitudine amicală față de populația locală, au fost transferați sau concediați". Profesorii Toma Marin, de la Liceul din Vidin, și Ilie Popărdan, de la gimnaziul din Bregovo, au fost concediați pentru vina „de a fi vorbit în limba română, în afara orelor, cu elevii de origine română”.

Pașaportul confiscat

Vasile Stoica mai amintește și de „amenzi [care se dau] sub diferite pretexte, pedepse corporale și vexațiuni speciale [...] aplicate părinților copiilor care-și fac studiile în România sau la Institutul Român din Sofia. S-a pierdut din vedere, este evident, că dacă școlile secundare și superioare din România sunt frecventate de un număr de aproximativ 70 de elevi și studenți români originari din Bulgaria, există 250 de elevi și studenți de origine bulgară din România, care frecventează liceele și instituțiile academice din Bulgaria și că în virtutea principiului reciprocității, guvernul român [...] va putea să aplice părinților lor măsurile practicate de autoritățile bulgare privind pe românii din Bulgaria”.

Sunt menționate cazurile unor țărani români din Starotărn care au fost amendați de mai multe ori de inspectorul

școlar din Vidin pentru „contravenție la legea învățământului obligatoriu, deoarece copiii lor urmau cursurile Institutului Român din Sofia. De sărbătorile Anului Nou 1934, studentul Ion Totolan din Măgura, înscris la Facultatea de Științe din București, venit în vizită la părinți, a fost interoglat la poliția din sat, i s-a confiscat pașaportul și va reuși pe căi ocolite să ajungă la Sofia și să obțină viză de plecare la București. Agenții poliției din Măgura au percheziționat casa, au confiscat cărțile românești găsite și i-au maltratată părinții”.

O altă instituție vizată în opera de asimilare a populației românești a fost Biserica. „Dacă până în 1932 se admitea încă, la cererea insistentă a populației, ca [...] cel puțin Evanghelia să fie citită în limba română, după acest an [această limbă] a fost, din ordinul ofițerilor și al Arhiepiscopului Neofit, complet înlăturată din biserică.” Mai mult, în fiecare duminică grănicerii controlau bisericile din satele românești „interesându-se strict de serviciul divin”. În aprilie 1933 șeful Poliției din Vidin a venit în

satul Gânzova și a arestat patru locuitori români sub acuzația că dețin cărți românești la domiciliu. La percheziția efectuată au fost confiscate cinci cărți de rugăciune în limba română, iar „ofițerii grăniceri au confiscat din biserici și case private [...] nu numai cărțile de istorie sau de literatură, dar și tratatele de agricultură și chiar Bibliile”.

Memoriul preciza în continuare: „Este pedepsită nu numai citirea unei cărți românești, dar și o simplă conversație, un «bună ziua», un salut în românește, sunt urmărite tradițiile cele mai inofensive, costumul național, cântecele românești [...], țăranii români sunt iscodiți pe străzile satelor și în curțile caselor, nu are importanță în ce colț în care ei ar putea să șuşotească un cuvânt sau să fredoneze un cântec românesc.” Este menționat cazul locuitorilor din satul Bregovo care într-o ședință din iulie 1933 a Societății Cooperatiste au fost somați de comandantul de grăniceri să vorbească numai în limba bulgară. Un alt caz petrecut la 3 iunie 1934 în satul Kutova, unde un bătrân țăran român, la ieșirea din

I. Christu cu alți oficiali români și bulgari

*Fântâna „Dâmbovița”,
ridicată în comuna Toros
(Valea Vidului, Bulgaria),
de compania VII Dâmbovița,
Regimentul 22 infanterie român,
în zilele de 19-22 iulie 1913*

biserică, a salutat în limba română un grănicer bulgar. Acesta „nu numai că l-a înjurat, dar a scos cuțitul și i-a rupt cămașa în stil românesc în fața locuitorilor strigându-le: «În Bulgaria toată lumea să se îmbrace bulgărește».”

S-a mers atât de departe, încât au fost arestați muzicanți români cărora li s-a atras atenția să nu mai cânte cântece românești.

Reversul medaliei

În finalul memoriului, Vasile Stoica arăta: „Aceste fapte, care în detaliu pot să pară ne semnificative, repetate cu o persistență neobosită, constituie o continuă teroare care deprimă și lasă fără speranță pentru mult timp populația, văzând că le sunt atacate nevoile, raporturile umane și spirituale cele mai elementare.”

La 3 august 1935 îi scria ministrului Afacerilor Străine de la București, Nicolae Titulescu: „Părerea mea neclintită este precum o repet neconținut de trei ani de zile că toleranța

noastră exagerată în chestiunile bisericești și școlare ale bulgarilor de la noi, fără a obține contravaloarea ei printr-o atitudine identică a guvernului bulgar față de românii din ținutul Vidinului și de pe malul Dunării, este păgubitoare pentru interesele românești și pentru demnitatea noastră și că, pentru a ajunge la soluția satisfăcătoare ce am preconizat, este o necesitate inexorabilă să aplicăm principiul reciprocității și să introducem față de populația bulgară de la noi exact aceleași măsuri pe care le aplică guvernul bulgar față de populația română de sub guvernarea lui.”

Aceeași atitudine a avut și față de reprezentanți ai intelectualității, cărora le-a semnalat, atunci când au solicitat autorizații de a ține conferințe în fața populației bulgare din România, aceleași necesități și pentru populația română din Bulgaria. Răspunzând solicitării scriitorului Nicolae Balabanoff, la 23 martie 1935, Vasile Stoica arăta: „Ceea ce vă interesează este [...] contactul direct, personal cu conaționalii dumneavoastră din Dobrogea de Sud, care formează 38 la sută din populația noastră și cu care dumneavoastră vreți să discutați farmecul operelor dumneavoastră naționale [...] Dar există reversul medaliei. Dacă există o populație bulgară în România și îndeosebi în Dobrogea de Sud, există de asemenea o populație românească de-a lungul Dunării și în special în regiunea Vidin [care] formează o

masă compactă. Această populație iubește limba sa maternă în aceeași manieră în care populația bulgară din România o iubește pe a ei. Dar limba română este interzisă în bisericile sale, în școli și pe străzile satelor chiar [...], nici o revistă, nici un ziar românesc nu poate parveni acestei populații, nici un scriitor sau intelectual din România n-a putut până în prezent să vină să citească din operele lui sau să țină conferințe în limba sa.”

După patru ani de activitate diplomatică la Sofia, unde a reprezentat strălucit interesele statului român, lucru apreciat și de regele Boris, care i-a conferit distincția „Marea Cruce a Ordinului Sfântul Alexandru”, Vasile Stoica și-a încheiat misiunea, având conștiința împăcată că semnalase guvernelor celor două țări problemele populației românești din Bulgaria. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16, Tel./Fax: 222.53.17
Tel: 222.76.59
E-mail: comenzi@lucman.ro

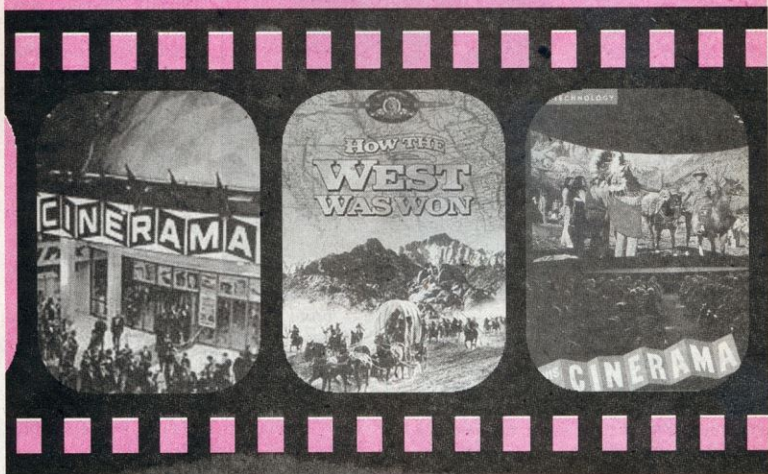
André Le Gal

ULTIMUL MANDARIN

LUCMAN

● 10 ani de viață pentru o descoperire comparată cu cea a penicilinei ● O creație a inventatorului schiurilor de apă ● În pauze, spectatorii ieșeau să-și cumpere calmante ● Filmul cu încasări mai mari decât Cântând în ploaie ● Un film cu James Stewart, John Wayne, Henry Fonda, Gregory Peck, Spencer Tracy, Debbie Reynolds și Carroll Baker nu își acoperă cheltuielile

CINERAMA

MANASE RADNEV

Imaginați-vă următoarea secvență de film documentar: pe un ecran gigantic, într-o sală uriașă, se perindă o masă compactă de oameni, în spatele unui car mortuar. E o înmormântare de negri: uniți dintre ei, cei din față, au diverse instrumente de suflat și se aude o muzică specifică unor astfel de ceremonii. Dar, la un moment dat, o trompetă transformă cântul tânguitor într-o melodie de jazz. E urmată de un saxofon și, apoi, treptat, toți instrumentiștii se dedau unor ritmuri frenetice. Convoiul se comportă la fel: întâi cu sfilă, apoi cu vervă oamenii încep să danseze în urma mortului, iar ecranul panoramic se umple de dansatori, ca în coregrafia explozivă a unui veritabil music-hall. Imaginea și sunetul, datorită tehnicilor utilizate, îți dau senzația că trăiești în realitate, mai ales că încântarea publicului se manifestă prin variate exclamații.

Am descris ceea ce am vizionat la Roma, în urmă cu mai bine de patru decenii. Mai târziu, în cursul unei călătorii la Moscova, am văzut același fenomen: într-o sală de dimensiunea celei polivalente de la București, mii de oameni se înghesuiau să

admire minunea numită la ei *kinopanorama*, grație căreia imaginile unui meci de hochei stârneau reacții zgomotoase când pucul părea că se îndreaptă spre spectatori.

Mi-am amintit toate acestea citind în cunoscuta revistă americană *Vanity Fair* un

lung și documentat articol despre cinerama. „În 1952, debutul cineramei, își începe articolul Bruce Handy, a provocat titluri pe prima pagină a ziarelor și a adus în săli mulțimi imense de spectatori, care nu văzuseră până atunci filme pe ecrane atât de largi. Zece ani mai târziu, tot acest aparat masiv, greoi, se îndrepta spre lada de vechituri a istoriei.“ Șocul apariției noii tehnologii cinematografice a fost atât de mare, încât un ziarist newyorkez a comparat-o cu descoperirea penicilinei.

Cinerama se caracterizează printr-un imens ecran curbat, prezentând o imagine aparent unitară, dar alcătuită, de fapt, din trei părți juxtapuse, proiectate de tot atâtea aparate sincronizate. Evident, și secvențele de film erau înregistrate cu trei camere, de asemenea sincronizate. Grație acestui ecran panoramic care ocupa întreg câmpul vizual al spectatorului, la care se adăugau efectele sonore produse de numeroasele difuzoare alimentate de o bandă magnetică cu multiple piste, noul procedeu oferea o dimensiune spectaculară nemaîntâlnită, mult mai atractivă decât vechiul format al ecranelor.

Cinerama a fost inventată în anii '20 ai secolului trecut de către Fred Waller, tehnician în efecte speciale al studioului „Paramount“, același care a creat o invenție mai cunoscută și mai durabilă: schiurile de apă. Dar, așa cum indică dicționarele franceze dedicate celei de a șaptea arte, a existat și un precursor, și anume, „Cinéorama“, prezentată la Expoziția Universală de la Paris din anul 1900. Era vorba despre zece proiectoare sincronizate acoperind un ecran cilindric. N-au avut loc decât trei reprezentații, „Cinéorama“ fiind interzisă din pricina riscului de incendiu provocat de căldura enormă degajată de cele zece lămpi cu arc. Și celebrul regizor francez Abel Gance a recurs în câteva secvențe din filmul său *Napoleon* (1927) la suprapunerea

Henry Fonda

a trei imagini, tehnica fiind denumită atunci „Polyvision“.

Descoperirea lui Waller a așteptat câteva decenii până când Lowell Thomas, producător de radio, Mike Todd, showbusinessman și cineast, mai cunoscut publicului drept cel de al treilea soț al actriței Elisabeth Taylor, și Merian Cooper, scenaristul și regizorul faimoasei pelicule *King Kong*, au realizat *This is Cinerama* (Aceasta este Cinerama) – un amplu film

documentar cu caracter demonstrativ.

Fiind eu însumi părtaș la un astfel de spectacol, înțeleg uimirea și entuziasmul până la delir al publicului newyorkez, manifestate la premiera mondială a cineramei. Dacă e să dăm crezare relatărilor presei, citim în *Vanity Fair*, spectatorii ieșeau în pauzele reprezentației să-și cumpere... calmante. În anul 1952, *This is Cinerama* a înrunit toate recordurile: cel mai mare buget, cele mai multe încasări, surclasând filme celebre produse în epocă, precum music-hall-ul *Cântând în ploaie*.

În anii următori, doar opt filme au fost turnate pentru triplul ecran. Lowell Thomas, cel mai pasionat dintre cei trei inițiatori, a produs alte două filme: *Seven wonders of the world* (Cele șapte minuni ale lumii), în 1956, și *Search for paradise* (În căutarea paradisului), un an mai târziu. Pentru a-și demonstra însă viabilitatea, noua tehnologie trebuia aplicată și în domeniul filmului artistic. Astfel, a fost realizată, în 1962, superproducția *How the West was won* (Cucerirea Vestului). Primul film cinerama de ficțiune dispunea de o distribuție cuprinzând cele mai renumite vedete masculine ale Hollywood-ului: James Stewart, John Wayne, Henry Fonda, Gregory Peck, Spencer Tracy, alături de actrițele, la fel de notorii, Debbie Reynolds și Carroll Baker. Regia colectivă compusă din maeștrii John Ford, Henry Hathaway și George Marshall,

bugetul colosal n-au mai impresionat însă publicul, pelicula nu și-a scos cheltuielile.

De altminteri, după entuziasmul stârnit de primele realizări documentare, cineaștii s-au întrebat în ce măsură ecranul panoramic gigantic e potrivit să înfățișeze nu numai peisaje mărețe, monumente grandioase sau mase mari de oameni, ci și scene intime, fizionomiile, trăirile actorilor. La acest capitol, cinerama și-a dovedit ineficiența. În plus, dificultăți aproape insurmontabile însoțeau filmarea interpreților, simultan, cu trei camere. Se adăugau „acrobațiile” pe care trebuia să le facă tehnicienii de sunet pentru a-și plasa microfoanele aproape de actori, dar fără ca ei să intre în cadrul larg al aparatelor de filmat, precum și necesitatea construirii unor decoruri uriașe, care să umple vastul câmp vizual.

Dacă gloria cineramei n-a durat mai mult de un deceniu, se consideră că ea a dat un impuls benefic realizării de mari producții hollywoodiene, care au readus în săli publicul ce începuse să dezerteze, atras de mirajul televiziunii, prezente pe scară largă în Statele Unite cu câțiva ani buni înaintea Europei. Autorul articolului din *Vanity Fair* scrie că *This is Cinerama* a lansat era superproducțiilor ca *Ben Hur*, *Spartacus* sau *Lawrence of Arabia*, răspunzând gustului dintotdeauna al oamenilor pentru cinematograful spectaculos. Astfel, cinerama s-a apropiat cel mai mult de ceea ce

James Stewart, Carroll Baker...

criticul și istoricul de film francez André Bazin numea „mitul cinemaului total”.

Apetitul pentru ecranul larg a fost satisfăcut de un nou procedeu, mai ieftin și mai simplu, cinemascopul, inventat tot de studiourile americane și de unul dintre inițiatorii cineramei, Mike Todd. Spre deosebire de Cinerama, procedeu prea costisitor pentru țara noastră, mai ales în anii de izolare ai regimului comunist, cinemascopul a fost și este prezent în sălile din România.

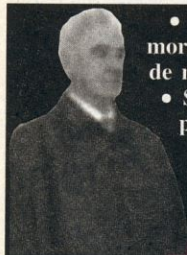
Astăzi, ca și la mijlocul veacului trecut, cinematografele sunt în pericol. Prin apariția televizoarelor cu mari ecrane, dotate cu stereofonie și o calitate superioară a imaginii grație tehnicii digitale, telespectatorul dispune de propriul „Home Cinema”. Nu știm dacă această reînnoită concurență are vreo legătură cu inițiativa unui grup de entuziaști americani ai cineramei, care vor să restaureze invenția lui Fred Waller. Ei sunt sprijiniți de miliardarul

Paul Allen, cofondatorul Microsoftului, care a cumpărat și renovat sala din Seattle, destinată în trecut cineramei. Ea a fost înzestrată cu un nou ecran panoramic și cu trei proiectoare originale, repuse în funcțiune. Cu prilejul festivalului filmului din acest oraș au și rulat legendarele producții *Aceasta e Cinerama* și *Cucerirea Vestului*.

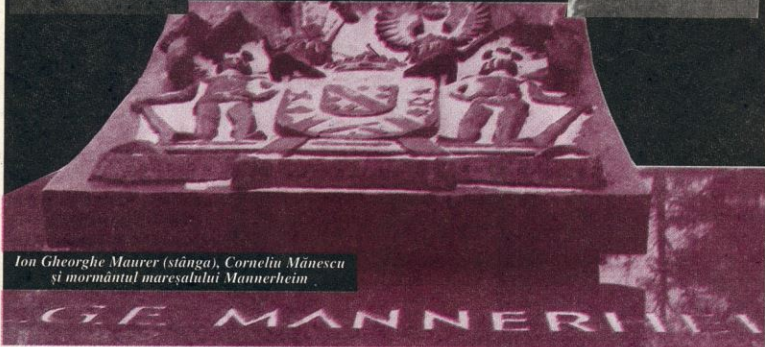
Scoasă din „lada istoriei”, se pare că invenția care a revoluționat cinematografia în urmă cu jumătate de secol a reînviat! ■

... și John Wayne în filmul Cucerirea Vestului

- Doar mareșalul Tito mai depusese flori la mormântul lui Mannerheim • Nu a fost o inspirație de moment, ci un gest care să-i irite pe sovietici
- Șeful Securității finlandeze: 80% din populația țării apreciază acțiunea românilor • Moscova condamnă, dar ambasadorul român refuză textul protestului • Maurer cere un pahar mai mare

Ion Gheorghe Maurer (stânga), Corneliu Mănescu și mormântul mareșalului Mannerheim

1968. FLORI LA MORMÂNTUL LUI MANNERHEIM

Dr. ALEXANDRU POPESCU

În perioada interbelică, dar și în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial, relațiile dintre România și Finlanda s-au desfășurat sub bune auspicii. După o scurtă întrerupere, au fost reluate în 1948. În 1963, cele două reprezentanțe diplomatice au fost ridicate la rang de ambasadă.

În cadrul întâlnirii din 8 octombrie 1966, dintre ambasadorul României, Nicolae Vancea, și ministrul de Externe al Finlandei, Martti Salomies (care, între 1963-1966, îndeplinise funcția de Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Finlandei la București), a fost abordată și posibilitatea unei vizite oficiale a primului ministru român Ion Gheorghe Maurer, vizită pe care partea română

o mai propusese și anterior. Informat de ministrul său, președintele Kekkonen (care s-a aflat la conducerea țării între anii 1956-1981) a manifestat un deosebit interes, propunând chiar ca aceasta să aibă loc în cursul aceluiași an. Intervalul era însă prea scurt pentru organizarea unui asemenea eveniment și vizita s-a produs abia în primăvara anului 1968.

Premierul român, însoțit de ministrul de Externe, Corneliu Mănescu, s-a aflat în Finlanda în intervalul 31 martie-5 aprilie 1968. Programul vizitei a cuprins o întrevedere cu președintele Urho Kekkonen și alte discuții oficiale, vizitarea orașelor Tampere și Valkeakoski. În mod surprinzător, la inițiativa părții române, programul a fost completat cu depunerea unei coroane de flori la Monu-

mentul Eroilor din Helsinki, deci și la mormântul mareșalului Carl Gustaf Mannerheim (1867-1951), pentru mulți adevăratul „părinte“ al Finlandei.

Surprinderea gazdelor a fost cu atât mai mare cu cât nici unul dintre conducătorii statelor socialiste care vizitaseră Finlanda nu mai recursese la un asemenea gest, el regăsindu-se doar pe agenda vizitei președintelui Tito. Motivul era lesne de înțeles: mareșalul Mannerheim fusese unul dintre inițiatorii înăbușirii revoltei „roșilor“ din 1917, de inspirație bolșevică, precum și conducătorul armatei finlandeze în timpul așa-numitului „război de iarnă“ (1939-1940), ca și al „războiului de continuitate“ (1941-1944), ambele purtate împotriva anexării de către U.R.S.S. a unei părți din Carelia.

După cum reiese dintr-un document diplomatic finlandez, întrebare despre semnificația depunerii de coroane, ministrul de Externe român a răspuns că fusese vorba de „o decizie politică unanimă, pentru a aduce ceva deosebit pentru poporul finlandez“.

Carl Gustaf Mannerheim.
fotografie din 1918,
când era ofiter
în armata imperială rusă

Astăzi, avem toate motivele să credem că gestul nu reprezentase doar o „inspirație“ de moment a premierului român, ci se bucurase de acordul conducerii de stat și de partid.

Un document din Arhiva diplomatică a M.A.E., datat 4 aprilie 1968, referindu-se la vizita primului ministru român în Finlanda, sublinia: „de o deosebită apreciere s-a bucurat gestul delegației române“. El „dovedește că: a. Conducătorii români s-au dovedit și de această dată buni cunosători

ai sentimentelor poporul finlandez, sentimente pe care știu să le respecte; b. Un act politic prin care România confirmă încă o dată poziția sa independentă; c. Prin acest gest, România și-a câștigat noi simpatizanți în Finlanda.“ Nu a fost omis nici faptul că „unii membri din conducerea Partidului Comunist Finlandez și-au exprimat nemulțumirea“.

Ecourile neașteptate depuneri de coroane nu s-au lăsat așteptate. În acest sens, în aceleași arhive, este păstrată telegrama nr. 61.114, din 19 aprilie 1968, referitoare la discuțiile dintre Vasile Stoian și secretarul cu informațiile din guvernul finlandez, Jukka Rusi. Potrivit acestei informări, în convorbirea cu un diplomat român, șeful Securității finlandeze, A. Alheva, „a relatat că, din datele pe care le deține, peste 80% din populația finlandeză aprobă și se bucură de gestul făcut“. Tot acesta povestea că, la un cocteil organizat de Ambasada sovietică, trimisul U.R.S.S.-ului, Kovaliov, și-a exprimat nedumerirea și

85 ani de relații diplomatice

La 28 aprilie 1920, consulul României la Helsinki era însărcinat să transmită guvernului Finlandei că țara noastră recunoștea independența acestui stat. La 28 iunie, Finlanda și România stabileau relații diplomatice.

Aniversarea împlinirii a 85 ani de relații diplomatice a fost marcată prin deschiderea, la Arhivele Naționale ale Finlandei de la Helsinki, la 25 mai 2005, a unei expoziții documentare, organizate de Arhivele diplomatice ale Ministerelor de Externe ale României și Finlandei. De asemenea, cu concursul Ambasadei țării noastre, s-a editat volumul *Confluente româno-finlandeze*. Trei secole de contacte, 85 de ani de relații diplomatice.

protestul, considerând chiar că inițiativa românească ar fi fost „patronată” de Securitatea finlandeză. Cu toate acestea, în încheierea telegramelor, se menționa că, până la momentul redactării ei, nici un alt diplomat sovietic nu și-a exprimat, în nici un fel, protestul sau nemulțumirea față de depunerea de coroane.

O informare din 18 mai 1968 reproduce și numeroase citate din presa finlandeză, pentru a dovedi realul impact pe care l-a avut gestul delegației oficiale române. „Deoarece oaspeții înșiși au dorit să onoreze și memoria mareșalului Mannerheim, ei au depus, deviind de la programul inițial, o coroană și la mormântul mareșalului” (*Suomenmaa*); „Evenimentul trebuie considerat cu atât mai remarcabil cu cât este, după cum se cunoaște, pentru prima dată când reprezentanții unei țări din blocul estic au onorat memoria mareșalului prin depunerea unei coroane” (*Uusi Suomi*). Ziarul *Päivän Sanomat*, subvenționat de la Moscova, a publicat un întreg articol în care gestul delegației române era calificat ca inspirat de o „opinie de neînțeles”, fiind „o înțepătură împotriva U.R.S.S.”

Reacția părții sovietice la inițiativa română a fost cât se poate de promptă, după cum o demonstrează și telegrama nr. 66.211 primită de la Moscova la 6 aprilie 1968 (deci la numai o singură zi de la încheierea vizitei în Finlanda). Documentul menționează că ambasadorul român la Moscova, T. Marinescu, a fost convocat de către primadjunctul ministrului Afa-

Urho Kekkonen

cerilor Externe, V.V. Kuznețov, care i-a citit o declarație referitoare la depunerea unei coroane de flori la mormântul lui Mannerheim, „un dușman al Uniunii Sovietice, aliat al lui Hitler, care a inițiat atacul contra U.R.S.S.” Gestul președintelui Consiliului de Miniștri al R.S. România fusese „inițiativa proprie și în afara programului oficial”. Gestul a creat nedumerire la Moscova, fiind calificat ca o „acțiune neprietenească, în contradicție cu principiile relațiilor frățești. Noi o condamnăm.” Se preciza că gestul „stârnește condamnare și în Finlanda, ale cărei cercuri progresiste consideră acest act ca nelalocul lui”.

In final, ambasadorul român a consemnat: „Am răspuns că resping în mod hotărât aprecierea dată acestui act protocolar..., resping semnificația ce încearcă

a i se da și aprecierea conținută în declarația ce mi-a fost făcută... Nu am luat textul declarației.”

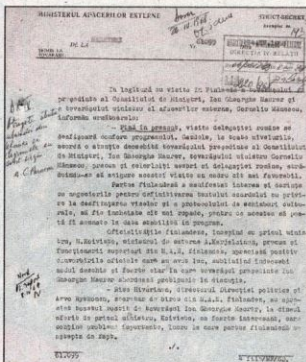
Deși manifestase, după cum am văzut, un deosebit interes pentru vizita delegației române, președintele Kekkonen, a cărui orientare viza păstrarea unui echilibru politic cu U.R.S.S., a dezaprobat tacit, și desigur neoficial, gestul românilor, după cum reiese dintr-un document al partidului comunist din Ungaria. Raportul Comitetului Politic cu privire la întâlnirea de la 8 mai 1968 a primilor secretari ai partidelor frățești din cinci țări socialiste (deci, mai puțin România), publicat de istoricul Mihai Retegan, conține informarea delegației sovietice cu privire la problemele legate de relațiile cu România în anul în care s-a negociat prelungirea „tratatului de prietenie” dintre cele două state. Pentru a sublinia cât de dificile au fost negocierile, sovieticii au informat și despre vizita premierului român în Finlanda. „Primul ministru Maurer a propus depunerea de coroane la monumentul Mannerheim. A doua zi după depunerea de coroane, președintele Kekkonen l-a chemat pe ambasadorul sovietic și s-a delimitat de această chestiune. Kekkonen a subliniat că sub președinția lui nici un membru al guvernului finlandez nu a participat la vreo ceremonie asemănătoare.”

Jurnalul personal al președintelui Kekkonen păstrează și unele detalii pitorești cu privire la vizita delegației române. Însemnările încep cu aprecierea că „Maurer este într-adevăr un im-

previzibil" și continuă, prezentând, amănunțit, împrejurările întâlnirii dintre cei doi. „La cafea și coniac a cerut pentru el un pahar mai mare și a băut cel puțin 6-7 pahare într-un timp foarte scurt, vorbind încontinuu. I-a înjurat pe ruși, spunând: «Nu îmi place de ei»; I-a lăudat pe Hrușciiov. «Deștept om, dar avea prea multă imaginație... Eu trebuia să-i spun lui Hrușciiov că drumurile noastre se despart... Asta nu-i opinia românească, ci a mea personală. Mi-a plăcut mai mult Hrușciiov decât Brejnev și îmi place mai mult Kosișghin decât Brejnev». Despre Mikoian: «Deștept om, dar vânzător armean de covoare», la care ministrul de Externe român a adăugat: «Și nu numai covoarele sale.»»

După aprecierea președintelui Kekkonen, „Mănescu părea un om deștept și la locul lui. A încercat chiar să îl potolească pe Maurer, la care acesta a răspuns: «Observați desigur că ministrul meu de Externe mă avertizează, dar eu vorbesc despre ceea ce simt într-adevăr. Sunt opiniile mele, nu ale celorlalți și prin aceasta am adus prietenilor mei mult necaz. Observ că ceea ce am spus vă amuză...»". Mănescu: „Acesta este adevărul...“

Referitor la atmosfera în care s-a desfășurat cina oferită de premiera română, Kekkonen a notat,

Pagină a unui raport către Ministerul Afacerilor Externe român

între altele, părerile vizitatorului său: „În România, Hrușciiov este apreciat ca deștept, fără prejudecăți. El a aprobat ca soldații ruși să fie retrași de pe teritoriul României. Doar pentru asta și merită o statuie în România, dar nu i-a înțeles pe români.“ În opinia președintelui finlandez, atât Maurer, cât și Corneliu Mănescu păreau „comuniști convinși, adevărați comuniști“. În discuție, Mănescu a amintit: „Am stat la închisoare

pentru că am strigat «Trăiască U.R.S.S.!»», nu din cauză că am strigat jos capitalismul. Maurer: «Hrușciiov era un adevărat lider, iar capul lui Brejnev este gol, în schimb Kosișghin este deștept, dar rece și dur.» Mănescu a spus că, împotriva sfaturilor ambasadorului român în Finlanda, ei au decis să depună coroana de flori la mormântul lui Mannerheim.“ Prilej cu care Kekkonen a remarcat: „Eu niciodată nu depun flori de Ziua Eroilor la mormântul lui Mannerheim.“

Cu toate acestea, se pare că președintele finlandez nu a fost prea afectat de postura neplăcută în care a fost pus, deoarece, în anul următor, în perioada 22-26 septembrie, a întreprins o vizită de stat în România.

Aproape 40 de ani mai târziu, într-un articol apărut anul trecut și intitulat *Terveisiä Romaniasta 1968 (Salutări din România 1968)*, Jussi Pekkarinen, de la Arhiva Diplomatică a Ministerului

de Externe al Finlandei, aprecia: „Românii vroiau să demonstreze că sunt băieți mari și sperau ca toate acestea să ajungă la Moscova. Bucureștiul și-a continuat linia politică aleasă, fără să îi pese. Maurer și Mănescu și-au păstrat funcțiile. A fost doar o vizită cu urmări neplăcute.“ ■

Reședința marelui Mannerheim din Helsinki, azi muzeu

OSS ORGANIZATION
(WASHINGTON)
November 1944

În 1944, Serviciul de spionaj american, OSS, viitorul CIA, avea o schemă de organizare mult mai dezvoltată decât la începutul războiului

ALIN SPÂNU

„Anticipând ruperea relațiilor cu România, Intelligence Service a procedat la o transmitere S.S.-ului [Secret Service, Serviciului Secret] american a căilor de informare și [a] agenților săi, conduși de P.A. Buhagiar, singurul membru al Legației engleze rămas în țară.“

Fraza de mai sus figurează într-o Notă, cu titlul Serviciul informativ american, elaborată de Serviciul Special de Informații, condus de Eugen Cristescu. Interesantă este data la care a fost scrisă: 10 mai 1941, deci cu 42 de zile înainte de intrarea României în Cel de-al Doilea Război Mondial. La acest interval de timp trebuie să adăugăm perioada în care a cules S.S.I. informația. De asemenea, Nota preciza: „Această transmitere s-a făcut din timp, Serviciul american primind de la aceștia [Intelligence Service] fișele agenților, indicațiuni asupra fiecăruia, cu sfera de activitate, tabele de plățile făcute (aceste plăți au fost făcute pe 3 și 6 luni anticipat; pentru cei care urmau să fie eliminați din serviciu, li s-a plătit numai pe 3 luni), aparatul de radio-emisie, precum și instrucțiunile ce fuseseră date fiecărei grupe de informatori.“

Citind aceste rânduri, nu poți să nu te gândești la soarta lui Mihail Moruzov, incapabil să-și anticipeze propria arestare și moarte (Magazin istoric, nr. 5/1996) sau la cea a lui Eugen Cristescu și a serviciului său în august 1944 (Magazin istoric, nr. 9/1992). Și exemplele ar putea continua.

Nota prezintă o serie de elemente interesante privind componența rețelei americane de informații în România, cu puțin timp înainte de intrarea țării noastre în război, colaborarea cu alte servicii aliate atunci sau în

viitor, oferindu-ne și numele unor cetățeni români care, potrivit informațiilor S.S.I. din acel moment și pe care nu avem cum să le verificăm se alăturau rezistenței contra cursului pe care Ion Antonescu îl impunea țării.

Prin retragerea britanicilor nu totală, dar condițiile în care puteau ei activa urma să devină dificile în curând serviciul de informații american își extindea activitatea în România. Până în 1939, știau cei din S.S.I., americanii

Leland Stowe

acționaseră doar prin câțiva agenți „și mai cu seamă prin membrii corpului diplomatic”.

Semnala schimbării îl adusese noul atașat militar american, colonelul John P. Ratay. Facem precizarea că unele nume apar cu greșeli în textul pe care îl prezentăm și acolo unde am putut verifica scrierea lor corectă am operat tacit îndreptarea. Colonelul Ratay coordona activitățile informative din sud-estul Europei și avea în subordine centrele: Belgrad (condus de John Wekinggs), Budapesta (Hamilcar Watson) și Sofia (Freddie Reskin). Există și o strânsă colaborare cu atașatul naval american din Ankara, comandorul Tuggle.

Preluarea rețelelor britanice a fost însoțită și de continuarea relațiilor speciale de colaborare pe care Intelligence Service le avea cu rețelele din România ale serviciilor de informații grec (condus de atașatul militar, generalul Maraveas) și turc (Halid Aracek). Colonelul Ratay a avut grijă să-și organizeze și propria structură de informații.

Potrivit S.S.I., „prin activitatea zilnică, membrii corpului diplomatic sunt indirect informatori onorifici”. Intrau în această categorie: Franklin

Mott-Gunther, ministrul S.U.A. la București (locuia în strada Căpitan Mircea Petre nr. 15 și avea numărul de telefon 2.31.56); J. Webb Benton, prim-secretar și consul general (strada Polonă, nr. 19, „în casele Tătărescu”, telefon 1.08.91); Cloyce Houston, secretar II de legație și consul (strada T. Masarik, nr. 25, telefon 2.91.87); Andrew A. Edson, secretar II de legație (strada Pitar Moș, nr. 27A, ap. 1, telefon 2.10.35); William Scotten, secretar II de legație (strada C.A. Rosetti, nr. 14, telefon 2.97.97); A. Muldrup Forsyth, secretar III de legație

Allen Dulles, aici în vremea când conducea antena OSS de la Berna, a transformat OSS în CIA

(Bulevardul Dacia, nr. 3). Pe lângă diplomați, exista și un număr de 15 angajați ai Legației americane, cetățeni americani și români.

Biroul serviciului de informații condus de colonelul Ratay era compus din mai multe persoane. F. Bates era funcționar al Departamentului Apărării al S.U.A. Debutase în poliția orașului New York, apoi lucrase „pe la diferite servicii informative ale societăților de transporturi”. Charles Fluchman sosise de la Sofia, sub acoperirea de ziarist. F.D. Goodridge „a instalat un sediu particular informativ la domiciliul său din strada Salcânilor 12”. Mai fusese detașat și un vice-

consul, Charles E. Kulick. Antena serviciului secret american de la București era organizată în patru grupe.

Cea dintâi era grupa ziaristă. I.W. Brown, corespondentul lui *Daily Herald*, era unul dintre membrii ei. Deținea și funcția de consilier la organizația internațională a tinerilor catolici Y.M.C.A. Era specializat în spionajul economic. Primea o alocație lunară de 500 dolari, iar pentru faptul că era președinte la Metropolitan Club și la o altă organizație, A.C.T., mai primea 40.000 de dolari pe an. Era și agent al Intelligence Service-ului, la fel ca și Constantin Cazana, ziarist. Acesta conducea Biroul de informații economice cu sediul în Calea Victoriei, nr. 68.

Charles Upson Clark, „ziarist și profesor universitar”, vizitase în mai multe rânduri România, începând cu anul 1919. Scrisese o carte despre România Mare, iar din 1923 era membru de onoare al Academiei Române. Fusese trimis „să strângă material în legătură cu situația forțelor democratice în luptă cu forțele totalitare”.

Un alt personaj cunoscut care apare pe listă este ziarista R.G. Waldeck (*Magazin istoric*, nr. 4/2001), un personaj extrem de pitoresc, despre care

Charles Upson Clark

s-a spus că a lucrat și în slujba germanilor. În Nota noastră se afirma că „activează prin informațiuni asupra operațiunilor germane în România“.

John S. William Robert era corespondent al agenției Associated Press. „Are însărcinarea să conducă secția politică din biroul secret al Legației, dându-i-se latitudine să-și recruteze personalul de care are nevoie.“ Alți doi jurnaliști erau Louis Matzhold (acesta lucra și pentru britanici, și pentru turci) și Russek Justin Hill. Corespondentul agenției „Reuter“, Stewens Franck, lucra și el și pentru britanici.

Despre Leland Stowe, corespondentul ziarului *Chicago Daily Mail*, aflăm că vizitase orașele și stațiunile de pe Valea Prahovei, adică se interesase de zona petroliferă a României. Dorothea Thomson era trimis special al ziarului *The New York Herald Tribune*. De origine engleză, obținuse în 1939 un pașaport american, procurat de rețeaua Intelligence Service din Olanda. Fusese însă expulzată din acea țară de către autoritățile militare germane de ocupație. În sfârșit, pe James L. White, corespondent al ziarului *The New York Post*, americanii vroiau să îl trimită la Sofia, unde urma să se înființeze un centru nou de informații.

A doua grupă era cea a informatorilor politici. Era formată din mai multe persoane, unele mai cunoscute, altele mai puțin. Vally Alexandru era doctoriță, secretară a Asociației Amicii Statelor Unite. „A fost autorizată să organizeze la sediul asociației reuniuni spre a câștiga noi aderenți în favoarea democrațiilor. Primește o subvenție de 500 dolari.“ Prințesa Priscilla Bibescu, „domiciliată în comuna Strehaia-Corcova“, lucra

Franklin Mott-Gunter în stînga și Ion Gîgurtu

și pentru Intelligence Service. Sigmund Birman era autorul mai multor memorii trimise prin Legația S.U.A. guvernului american „împotriva reformelor naționaliste din România“. I. Burnea, avocat, era soțul unei funcționare a Legației americane; primea 20.000 lei pe lună. Lola Cardinaz era fiica lui Constantin Nanu, cunoscutul diplomat, și se căsătorise cu ministrul Spaniei la Washington. Marcella Catargi colabora cu serviciul de informații american din vremea când era condus de Fred Hibbard, cu care continua corespondența și după mutarea lui la Lisabona. Dr. Vintilă Ciocăltei, profesor universitar la Facultatea de Medicină, „activează benevol, fiind filoamerican“.

Mai reținem din această categorie pe Pavel Golubeatnic, șoferul lui Webb Benton, care „face legătura cu Legația U.R.S.S. Aduce informațiunile obținute de la informatorii săi personali și agenții sovietici“. E. Jouikand, secretar la Legația iraniană (activa și pentru Intelligence Service), Resczlencky, polonez, detașat la Legația Chile, Janina Sokolowska, funcționară la aceeași Legație, Merry Mercedes Val

y Alzola, soția secretarului Legației Spaniei, erau alți cetățeni străini care acționau în aceeași grupă. Lor li se alăturau Nicolae Petrescu, conferențiar universitar la Facultatea de Litere, vicepreședinte al Societății Amicii Statelor Unite, președintele acesteia, M. Romalo, și Lizzette Vereea, fostă artistă în trupa teatrului „Cărăbuș“, prietenă a colonelului Ratay.

Grupa informatorilor militari cuprindea un număr mai mic de colaboratori. Carroll W. Louis, director tehnic la Societatea de Telefoane, lucrase și la instituția similară din Barcelona, în timpul războiului civil din Spania (1936-1939), când furnizase informații britanicilor. „Cunoaște perfect instalațiunile urbane și interurbane ale societății din București.“ Elisabeta (Lisette) Gavrilă era artistă de cabaret. Fusese în turnee în Orient, de unde adusesese informații pentru britanici. Îl cunoscuse pe Fred Hibbard și era prietena secretarului de Legație A.W. Edson. Fusese internată în lagăr „la 2 martie și eliberată de curând“. Ultimul agent identificat de S.S.I. era Wasowski, un funcționar al Crucii Roșii poloneze, care lucra și pentru britanici.

În sfârșit, ultima era grupa informatorilor economici. Erau mai ales cetățeni străini, angajați în special în domeniul industriei petroliere.

Documentul analizat nu ne spune nimic în privința sursei sau a surselor prin care fuseseră obținute aceste informații. El este o dovadă a interesului pe care serviciul de informații american începea să îl arate și forțat de împrejurări țării noastre. Nota se încheia cu formularea: „Chestiunea se urmărește îndeaproape“. ■

In memoriam

ȘTEFAN URSACHI

La început de an, în ziua Bobotezei, a trecut în eternitate Ștefan Ursachi, cel care în ultimii 12 ani a creat desenele monedelor și medaliilor numismatice emise de Banca Națională a României.

A realizat și desene de monede și bancnote românești destinate circulației monetare, dintre care unele sunt utilizate în plăți.

Născut la 31 mai 1945, în comuna Ion Creangă, județul Neamț, a urmat Școala tehnică „Iosif Rangheț”, după care a lucrat în proiectare, perioadă în care s-a format ca designer și creator.

La 21 septembrie 1975 s-a angajat la Banca Națională a României, Sucursala tehnică din București, ca tehnician principal în specialitatea metale prețioase. A fost apoi promovat inspector și inspector principal metale prețioase. Aceasta este perioada în care s-a apropiat de numismatică.

Din anul 1990 este transferat în Centrala Băncii Naționale a României, unde a lucrat până la încetarea din viață.

Având o activitate de peste 30 de ani în Banca Națională a României, Ștefan Ursachi și-a afirmat calitățile de numismat, documentarist și designer abia după anul 1994, când au fost reluate de către Bancă emisiunile cu caracter numismatic. A reușit, în scurt timp, să devină un profesionist în domeniu, înnoibilând cu talentul său

suprafața monedelor și medaliilor realizate de Banca Centrală.

Unele dintre reușitele sale de excepție concurează cu monedele și medaliile numismatice realizate de instituțiile similare cu tradiție din alte țări: emisiunile monetare dedicate Jocurilor Olimpice de la Atlanta 1996, Campionatului mondial de fotbal, Franța 1998, comemorării mitropolitului Andrei Șaguna, expediției antarctice a navei Belgica, cu participarea

savantului român Emil Racoviță, seturile de monede dedicate pionierilor aviației române și parcurilor naționale din România, setul de monede dedicat anului internațional al apei pure, precum și emisiunile medalistice dedicate inaugurării Muzeului B.N.R. și împlinirii a 135 de ani de la înființarea Academiei Române.

Creația sa poate fi admirată în vitrinele Muzeului Băncii Naționale a României, unde una dintre acestea va purta numele talentatului creator.

Clio anunță „ISTORIE VIVANTĂ” LA MUZEUL MILITAR NAȚIONAL

Anul acesta se împlinesc 140 ani de la urcarea domnitorului Carol I pe tronul României. Cu acest prilej, Muzeul Militar Național va organiza, în luna mai, o serie de activități dedicate armatei române.

Marti, 9 mai 2006, în holul de onoare al muzeului va fi vernisată expoziția „Carol I și Armata Română. 1866-1914”. Expoziția va prezenta arme, uniforme, decorații, obiecte personale, fotografii care au aparținut regelui Carol I și membrilor familiei regale cu grade și funcții militare în armata română. Vernisajul va fi precedat de un scurt ceremonial militar efectuat după regulamentul anului 1876.

Pe 13 și 14 mai 2006, va fi organizată cea de-a șasea ediție a „Zilelor Muzeului Militar Național”. Manifestarea din acest an va fi dedicată armatei române din epoca regelui Carol I (1866-1914).

Ea se adresează publicului larg, în special tinerilor, care, cu această ocazie, vor avea prilejul să cunoască modul de echipare și dotare a militarilor români, să vină în contact cu aspecte ale vieții cotidiene ostășești din acele vremuri, să asculte marșuri și cântece la modă în jurul anului 1900, unele dintre ele interpretate de o fanfară a Școlii militare de muzică, echipată în uniforme de la 1877.

Publicul va putea asista la demonstrații de instrucție de front și trageri cu armament de epocă, efectuate de membrii Grupului de Reconstituire al Regimentului 6 Dorobanți „Mihai Viteazul”, din cadrul asociației culturale „Stindard”, demonstrații de tragere cu un tun de bronz, prezentarea echipamentului și armamentului utilizat în ultimele decenii ale secolului XIX, demonstrații de instrucție efectuate de membri ai unor asociații istorico-militare bulgare, care întrușchipează voluntarii bulgari de la 1877-1878. Tinerii vizitatori vor putea trage la țintă cu arme cu aer comprimat, vor vedea tunul care a servit drept catafalca la funeraliile regelui Carol I și vor afla lucruri neștiute despre monumentele comemorative ale Războiului de Independență, prezentate de

specialiști ai Oficiului Național „Cultul Eroilor”. De asemenea, vor vizita expoziția de aviație și vor avea acces la informații interesante despre pionierii aviației române. Ca de obicei, vor putea gusta din mâncarea tradițională a ostașului român pregătită la o bucătărie de campanie.

Pe toată perioada acțiunii, curtea muzeului va fi survolată de un balon captiv, pus la dispoziție de Institutul Național de Cercetări Aerospațiale, din a cărui nacelă, cei îndrăzneți vor putea privi de la înălțime activitățile desfășurate în curtea muzeului. La acțiunea de anul acesta va participa și un detașament al „micilor dorobanți”, copii cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, care, echipați după modelul „curcanilor” de la 1877, vor reînvia, prin prezență și exercițiile pe care le vor efectua, amintirea asociației înființate în 1879 de generalul dr. Carol Davila în scopul educării patriotice a tinerei generații.

La această acțiune sunt invitați să participe toți tinerii doritori, de preferință echipați cu un costum de dorobanț (cămașă din pânză albă,

cu guler, manșete și bandă frontală albastru deschis, pantalonași albi, cizme sau opinci, eșarfă și brâu albastru) sau purtând doar căciula dorobăntească ornată cu pana de curcan. Cele mai frumoase și complete costume vor fi premiate. Ei vor fi inițiați în „secretele” instrucției militare, vor putea mărșălui în ritmul tobelor, vor participa la un concurs de desene și se vor putea fotografia într-un atelier fotografic de epocă, amenajat de „Foto-Cabinet”.

Colecționarii de suveniruri militare vor putea vizita și standurile târgului de militărie care va fi organizat cu acest prilej. ■

Horia ȘERBĂNESCU

ALBUM ISTORIC

Lugoj, 20 august 1936. De la stânga, rândul de jos: Caius Brediceanu, Cornelia Brediceanu, Dorli Blaga, Tiberiu Brediceanu; rândul de sus: Sempronia Brediceanu, Lucian Blaga, Cornelia Blaga, Mihai Brediceanu, Olga Brediceanu, Caius Brediceanu-junior

Viena, 21 mai 1935: Cornelia Blaga, Lucian Blaga, Olga Brediceanu, doamna Șova, soția atașatului militar

Raoul Bossy cu soția, la plecare din Helsinki

*Caius Brediceanu cu președintele Braziliei, Washington Luis,
Rio de Janeiro, 10 mai 1928*

La moșia lui Beneș; de la stânga: doamna Fierlinger, soția ministrului ceh la Viena, Eduard Beneș sărind coarda, Olga Brediceanu

Maria Zell, lângă Viena, iulie 1935. La masă, așezați, de la stânga: Franz von Papen, Olga Brediceanu, Caius Brediceanu

*Cornelia Blaga, doamna Vidrighin,
soția directorului general al C.F.R.,
Dorli Blaga*

*Soprana Pia Boilă, în mai 1935, la
Viena, unde a cântat în Aida:
„Scumpei mele Olga“, scrie pe
dedicație*

*În drum spre Balcic, august 1935, protejându-se de praf:
Alice Romniceanu, soția lui Mihai, Cocuța, o prietenă de vacanță, și
Olga Brediceanu*

Exclusivitate

1906.

CONFERINȚA DE LA ALGESIRAS

Prof. univ. dr. JEAN-CLAUDE ALLAIN (Paris)

Între 16 ianuarie și 9 aprilie 1906, deci acum exact 100 de ani, într-o localitate din sudul Spaniei s-a stabilit statutul de suveranitate al Marocului. Actul general al Conferinței internaționale de la Algesiras, semnat la 7 aprilie, a fost ratificat în 18 iunie de sultanul Abd el-Aziz și de cele 12 puteri semnatare: Franța, Germania, Austro-Ungaria, Belgia, Spania, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Italia, Olanda, Portugalia, Rusia și Suedia. În istoria statului nord-african reuniunea a marcat o etapă importantă, iar pe plan european a consacrat o remodelare a raporturilor strategice intracontinentale.

În comunitatea internațională, esențialmente europeană, Marocul, ca partener recunoscut, a devenit, la începutul secolului XX, subiectul unei „chestiuni” a cărei evoluție este relevantă pentru armonia din cadrul directoratului european, compus din „marile puteri” ce guvernau viața internațională, interesate direct

de țară sau considerând-o doar un factor de negociere. La inițiativa acestui directorat, în 1880, o conferință reunită la Madrid garanta statului exercitarea unei părți a suveranității. În același timp, reglementa regimul de „protecție”, pentru a crea facilități negustorilor străini, ne-musulmani, sustrăgând de sub autoritatea

sultanului pe marocanii care beneficiau de această protecție. [O situație similară a existat și în Principatele Române, în secolele XVIII-XIX.]

Expansiunea peste mări a statelor europene occidentale le-a condus în Africa sud-sahariană, în Asia și în Oceania, astfel încât, la sfârșitul secolului XIX, spațiile de colonizat

se cam rarefiaseră. Atunci a atras atenția Marocul, prin poziția lui geografică, atlantică și mediteraneană, mai degrabă decât celelalte două state africane încă independente, Liberia și Etiopia. El a devenit o miză a expansiunii celor două state vecine, Franța și Spania.

Marocul, ca miză...

Spania avea relații de vecinătate vechi și conflictuale cu imperiul șerifian. Ea poseda în zonă, încă din secolele XV-XVI, Melilla (1496) și Ceuta (1580), dar n-avea nici mijloacele și nici nevoia expresă de a controla Marocul. Franța, în schimb, era un vecin mai recent: întreținea, din 1631, prin tratate sau ambasade temporare, episodice relații de comerț și de prietenie cu această țară depărtată totuși geografic, până la cucerirea de către Paris a Algeriei, în 1830. Stabilirea unei frontiere între cele două țări, Maroc și Algeria, se opri în 1845, după o scurtă confruntare militară. Apoi Parisul a oferit asistență tehnică pentru modernizarea Marocului, asistență mai ales militară, cu scopul de a-și putea exercita influența.

Conjunctura internațională de la sfârșitul secolului a

schimbat perspectiva; a incitat Franța să-și asigure controlul politic în Maroc, cum o făcuse la est de Algeria, în Tunisia, în 1881, când, printr-un tratat franco-tunisian, semnat la Bardo, se institua *de facto*, protectoratul francez asupra Tunisiei. Dar nici o hotărâre formală nu a marcat această nouă orientare, manifestată la sfârșitul anilor 1890 și amenințând independența sultanului. Chiar dacă exista un activ „partid colonial”, favorabil acestei extensii, interesul Franței a fost pentru început strategic. Algeria rămânea vulnerabilă, pe frontiera ei occidentală, în fața oricărui atac al unui adversar european, care ar fi operat dinspre Maroc, cu acordul sau nu al acestuia.

Era o strategie de diversiu, care trimitea la experiența războaielor franco-britanice. În 1815, Marea Britanie reușise astfel să acapareze mare parte din imperiul colonial francez. Între 1898 și 1901-1902, relațiile Parisului cu Londra au fost foarte tensionate, după criza de la Fachoda. În acea localitate de pe Nil, în septembrie 1898, un detașament francez, condus de căpitanul Jean-Baptiste Marchand, s-a întâlnit cu trupele

engleze comandate de Herbert Kitchener, care l-au somat să se retragă. Franța și Anglia s-au aflat atunci la un pas de război, dar totul s-a oprit la un grav, dar depășit, incident diplomatic. După 1903-1904, Germania va avea și ea aceeași strategie, guvernul său râvnind, fără a o proclama declarat, să obțină o bază teritorială în Maroc.

Ambițiile franceze asupra Marocului erau motivate cu precădere de organizarea apărării Franței în Europa și abia complementar de profiturile economice rezultate de pe urma acestei extensii de putere. Un protectorat asupra acestei țări, pe de o parte, ar fi suprimat controlul internațional, existent conform prevederilor conferinței de la Madrid, dar – pe de alta și mai ales – ar fi modificat echilibrul între marile puteri europene. O întreagă diplomatie a negocierilor prealabile a trebuit să desfășoare atunci Franța, de care Marocul, trebuie s-o spunem, a fost străin. El va lua doar cunoștință – și va protesta în van – de clauzele publice ale acordurilor care îl priveau, acorduri încheiate între Franța, Marea Britanie și Spania.

...contrapartidă...

Théophile Delcassé, ministru al Afacerilor Străine din iunie 1898 până în iunie 1905, a fost inițiatorul politicii de acorduri bilaterale privind Marocul, conexe remodelării strategiei de apărare a Franței contra Germaniei (ceea ce se va numi mai târziu „sistemul Delcassé”). Temeiul l-a constituit alianța cu Rusia, din 1891-1893, o alianță militară, semnată în decembrie 1893.

Diplomația pariziană a început negocieri cu Italia pentru recunoașterea pre-

Consulul Franței la Gibraltar așteptând sosirea marocanilor la conferința de la Algeiras

ponderenței franceze. În urma acestor negocieri a fost trasată o frontieră între Eritreea italiană și coasta franceză (acordul semnat la Roma în 1901), stabilind dezangajarea reciprocă a Italiei în Maroc și a Franței în Tripolitania. Pentru Franța era un moment de relaxare politică, survenit prin înțelegerea cu un membru al sistemului strategic german (*Dreibundul*, Berlin, Viena, Roma). Ea cunoștea astfel exact condițiile alianței cu Germania: Italia preciza că neutralitatea sa față de Franța era valabilă dacă aceasta era atacată de Germania.

Cu Marea Britanie, zonele franceze de contact conflictual erau dispersate în lume, iar contenciosul – cu precădere istoric (dreptul de pescuit în Terra Nova, din secolul XVIII, de pildă). În timpul crizei de la Fachoda, de pe Nilul superior, Delcassé, decât să riște un război deschis, a preferat să negocieze o împărțire a influenței în această parte a Africii (martie 1899). În aprilie 1903, s-a obținut și dezangajarea reciprocă în Egipt și în Maroc, înscrisă în unul dintre cele trei acorduri ale Antantei cordiale din 8 aprilie 1904. Guvernul Republicii franceze declara că nu va împiedica acțiunea Angliei în Egipt; iar Anglia permitea Franței să ocupe cea mai mare parte a Marocului.

Cu Spania, negocierea a fost mult mai complexă; după rezolvarea litigiilor frontaliere dintre Gabon și Rio Muni și dintre Mauritania și Rio de Oro (1900), singura împărțire a sferelor de influență privea Marocul. După un prim acord (noiembrie 1902), care n-a fost semnat de nici una dintre părți, a urmat al doilea, care a fost semnat (octombrie 1904) în sialul Antantei cordiale.

31 martie 1905. Kaiserul Wilhelm II face o vizităthropiată la Tanger

Spania și Franța și-au redefinit zonele de influențe respective, la nord și la sud de Maroc.

Logica demersului francez de negociere și a practicii curente ar fi trebuit să conducă la o deschidere analoagă către Germania, al patrulea partener comercial al Marocului și actor politic al „chestiunii”, începând din 1880. Or, Delcassé a ținut deliberat deoparte Germania, pe motiv că ea nu era o putere mediteraneană, dar în realitate pentru că sistemul pe care îl construia el în ce privea politica marocană era orientat contra Germaniei și pentru că el credea că ea nu s-ar putea opune prezenței franceze în Maroc. În ianuarie 1905 l-a trimis la Fès pe ministrul Franței la Tanger, Georges Saint René Taillandier, pentru a supune sultanului un plan de reforme structurale care, în opinia francezilor, ar fi înstituit, fără să-l denumească, un protectorat, analog celui practicat de britanici în Egipt. Ca să nu-și piardă credibilitatea de mare putere, Ger-

mania nu a putut lăsa fără răspuns o asemenea provocare. După ce a renunțat la recurgerea la un război preventiv contra Franței, ceea ce, la urma urmei, ar fi fost o revoluție în gestiunea europeană a conflictelor de peste mări, Kaiserul Wilhelm II s-a rezumat la o demonstrație spectaculară, rămasă în arealul diplomației: a făcut demonstrativ o escală la Tanger, la 31 martie 1905.

... test strategic...

Primit de un unchi al sultanului, Wilhelm II a avut cu acesta discuții pe care serviciul de presă al epocii le-a făcut să treacă drept discurs oficial, dar asupra cărora încă plutește legenda, întreținută de istorici. El l-a asigurat pe sultan de sprijin în lupta pentru menținerea independenței politice a statului și de o participare internațională la dezvoltarea țării sale. Fără să fie direct numită, toată lumea a înțeles că era vizată Franța. Guvernul francez a luat act de această manieră de acțiune a Ger-

maniei, cu amenințările reale pe care le conținea, și și-a construit o atitudine de adoptat față de Berlin. Delcassé a preconizat păstrarea unei poziții ferme. El nu credea deloc într-o evoluție militară și, chiar dacă ea s-ar fi produs, în acel caz s-ar fi manifestat asistența britanică. Nu părea neliniștit nici de ceea ce se întâmpla în Rusia, cuprinsă de greve, de tulburări, culminând cu revoluția din 1905.

În această situație, trebuia oare acceptată reuniunea internațională propusă de sultan, la 3 iunie, susținută imediat de Germania, care, dacă nu o inspirase, cel puțin o încurajase? Asta ar fi însemnat reinternționalizarea statutului Marocului și, fără îndoială, eșuarea preponderenței franceze. Așa că el, Delcassé, a demisionat din guvern la 6 iunie 1905, ca singurul dintre miniștri care nu se temea de o escaladare a crizei. Era, desigur, un succes pentru Germania, care și-l dorea. Guvernul francez a admis, la 23 iunie, principial conferința, dar nu a anunțat-o oficial decât la 8 iulie, pentru a lăsa impresia că cedează mai puțin presiunii germane decât medierii pacifice a președintelui american Theodore Roosevelt. Cadrul conferinței a fost aprobat de sultan la 17 octombrie.

O altă întrebare: între 31 martie și 6 iunie, Franța putea conta, în caz de confruntare armată cu Germania, pe aliatul rus? St. Petersburgul era răvășit de mișcări revoluționare, la 22 ianuarie avea loc „du-minica sângeroasă“, țara era în război cu Japonia și, la 11 martie, suferea o înfrângere terestră la Mukden. La 27 mai avea loc dezastrul naval de la Tsushima. În opinia generală,

Théophile Delcassé, ministrul francez al Afacerilor Străine, s-a ocupat de acordurile cu Marocul

Rusia era incapabilă de a interveni militar în Europa, înainte de câțiva ani buni. Or, Germania nu a exploatat această vulnerabilitate a Franței. Ea credea că va reuși să neutralizeze sistemul acesteia de apărare printr-o schimbare a organizării strategice existente: în timpul întrevederii private din 24 iulie, în rada portului Bjørkø, din Finlanda, Wilhelm II i-a propus lui Nicolae II să-și asocieze cele două imperii ale lor, cum erau înainte de 1890, și să invite Franța să li se alăture, în schimbul recunoașterii libertății sale de acțiune în Maroc. Acest sistem ar fi constituit un ansamblu continental, echilibrându-l pe cel al puterilor maritime engleză și japoneză. Tarul părea sedus de perspectivă și a fost nevoie de insistența realistă a miniștrilor săi și de dovada că Berlinul nu putea înlocui Parisul ca piață financiară, ca să se decidă, la 10 noiembrie 1905, să renunțe

la această reconfigurare strategică, refuzată în mod natural de Franța.

Manevra era și un test pentru limitele Antantei cordiale franco-britanice din aprilie 1904 și pentru puterea de mediere franceză între Rusia și Marea Britanie. Guvernul de la Londra a recunoscut că ar fi trebuit să se angajeze un pic mai mult umăr la umăr cu Franța, dar fără a i se alătura printr-o alianță formală. Marea originalitate a acestei opțiuni, până în 1914, a constatat în pregătirea din punct de vedere tehnic a condițiilor navale și terestre pentru o intervenție militară în favoarea Franței și pentru a o face operativă, dacă era necesară din punct de vedere politic. Această metodă, în opoziție cu tradiția, care subordona acordurile tehnice de stat major unei înțelegeri politice, începute în decembrie 1905, a acționat din ianuarie până în mai 1906, deci în timpul și după conferința de la Algesiras. Din 22 ianuarie 1906, un proiect comun studia modalitățile de expediere și de primire în porturile franceze a unui „corp expediționar britanic“. Perspectiva, fie ea și virtuală, a excitat mult timp curiozitatea statului major german.

Criza marocană din 1905 nu a bulversat deci peisajul strategic al Europei, cum s-a sperat la Berlin. Gestionarea ei a confirmat bipolaritatea sistemului existent și l-a întărit pe cel francez, în sensul așteptat de Delcassé. În acest cadru global favorabil ei, Franța va trebui să facă dovadă de suoplețe, pentru a beneficia de politica ei marocană, în care faptul în sine de a fi acceptat conferința o împiedica în realizarea proiectului ei inițial.

... și beneficiar.

Dezbaterile conferinței, cele din ședințele oficiale și mai ales cele din convorbirile particulare dintre delegați, fără a mai vorbi despre indiscrețiile (premeditate) ale presei, au pus în valoare talentele și măiestria negociatorilor, în relație permanentă cu guvernele lor. Jucul cerea să se teamă uneori de o amănare sau de o ruptură, sursă de război, dar și ca, în cadrul angajamentelor subscrise, partenerii prieteni să caute să sporească avantajele lor practice. Vigilența și simțul compromisului vor permite Franței să-și salvgardeze obiectivele cele mai importante în politica ei marocană.

Pentru moment, Marocul a fost principalul beneficiar al conferinței. Franța, punându-se de acord cu Germania, în septembrie 1905, asupra unor principii, suveranitatea și independența sultanului, ca și integritatea teritorială a statului său erau oficial recunoscute în preambulul Actului general, care enumera, în șase capitole, principalele reforme, socotite ca necesare „ordinii, păcii și prosperității” țării. Existența internațională a Marocului era garantată. Amenințarea pe care o constituia pentru el politica franceză fusese îndepărtată chiar cu girul Franței. La fel, Germania putea vedea și ea un succes în tot ce se întâmplase, fie și numai cu referire la demonstrația de la Tanger, dar și pentru că la Algeiras se recunoscuse ca instituită egalitatea economică internațională pe piața marocană. Internaționalizarea se traducea prin zecile de reglementări pe care Actul general le subordona corpului diplomatic rezident la Tanger (poliția

porturilor, regimul adjudecării publice, finanțarea lucrărilor publice). Nici un stat, Franța inclusiv, nu putea reuși, de acum înainte, să cucerească o poziție privilegiată, adică exclusivă. Dar asta nu era decât o fațetă a bilanțului.

Conferința consacra preponderența cuplului Franța-Spania în materie de poliție a porturilor și de represiiune a contrabandei maritime, al cărei spațiu de acțiune a fost negociat în 1904, apoi în septembrie 1905. Propunerea germană, de la 12 februarie, de a forma, fără control internațional, această poliție, cu contingente furnizate numai de puterile secundare, a provocat opoziția rusă, americană și italiană. Germania a trebuit să se rezume, la 8 martie, la a accepta ca efectivele poliției să fie marocane și să fie instruite și „asistate” la nivel de comandament de cadre militare franceze și spaniole. Urma o repartitie geografică, care era cea a zonelor de influență (de exemplu, spaniolii la Tetuán, francezii la Rabat). I s-a permis doar supervizarea unui inspector general (care va fi un elvețian). Natural că independența sultanului făcea ca

relațiile frontaliere ale Marocului cu Spania și Franța să rămână exclusiv bilaterale:

Banca de Stat a Marocului avea un capital internațional, subscris la paritate de băncile desemnate de statele semnatare. Franța controla 21% din capitalul Băncii de Stat.

Succesul german, de la un moment dat, a fost compensat de un succes francez, la sfârșit, și, poate, acest echilibru, fără învingător și învins aparent, explică reușita conferinței. La Algeiras Marocul și-a asigurat o pauză de liniște internațională, dar conferința nu a anulat obiectivul strategic francez, a cărui realizare presupunea calea diplomatică, respectiv „politica de penetrare pacifică” în noile reguli ale controlului internațional. Ea a consolidat bipolaritatea strategică a Europei și a marcat jaloanele unei apropieri anglo-ruse, care, în 1907, odată cu crearea Triplei Înțelegeri, aflate față în față cu Tripla Alianță (*Dreibund*), va fixa configurația continentului până în 1914. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

Tarul Rusiei la Paris

Se poate vorbi despre o „istorie a animalelor“? Poate doar în măsura în care acestea sunt antrenate în aventura umană. Restul este zoologie. Calul este un animal glorios și eroic, cu un mare rol în istorie. Amestecate cu osemintele vitejilor, spălate de ploii, calcinate de soare, oasele cailor au înălbit câmpurile de bătălie ale Moldovei. Înainte de apariția motorului și a telegrafului, caii au făcut posibilă circulația pe distanțe mari a oamenilor, a știrilor, a poruncilor. Până în timpurile moderne, calul a pus lumea în mișcare.

ISTORII CU CAI ÎN EVUL MEDIU

SORIN IFTIMI

O cronografie a Moldovei de la mijlocul secolului XVI consemna că aici creșteau „minunați cai turcești și moldovenești, precum și foarte buni cai «astruconi», cât și de alte soiuri, în mare număr, dar din ordinul voievodului doar rareori se îngăduie scoaterea slobodă a acestora din țară și numai pentru solii și trimișii oficiali străini“. Despre „astruconi“ s-a presupus că ar fi fost o rasă de cai arabi, în legătură cu Asturia, sau poate o speță de cai tătărești (Aurel Decei). „Cei mai de soi și mai ageri cai de acest fel, în număr de 500, și încă 300 de șoimi, dintre cei mai aleși, precum și o nespus de mare sumă de galbeni, se plătește în fiecare an ca tribut de către domnul Moldovei suțanului turcilor, pentru a-și feri țara de năvălirea lui“, citim în cronografia amintită mai sus.

„Mai de laudă ca orice“

Toscanul Antonio Maria Grazziani nota, în 1564, că moldovenii „pot să ridice, dacă trebuie să lupte cu toate forțele lor, 40.000 de călăreți. La acele neamuri nu se folosește aproape deloc pedestrima fiindcă este fără rost din cauza iuțelii cailor. Au cai mici, dar

foarte buni la muncă; nu se prea deprind cu grajdul; chiar în mijlocul iernii pasc pe câmp și, învățați de deprinderea zilnică și de nevoie, ei zdobesc cu copita lor, deși nu au potcoave, gheața ce acoperă iarba“. Pe la 1596, un alt călător, Gian Lorenzo D'Anania, scria că moldovenii „sunt destul de războinici, încăleacă cu toții pe cai, cărora le crestează nările și care, în chipul acesta, oricât ar fi de împovărați, rabdă o zi întreagă pe drum fără a obosi“.

Dimitrie Cantemir, abordând subiectul, arăta: „Caii moldovenești din partea muntelui sunt mai mici, e adevărat, și la trup aproape seamănă cu cei rutenești, dar sunt foarte robuști, duc foarte bine la greu și au copitele atât de tari, încât, de-ar merge pe drumuri oricât de rele, nu e nevoie să le pui potcoave. Regiunile de câmpie au însă cai mai mari, falnici, renumiți prin frumusețea armonioasă a făpturii, prin iuțea și prin rezistența lor și foarte lăudați, nu numai de poloni și de unguri, ci chiar și de turci, care au și un proverb des folosit: *Acem dilberi Bogdan bargiri meşhurdur*, adică «un tânăr persan și un cal moldovenesc sunt mai de laudă ca orice».

Approape de hotarele cu Basarabia [Bugeac] se găsesc și mari herghelii de cai sălbatici, care nu se deosebesc prin nimic de cei domestici, decât că sunt puțin mai mici și au copitele mai late de-o palmă, dar rotunde și foarte tari”.

Moldova a devenit vestită prin mobilitatea și eficiența cavaleriei sale ușoare, bine adaptată luptei contra tătarilor și turcilor. Asemenea steaguri de cavalerie moldovenești s-au aflat în tabăra regelui Ian Sobieski la 1683, în marea bătălie pentru despresurarea Vienei. În veacul XVIII, cavaleria ușoară poloneză era organizată după modelul *woloch*, adică moldovenesc.

În Moldova, comandantul cavaleriei era marele comis, la origine un dregător personal al domnului, „șeful grajdurilor domnești”. El era „ispravnic peste povodnici [cai de călărie] și peste toți caii domnești”. Pentru asigurarea hranei acestora, el administra întinsul teritoriului al Braniștei Domnești de la Bohotin, de la vărsarea Jijiei în Prut.

Călărașii domnești erau o categorie militară privilegiată care, pe timp de pace, îndeplineau diverse sarcini administrative. În secolul XVIII, o însemnată parte a lor era pusă sub comanda serdarului de Orhei (Basarabia), care apăra hotarele Moldovei dinspre tătari.

Exista și un sistem intern de poște organizat de domnie, în care curierii (olăcarii) se foloseau de „cai de olac” (cai de schimb, odihniți, ce erau schimbați în sistemul de ștafetă). Pentru legăturile cu împărăția otomană existau „călărașii de Țarigrad”,

puși sub ascultarea marelui postelnic.

Murgul pe nume Peyloo

În *O samă de cuvinte* se arată că în 1486, în bătălia de la Șcheia, pe Siret, împotriva lui Hroirot, „au căzut calul cu Ștefan vodă în războiu. Iară Purice aprodul i-au dat calul lui. Și nu putea încăleca în grabă Ștefan vodă, fiindu om micu. Și au zis Purice aprodul: «Doamne, cu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încăleacă»”.

În toamna anului 1538, Petru Rareș, fugind în prăbie, de la mănăstirea Bistrița spre Ardeal, „au ajuns în niște locuri prăpăstioase și abrupte și văi păduroase și neputând străbate, a lăsat acolo pe *calul său iubit, care nu primea alt călăreț*” (Macarie). Scăpat teafăr și prinzând iar nădejde de domnie, scria de la Stambul, în 1540, către prietenul său Boldorffer, cerând vești despre familie. Nu uita însă să întrebe de „murgul său iubit, Peyloo”. Este scrisoarea care are ca încheiere celebra frază: „Nădăjduim în Dumnezeu că vom fi ce am fost, și mai mult decât atât, vom plăti tot pe tocmai”. Nu știm dacă același cal a fost protagonistul unui episod amintit de Iliș Rareș, într-un document, în care arăta că luase pe seama domniei satul Giurgeni

de la ținutul Vasluiului, fost al lui Savin ușerel și al fratelui său, Toader pitar, care „au căzut în fapte de vicleșug, în vremea căreia au ridicat ei, împreună cu alți necredincioși, o tâlhărie asupra calului părintelui domniei mele, Petru voievod”.

Tetraevangeliiar (manuscris pe pergament din 1609) din colecția mănăstirii Dragomirna

Cronicarul Eftimie consemna că, la 1554, când Alexandru Lăpușeanu plecase de la Suceava pe râul Suha, pentru a căuta un loc de mănăstire, a avut parte de un incident neplăcut: „Mergând Alexandru voievod spre Slatina, fiind între satele Corlătești și Todirești, la mijlocul râului Moldova, calul său s-a împiedicat și a căzut cu voievodul în apă. Dar domnul Alexandru voievod a sărit pe un al doilea cal și a pornit neabătut către locul dorit de dânsul.” Despre hergheliile aceluiași domn s-a mai păstrat un episod: hatmanul Negrilă, pe care el l-a numit în această dregătorie, a mers la Suceava și a luat de la doamna Elena Brancoviți toate averile acesteia. Când i s-a cerut socoteală, Negrilă a negat, dar apoi domnul a găsit la el 500 de boi ai săi și 70 de cai cu semnul domnesc.

Despre Alexandru Lăpușeanu se spune că era un mare iubitor de cai. Din domnia sa datează cea mai veche cursă de cai cunoscută în Moldova. Un document târziu, de la 1589, amintește că postelnicul Sava Ivu dăruise domnului, în schimbul a doi robi țigani, „doi cai turcești și unul moldovenesc, care acest cal a fost vierșun [rămășag, pariu] pentru dânsul, când a fost Alexandru voievod în târgul Bârlad și au alergat caii săi cu dânsul și caii tuturor boierilor care au fost atunci, alergând de la gura Tutovei, de la pod, până la târgul Bârlad” (*Magazin istoric*, nr. 6/1967).

Neculce a consemnat un episod dramatic: „Când i-au tăiat capul lui

Barnovschi vodă [22 iunie 1633, la Istanbul], calul lui a și început a sări, cât n-au mai putut să-l țină comisu în mână. Și, scăpându-l din mână, pe loc au căzut de au murit.

Și văzând turcii mult s-au mirat și au zis: «Nevinovat au fost acest om». Și au cunoscut pre Barnovschi vodă turcii că au fost om drept și s-au căit pentru că l-au tăiat. Și s-au giurat ca să nu mai taie de acum domnu de Moldova.” Paul de Alep, vizitând biserica Barnovschi din Iași, descrie tabloul votiv, puțin obișnuit, în care ctitorul era zugrăvit călare pe un cal alb. (Singura analogie este aceea cu portretul lui Theodor Vitold, din biserica de la Lujeni, unde ctitorul este înfățișat tot călare.) Călătorul mai nota că, atunci când sultanul Murad a poruncit ca Barnovschi să fie decapitat, portretul mural din biserica ieșeană s-ar fi crăpat în două.

„L-au dus cu sine la Babilon”

Dimitrie Cantemir ne mai transmite o poveste interesantă din timpul domniei tatălui său Constantin. În decembrie 1693 trecea prin Moldova, spre Camenița, un anume Husein Aga. Domnul îl întreabă dacă are un cal iute, care la nevoie să-l poată scăpa cu fuga de urmărirea dușmanilor. Aga a răspuns că are cai „din cei mai buni, arăpești, care se cheamă *chiohcilian*”. Domnul îi zice: „Eu ți-aș da sfatul ca pe caii cei arăpești să-i lași la mine și la un prilej ca acesta să iei calul pe care ți-l voi da eu, știind bine că

Icoană înfățișându-l pe Sf. Gheorghe, patronul Moldovei, omorând balaurul

este cu mult mai iute decât calul tău". Turcul, crezând că vodă vrea să-l ia cumva în batjocură, spune: „Cum oare, doamne, un cal moldovenesc poate să întrecă în repeziciune pe un cal arăpesc, care este cel mai de samă, afară numai dacă o spui în glumă?” „Cu tot dinadinsul o spun, răspunse vodă, și dacă vrei să te încredințezi, să facem mâine o alergare de întrecere.” A doua zi, pe șesul Iașilor, s-a stabilit loc de alergare ca de două ceasuri. Toți caii acestuia au rămas cu mult în urmă. Astfel, Aga a plecat spre Camenița călare pe un asemenea cal moldovenesc, care avea să-și dovedească încă o dată iuteala, aducându-l pe Husein Aga într-o singură noapte până la Iași. Cantemir mai spune că acel cal, dăruit de domnul moldovean turcului, „l-a dus Aga pe urmă cu sine și la Babilon” și povestea la întoarcerea la Constantinopol că a întrecut pe toți caii cei arăpești, „vestiți în repeziune”.

Tragedia asasinării lui Grigore III Ghica, în noaptea de 1 octombrie 1777, se pare că a fost presimțită de caii săi. Urcând în trăsură domnească, pentru a străbate scurta distanță până la Beilic, unde îl aștepta trimisul sultanului, a trebuit să renunțe la acest vehicul, deoarece telegarii deveniseră foarte nervoși și au rupt hamurile. Domnul a fost nevoit să poruncească aducerea calului „ce sta pururea gata pentru foc, la toți domnii”. Astfel aflăm, întâmplător, că domnii Moldovei aveau un asemenea cal „de serviciu”, ce stătea noaptea cu șaua și hamurile pe el, pentru cazurile în care un incendiu neașteptat ar

fi obligat pe domn să se salveze de la Curte.

Grajdurile reședinței din Iași au fost construite din piatră, de Vasile Lupu, după cum arată Miron Costin. Despre ele scria, la 1652, călătorul englez Robert Bargrave, arătând că „sunt într-adevăr vrednice de luare aminte pentru măreția și buna lor întocmire, dar mai ales pentru numărul și calitatea cailor, întrecând cu mult pe aceia ai ducelui de Florența sau ai regelui Angliei”. Grajdurile de la Iași au trezit și interesul țarului Petru al Rusiei, care le-a vizitat la 1711. În veacul fanariot, pe poarta Curții, dinspre grajduri, ieșea, cu umilintă, cortegiul domnului mazilit, îndreptându-se spre Constantinopol.

La sărbători

Grajdurile domnești se aflau sub autoritatea marelui comis. Erau amplasate în partea de jos a Curții, pe strada numită astăzi Palat, dar căreia i se zicea, pe vremuri, *Ulița*

gunoiului gospod. Acolo se afla și șura domnească, iar peste drum era fânăria domnească, cea care a dat numele unei întregi mahalale. Între slujitorii grajdului se aflau hergheliegii, vizitii, făclieri, potcovari, apari, dieci și un mare număr de țigani domnești. În registrele Vistieriei aflăm multe detalii cu privire la personalul și cheltuielile grajdului domnesc, începând cu sfârșitul veacului XVIII.

Prețioasa herghelie domnească a reprezentat mereu o tentație. Cunoaștem cazul unui anume Cazacul, care a fost spânzurat pentru că a furat iepele turcești ale domniei. Și un

Gheorghe Ștefan, care a domnit pe tronul de la Iași între 1653-1658

Krupenschi, fost medelnicer, în fruntea unor joimiri moldoveni aflați în slujba Coroanei polone, „au apucat caii lui [Constantin] Cantemir vodă din ceair, unde se păștea, cam la 70 de cai, aproape de Bahlui”. În timpul aceluiași domn, iepele domnești au fost răpite din ceair și de tătari, dar prin bunele relații ale domnului acestea au fost recuperate.

Fiind poate podoaba cea mai de seamă a Curtii domnești, caii luau parte în mod obișnuit la marile ceremonii de peste an. *Condica lui Gheorghachi* (1762) consemnează aceste detalii. Astfel, de Bobotează (6 ianuarie), după sfințirea apei la Iordan, pe malul Bahluiului, toată boierimea săruta mâna domnului. După aceea, șezând domnul cu familia, cu fețele bisericești și o parte dintre boieri pe scaune, începea parada cailor domnești. Treceau mai întâi *telegarii*, apoi *povodnicii*, cai frumoși, foarte prețioși, deprinși pentru călărie, împodobiți cu harnașamente scumpe. H.Dj. Siruni, publicând mai multe documente otomane referitoare la învestirea domnilor români la Stambul, arăta că, potrivit rangului lor (echivalat cu cel al unui pașă cu două tuiuri), domnii români primeau în dar 20 asemenea povodnici (cai de rasă arabă), care

aveau să-i însoțească la mai toate ceremoniile. Urmau apoi *armăsarii*, unul după altul, după cum îi orânduia marele comis. La sfârșit, se înfățișa marele comis, îmbrăcat în caftan domnesc și „călare pe calul cel împărătesc, care să numește *tablabăș*”; era însoțit de ciohodarii domnului, după obicei. Toți cei călări pe cai se închinau în fața icoanelor,

înclinându-se apoi în fața domnului și a mitropolitului, care îi stropsea cu agheazmă atunci sfințită.

Următoarea ceremonie la care participau caii domnești era cea de Sf. Gheorghe, patron militar zugrăvit îndeobște în postură ecvestră. Caii defilau în aceeași ordine: *telegarii*, *povodnicii* și *armăsarii*, toți „fiind înțoliți cu ceale obicinuite a lor țoluri, feliuri de feliuri”. Ceremonia urma modelul celei ce se desfășura la curtea sultanului de la Constantinopol.

Cea de-a treia zi de Paști sau următoarea erau destinate unui fel de turnir. Obiceiul vechi era ca domnul cu boierii și slujitorii să iasă la câmp, la *halca*, ori în șesul Bahluiului, ori la Copou, scoțându-se toți caii domnești. Halcaua era o verigă de fier, care trebuia luată cu vârful sulitei. „Și șezând domnul la saivantu [sub cort], iar boierii pe scaune, pe cine dintre boieri rânduia domnul încăleca pe cal domnesc și se slobozea cu sulita asupra halcaei (care sulite sunt aduse din Țara Ungurească, acolo se fac înadins pentru această treabă), cu zicături de meterhanea; și care lua halcaua în repigiunea calului, venea de se închina domnului și-i săruta mâna și poala; celor mai mari boieri li se dăruia de către domn câte o lastră sau o canavață cu fir de aur și un

postav; celor mai de jos postavuri și atlaze, iar celor mai mici postavuri.”

Din schița creionată în aceste pagini se vede lesne cât de multe știri, incitante și spectaculoase, se pot aduna la dosarul istoriei calului. Fiecare iubitor de istorie ar putea adăuga numeroase alte file. Suntem în fața unei povești care ar putea constitui, cu ușurință, subiectul unei cărți. ■

Oșteni moldoveni călări (reconstituire contemporană)

Istorie trăită

Exmatriculat în 1958 din facultate, interlocutorul nostru a fost trimis la „reeducare” la o schelă petroliferă din Oltenia.

Continuăm convorbirea cu domnul Bogdan Baltazar (n. 1939), făcând cunoștință cu alte momente mai puțin știute de marele public din drumul în viață al celui care, după o îndelungată activitate în diplomatie și lumea afacerilor

internationale (1964-1996), a fost președintele Băncii Române pentru Dezvoltare (1998-2004), iar în prezent este Senior Partner și Președinte al Consultanței Financiare „Baltazar, Bloom & Părvulescu”.

„ÎNTOATEAUNA AM AVUT MÂNDRIA CĂ VIN DIN ROMÂNIA”

BOGDAN BALTAZAR

– Cum ați primit sancțiunea?

– Aveam sentimentul că eram într-o luptă. Nu am avut sentimentul unei diminuări a personalității mele. Luptam cu niște oameni odioși, asta era tot.

La Ticleni am avut și o experiență interesantă. Erau niște rămășițe de legionari, pensionari, care se agitau și ei, așa, penibili. Aflând că fusesem exmatriculat din motive politice, au început să mă curteze, ba cu una, ba cu alta. Întâmplător, un văr al tatei din Târgu Jiu, Costică Mihăilescu, i-a scris tatălui meu, avertizându-l: „Dragă Aurel, băiatul tău e înconjurat de diferiți nemernici.” Căci, trebuie să spun, erau și din ăștia jalnici.

Și tata a venit la mine. Am avut cu el o discuție foarte interesantă, definitorie pentru viața mea. Mi-a spus clar: „Există trei posibilități. Prima: să fugi din țară, dar nu uita că nimeni din familia noastră n-a spălat vase la Paris. A

doua: să te duci în munți, cu partizanii, dar aceștia nu prea mai sunt și în mod sigur Securitatea te prinde și te împușcă. Iar a treia, singura rezonabilă de fapt: te adaptezi. Încerci ca, nepierzându-ți demnitatea, să te repliezi, să trăiești în această societate. Chiar dacă nu mai este a noastră, trebuie să te repliezi, să-ți duci viața mai departe, să ai un cămin al tău.” Am discutat două nopți, foarte serios. În fond era viitorul meu în joc.

Cei de la sondă (mă mutasem la Schela Poiana Lacului) umblau după mine să mă înscrie în Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.). Ca să devii membru de partid, mai întâi trebuia să treci prin stagiul de candidat. Aveau nevoie de mine pentru că nu era cine să le scrie procesele verbale la ședințe. M-au făcut candidat. A fost o ședință... Cum poți să-ți uiți? Era unul care ședea în prezidiu descurt. Venise de pe câmp.

La Ticleni, am avut un accident de sondă. Un coleg de lângă mine a murit. Am fost operat la Craiova, operat prost, că mai am și acum sechele la coloana vertebrală. La Poiana Lacului, la Pitești, eram șef de parc de extracție, unde toate sondele își varsă țițeiul extras. Era mai lejer pentru mine. M-am reîntors în cele din urmă la București.

– Erați de-acum re-educat...

– Discuția cu tata m-a mai îmblânzit. Înțelesesem că nu sunt alte soluții onorabile. Jucasem polo la echipa de juniori a clubului „Dinamo”. Tata mi-a spus: „Ești bun înotător. Treci Dunărea înot, dacă vrei să scapi. Dar tot te împușcă. Și chiar dacă nu te omoară grănicerii noștri, Tito te dă înapoi lui Dej.” Tata știa foarte bine cum stăteau lucrurile. Îmi repeta că n-are soluție pentru mine. Aceea cu spălatul vaselor la Paris era

La inaugurarea turnului B.R.D. Groupe Société Générale,
30 septembrie 2003

mai mult din orgoliu. N-aș fi spălat vase mai mult de câteva săptămâni. Dar ideea era că te duci acolo, te umilești. A murit săracul tata în decembrie 1991. A mai apucat să-l vadă pe fiu-său secretar de stat, membru al Guvernului și, câteva luni, „mare bancher“ la Londra.

Înainte de 1989 fusesem scos din Ministerul de Externe și trimis opt ani inginer la „Danubiana“-Popești Leordeni și apoi în Centrala Industrială de Prelucrare a Cauciucului. După căderea lui Ceaușescu, am revenit în Externe, ca director general. Ministrul era Sergiu Celac, un bun amic, congener, care mi-a spus că domnul Iliescu îi trebuie ceva care să-i stilizeze, să-i pună în pagină tot ceea ce se referă la contactele internaționale. Am acceptat acest rol și două ore pe zi stăteam cu domnul Iliescu și refăceam punctajele primite de la Externe, stilizam unele texte, schimbam prezentarea, o făceam mai occidentală, traduceam la înțelegere. Fusesem diplomat aproape 20 de ani. Ambalasem, cum se spune, fel și fel de chestii, nu era o problemă să stilizez niște texte și niște exprimări „de lemn“.

Am lucrat cu domnul Iliescu până în 18 mai 1990. Din prima zi i-am spus: „Știți, tovarășu președinte (multă vreme atunci

încă se vorbea cu tovarășu!), că eu am fost exmatriculat cu semnătura dumneavoastră, nu mai țineți minte.“ „Ei, tovarășu Baltazar, mi-a răspuns, așa erau vremurile, hai să trecem, acum e altceva.“

Chiar așa au fost vremurile! Deși, retrospectiv, acum trebuie să spun că această „ură de clasă“ care m-a animat și această revoltă pe nedreptatea făcută burgheziei românești care, în fine, se cristalizase în anii interbelici, erau poate mai mult din furia tinereții.

Că eram un tânăr furios e puțin spus. Eram în luptă cu societatea, cu sistemul, cu lipsa de cultură a celor din jur. Eu mă socoteam în luptă. Când am fost trimis la reeducare, am luat aceasta ca o etapă din marea mea luptă. De aceea poate am și fost puțin deschis la amărății aceia, care veneau pe lângă mine și spuneau să facem o organizație anticomunistă, „Crucea de Foc“ sau așa ceva.

– După reeducare v-ați îmblânzit și ați intrat în partid.

– Nu m-am îmblânzit. Am înțeles cum stau lucrurile. În partid am intrat la Politehnică. După reeducare mă întorsesem la Petrol și Gaze. Nu voiau să mă mai primească. Prea le făcusem multe. Mă

detestau. Nu numai profesorii, decanul sau secretarul de partid care, mai târziu, a fugit el însuși în S.U.A., dar nu mă înghitea nici masa studenților, fiii clasei muncitoare, cum se spune.

M-am dus în audiență la rectorul Politehnicii, Constantin Dinculescu, care a fost înțelegător. I-am spus că am devenit un om nou și m-a crezut. „Te duci la tovarășul Florian Dănălache (primul secretar al Comitetului Orășenesc de Partid) și îi spui toate acestea.“ M-am dus și la el, m-a crezut și m-a lăsat să mă reinscriu la Politehnică. Aici m-au primit și în partid.

Am terminat Politehnica, inginer în tehnologia construcțiilor de mașini. Al treilea pe promoție. Cei doi dinaintea mea au plecat imediat din România. Sunt acum mari specialiști în țările pe unde au ajuns.

Am fost reținut ca asistent la catedra de Rezistența Materialelor. Șeful meu de catedră a făcut în așa fel ca să mi se pară, neinteresantă această postură, fiindcă era foarte ticăită.

Atunci când Corneliu Mănescu a început schimbarea cadrelor din Ministerul de Externe, aducând oameni tineri, mi s-a oferit prilejul să părăsesc Politehnica. Mănescu era ministru și Mircea Malița adjunct și ei au inițiat primirea ministerului de vechile cadre. Începuse, încă din 1958, un fel de acțiune de „rescriere“ a politicii externe românești. În 1962 s-a creat „Academia Diplomatică“, respectiv s-au deschis cursuri post-universitare de Relații Internaționale pe lângă Facultatea de Drept a Universității din București. Aici s-au format noile generații de diplomați. A fost ideea lui Malița, care l-a convins și pe Dej să fie de partea lui, spunându-i că trebuie atrasă în diplomație intelectualitatea

tehnică. Să nu se mai facă diplomatie de juriști, de filologi. Să se atragă cei mai buni tineri politehniști, economiști, care să nu fie încă deformați de exercitarea profesiunilor lor și care să fie pregătiți pentru diplomatie.

Tot Malița a avut ideea că în comunism, mai ales în comunismul timpuriu, Politehnica atrăgea tineri cu nivelul de inteligență (IQ) cel mai dezvoltat și „oportuniști”, respectiv care vroiau să facă ceva din viața lor. Am intrat la cursurile acestea. Le-am absolvit ca șef de promoție în 1964. Așa am intrat în compartimentul de Relații Economice Financiare Internaționale, am lucrat, am fost expert al delegației române la O.N.U. în anii 1966-1967.

– Cum era să lucrezi la O.N.U. în acei ani?

– Ce pot să spun? Era o atmosferă foarte plăcută. Schema mea mentală, poate naivă, dar care îmi permițea să muncesc, era: tata, mama, țara sunt una, ăștia, comuniștii, sunt alta. Era o schemă care mă lăsa să fac cu plăcere ceea

1990, reîntors în M.A.E., cu ambasadorul S.U.A.

Reuniune a Comitetului Națiunilor Unite pentru GATT, Havana, 1948

ce făceam, oriunde aș fi fost. Puteai să-ți slujești țara cu demnitate, fără să torni, fără să faci rabaturi grave. Rabaturi mici făceai zilnic, că nu puteai să dai foc la *Scânteia* sau la Ministerul de Externe. Nu se mai putea.

Am fost tot timpul dedublat, în sensul că țara e una și trebuie să o servim, și aceia sunt niște titulari vremelnici.

– Aici, în țară, dar în afară?

– În afară, era o plăcere. Noi începusem să deviem de la linia sovieticilor. Era foarte simplu să le spui occidentalilor că noi încercăm să ne eliberăm de ruși. Sigur, e comunism, le spuneam, dar și în comunism vor avea loc transformări pe măsură ce românii reușesc să nu mai depindă de U.R.S.S. Suntem un proiect în mișcare, ajutați-ne să ne mișcăm, să ne întărim, să ne eliberăm.

– Era perceput ca serios un astfel de mesaj?

– Foarte mulți îl percepeau ca atare. Ei nu erau conștienți, nici eu nu eram conștient, la început, cât de dependenți rămăsesem față de ruși. Dependență reală, militară. Ceaușescu a reușit să se strecoare în așa fel, încât

sovieticii n-au intrat peste noi. Și ei erau conștienți de realitatea relațiilor cu noi și s-au folosit de multe ori de Ceaușescu. Tot ceea ce a lucrat unul dintre cei mai iluștri spioni români, poate ai tuturor vremurilor, generalul Caraman, totul mergea la ruși. Contra azbest, contra petrol. Caraman a fost un patriot total, orice s-ar spune despre el. A spionat împotriva N.A.T.O. Sigur că acum nu mai e frumos să spui așa. S-a pierdut al treilea război mondial, din fericire pașnic. Dar asta era situația atunci.

Nu era greu. Politica externă românească se adapta vremurilor. Fiind specialiști în economie, industrie ș.a., preluam ideile politice, le „periam” și le transformam în inițiative concrete, vandabile pe plan internațional.

– Occidentalii percepeau această atitudine ca fiind românească sau o considerau tot un joc al sovieticilor?

– Nu, o percepeau ca o încercare românească de a ne elibera de dominația sovietică. De aceea s-au făcut și unele gesturi de mare deschidere din partea Occidentului: ne-au primit în Acordul General pentru Tarife și Comerț

Mai 1990, în M.A.E., la o recepție

(G.A.T.T.), în Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) și Banca Mondială. Chiar Uzina „Danubiana”, unde aveam să lucrez peste 20 de ani, a fost făcută în anii '60 pe baza unei relații foarte bune, curajoase, a României cu S.U.A. A fost importată din Statele Unite.

– Sovieticii cum priveau toate acestea?

– În plan formal, practic, ne coordonam cu sovieticii. Făceam parte din grupul țărilor socialiste de la O.N.U. Ei ne considerau însă aberanți în cadrul familiei, dar nu vroiau să ne dea afară. Și atunci „ne coordonam”. Era chiar plăcut în cadrul discuțiilor să ne coordonăm, deși noi refuzam acest termen. În cadrul reuniunilor internaționale, înaintea lor, făceam un conclav al țărilor socialiste în care se stabileau pozițiile și acolo românul negocia cu sovieticul, după care se încheia un protocol pe care celelalte țări „frățești” îl semnau orbește. Se supraviețuia. Greu, dar se supraviețuia.

Noi ne-am bazat, de timpuriu, pe un picior în Statele Unite și un altul în China. A existat o anumită independență în politica externă românească, sever restricționată de marile realități

geopolitice. În august 1968, Johnson l-a avertizat sever pe Brejnev: „Nu dați drumul câinilor războiului.” După celebrul discurs al lui Ceaușescu, din Piața Palatului, la izbucnirea crizei cehoslovace (*Magazin istoric*, nr. 7-9/1998).

România era foarte prizată. Era un jucător, o țară, care intrase într-o anumită disidență cu restul țărilor socialiste. O țară care avea anumite inițiative, care a stabilit, fără aprobarea Moscovei, relații cu R.F.G., care în 1967 nu a rupt relațiile cu Israelul, care în 1968 nu a intrat în Cehoslovacia.

Pot spune că era frumos să faci diplomatie în acei ani. Erai ascultat. Când vorbea delegatul român la O.N.U., mai ales dacă nu era el însuși un fraier, era ascultat cu atenție.

Occidentul era foarte interesat în a folosi această breșă creată de români în blocul socialist. Nu vedeau ceea ce s-a vădit clar mai târziu, că aceste ieșiri internaționale îndrăznețe erau mijloace ale propădăndei comuniste de la noi de a se apăra de imixtiunile sovietice. Se miza pe cartea națională, pe cea occidentală. Retrospectiv judecând lucrurile, adevărul acesta era: comuniștii români se apărau pe

sine față de Moscova, pozând în adepți ai unei deschideri spre Occident.

– Asta o spuneți acum, după atâția ani. Dar atunci?

– Nu gândeam așa. Nici occidentalii nu gândeau astfel. Noi făceam diplomatie și era foarte plăcut, mai ales dacă erai bun, convingător.

– Tot atunci, când vă aflați la O.N.U., v-ați susținut și teza de doctorat în economie la City University of New York. Cum ați reușit?

– Mergând două sesiuni la O.N.U., am cunoscut oameni de acolo, m-au plăcut și i-am plăcut. Mi-au propus să lucrez ca funcționar internațional. Știam însă că erau niște reguli care trebuia respectate. Să te propună ministerul, organizația de partid. Nu puteai să te duci direct și să spui: „Vreau să fiu funcționar internațional.”

Și totuși, eu cam așa am făcut. I-am pus pe cei de la București în fața faptului împlinit. Se crease o Bancă de Preinvestiții a O.N.U., în a cărei Divizie de Resurse Naturale și Transporturi am fost luat ca analist financiar și șef de proiecte preinvestiții. Am putut contribui atunci foarte mult la aducerea unor fonduri în România. S-a putut înființa astfel celebrul C.E.P.E.C.A., Centrul de Perfecționare și Pregătire a Cadrelor de Conducere din Economie și Administrația de Stat. Expertiza pentru finanțare am realizat-o eu, deși șef de proiect era un indian. Dar eu aveam proiecte în India și astfel ne-am sprijinit. Mă mândresc că am putut aduce astfel trei milioane de dolari în țară. S-a făcut C.E.P.E.C.A., a fost adus calculatorul acela unic în felul lui pentru acei ani, se preda „management” vestic...

Când m-am autopropus, mi s-a imputat aceasta atunci, am fost întrebat de multe foruri. Dar m-a salvat simpatia lui Malița și prostia ambasadorului român din acea vreme la O.N.U., care a făcut un fel de dosar romanțat, că aș fi fost spion și american, și francez. Un șef american și un francez m-ar fi plăcut și m-au luat acolo. Dar cele două servicii se detestau, așa că n-a fost plauzibil.

Eu le lăsasem celor de la O.N.U. un C.V. și când s-au pornit discuțiile aici, acolo se știa deja despre mine și cei de la noi n-au mai vrut să le dea ampolare. Am vorbit atunci cu un șef al serviciilor noastre secrete care mi-a spus: „Ești bătut în cap? Cum ai putut să faci așa ceva? Dar să știi că am vorbit cu băieții și ei au spus că ești bun român.“ Adică, vezi bine, patriot, pentru țară. Deci se mai putea gândi și așa, se mai puteau face și lucruri din acestea.

Am slujit și O.N.U., dar mi-am slujit și țara. S-ar putea zice că nu trebuia să lucrez pentru România, din moment ce eram plătit de O.N.U. Da, dar cum să nu lucrezi pentru țara-ța, când știai cât de mică și necăjită este. Nu am călcat nici un jurământ internațional. Dar dacă am putut să ajut, de ce să nu fac să vină bani pentru proiecte mari, pentru C.E.P.E.C.A., pentru Fundulea, Institutul de Cercetări Agricole de acolo.

Cu numărul doi (Philippe Citerne) și numărul trei (Didier Alix) din Grupul Société Générale Paris, la prezentarea rezultatelor B.R.D. Groupe Société Générale pe 2003

- Cum îi puteați convinge să dea bani pentru România?

- Foarte simplu. Noi eram o țară care cochetasem cu grupul țărilor în curs de dezvoltare, cu mișcarea de nealiniere, dar eram și beneficiara acestei Bănci a O.N.U. pentru Preinvestiții. Se băgau bani în management, în cercetare, pentru că aceștia atrăgeau apoi bani pentru investiții.

Acolo am învățat o serie de lucruri folositoare. Fac alții lobby ca să-i sprijini în proiectele lor și în același timp tu îți creezi monedă de schimb ca ei să te sprijine în ale tale. Încetul cu încetul devii un om influent. Deși foarte tânăr, la 30^e de ani, eram în diferite comisii și comitete de avizare ale O.N.U.

- Se punea problema că ești prosovietic sau pro-occidental?

- Dădea bine să fii român. Și eu nu eram deloc proros. Nu deranja că erai român. Mai ales că m-am ferit întotdeauna să-mi denigrez țara. Cum să fac așa ceva? Dimpotrivă, o apărăm. Dar nu o făceam ca un politruc. Nu făceam prozelitism pe acolo cu comunismul. Eram însă sarcastic când occidentalii proclamau marile lor adevăruri. Eram sarcastic în ceea ce privește democrația americană, după cum sunt și acum. După cum sunt sarcastic și în ceea ce

privește acum comportarea și promisiunile Uniunii Europene, dar n-avem altă soluție.

Reușisem foarte bine. Dar am fost chemat în țară din motive de incompatibilitate cu niște inși din misiunea noastră la O.N.U., „c.i.-iștii“ noștri. Eram suspectat că prea îmi ieșeau bine toate. Înseamnă că americanii mă ajută, așa gândeau aceia.

Am fost rechemat. Dar Corneliu Mănescu a intuit că dacă cedează presiunilor de la Comitetul Central și nu-mi lasă un respiro pentru a-mi susține teza de doctorat, chiar că nu mă mai întorceam în țară. Și m-a lăsat încă 4 luni să-mi dau teza.

- Ați fi rămas în S.U.A. atunci?

- Cred că aș fi făcut-o dacă nu mă lăsau să-mi dau doctoratul. Cu mare durere, dar aș fi luat hotărârea aceasta. M-am simțit întotdeauna român, în slujba unei țări amărâte și necăjite, nu în slujba comunistilor. Cineva ar putea zice că poate m-am autosugestionat. Da, trebuie să te autosugestionezi în anumite situații.

Mi-am dat așadar această teză de doctorat cu un model de creștere instabilă în industria de automobile din S.U.A. Și l-am luat cu A.

(Va urma)

A consemnat Ioan LĂCUSTĂ

Orașul New York, 1967

1968. RELEGITIMAREA LUI CEAUȘESCU

Conferința a comandanților de mari unități și a locuitorilor politici, mai 1950. De la stânga la dreapta: Nicolae Ceaușescu (ministru adjuncți și șeful D.S.P.A.), K. Kolganov (consilierul sovietic al Marelui Stat Major), Emil Bodnăraș (ministru al Forțelor Armate), Leontin Sălăjan (ministru adjuncți și șeful Marelui Stat Major)

FLORIN ȘPERLEA

La începutul anilor '90 am avut prilejul să discut cu unii dintre militarii care, în august 1968, fuseseră angrenați în procedurile specifice premergătoare unui potențial conflict militar și, la unison, toți mi-au mărturisit că erau pregătiți să lupte împotriva rușilor, dacă aceștia ar fi trecut frontiera. Ceea ce m-a surprins era determinarea lor și, dacă mi se îngăduie termenul, bucuria chiar de a se putea răfui, în sfârșit, cu un inamic pe care parcă îl așteptau de multă vreme.

Într-un interviu realizat cu generalul (r) Ion Gheorghe, șef al Marelui Stat Major în timpul evenimentelor din Cehoslovacia din august 1968 (revista *Document*, nr. 1/2005), acesta amintea de un alt exemplu semnificativ al unei schimbări radicale de atitudine: la 23 august 1944, vechiul aliat a devenit, dintr-o

dată, inamic. În 1968 militarii români erau pregătiți să-și apere țara. Ei nu se gândeau – susținea Ion Gheorghe – că vor lupta împotriva sovieticilor, ci a unor armate străine. Iar aprecierile aparțineau unui fost șef al aparatului politic al armatei (în anii '50), care studiasse la Moscova, la Academia Militară „K.E. Vorosilov”.

Dar cum s-a produs acea metamorfoză în mentalul militarilor români, care, la începutul anilor '50, erau instruiți după regulamentele și procedurile celei mai avansate armate din lume, armata sovietică, o armată prietenă; iar la sfârșitul anilor '60, aceiași militari considerau că o înfruntare cu militarii

sovietici era nu numai inevitabilă, dar și dezirabilă.

Un model de la Răsărit

Una dintre explicații trebuie căutată în modelul sovietic de construire a așa-numitei armate populare, adoptat și pus în practică la începutul anilor '50, sub controlul direct al lui Emil Bodnăraș. Pentru Partidul Comunist Român, în respectul învățaturii marxist-leniniste, armata a reprezentat un instrument de reprimare în mâna burgheziei și moșierimii române, o forță reacționară, compoziția socială a cadrelor de comandă fiind dictată de elementele provenite din clasele avute. Prin urmare, caracterul de clasă al „armatei burgheze” determina și scopul acesteia: apărarea intereselor burgheziei. La polul opus s-ar fi aflat „armata populară”, devenită obiectivul principal al comuniștilor români.

Modelul sovietic a vizat nu numai structurile vechii armate, dar mai ales schimbarea compoziției sociale a corpului de cadre, astfel încât să corespundă noilor realități ale României de după 1948.

Schimbarea structurii sociale avea un dublu scop: pe de o parte, crearea unui corp de cadre cu o structură socială corespunzătoare regimului „democrat popular” și după chipul și asemănarea conducerii politice a României; pe de altă parte, asigurarea obedienței, în condițiile, în care își

datora statutul sprijinului și avantajelor oferite de Partidul Comunist. Teoretic, ofițerii, subofițerii și maiștrii militari ridicați de puterea populară trebuia să se recunoască în cei care îi conduceau, percepuți ca fiind proprii lor reprezentanți. Armata majoritar muncitorească țărănească devenea reprezentanta și, deopotrivă, „oglinda” claselor care luaseră puterea din mâinile burgheziei și pe care o exercitau acum în folosul acestora. Însă dacă ținem seama de faptul că, potrivit recensământului din 1948, 76% dintre români trăiau în mediul rural, iar în 1956 aproape 60% erau țărani, ne putem întreba de unde atâția muncitori în numele cărora Partidul Muncitoresc revendicase și obținuse puterea și în numele cărora o exercita?

Marea majoritate a celor care au pătruns în armată în anii 1948-1955, în condițiile în care criteriul originii sociale devenise hotărâtor, proveneau din mediul rural și aveau până în 25 de ani. Când România interbelică intrase, în februarie 1938, pe făgașul regimurilor dictatoriale, cei care au căpătat

uniforma armatei române în primii ani ai regimului comunist aveau cel mult 10-12 ani, suficient pentru a nu înțelege nimic, nici din ceea ce se întâmpla sub ochii lor și nici din ceea ce fusese democrația românească în deceniile 3 și 4 ale secolului XX, cu scăderile și neajunsurile ei. Nivelul lor de instrucție fiind precar (după cum o demonstrează și cifrele, proporția celor care absolveau fie studiile oferite de școlile primare, fie cele de învățământ secundar era extrem de redusă), erau suficient de permeabili la procesul de îndoctrinare controlat de aparatul politic. În plus, posibilitățile de a câștiga, lunar, un venit atractiv și de a se bucura, ca ofițeri sau subofițeri ai armatei române, de beneficii și un prestigiu la care nici nu visaseră i-au câștigat pe deplin de partea noului regim politic, a cărui legitimitate nici nu se gândeau să o pună vreodată în discuție.

Unde-i Dunărea?

Selectia pentru școlile de ofițeri și subofițeri pe baza originii sociale nu îngăduia o triere reală în beneficiul instituției militare, ci o selecție care ținea cont numai de statutul social al părinților, examenul de admitere fiind transformat în proceduri ridicole, de neînchipuit în perioada interbelică. De fapt, în primii ani ai noii etape s-a pus mai puțin accentul pe cali-

Nicolae Ceaușescu (primul din stânga, în uniformă), la ceremonia prilejuită de comemorarea muncitorilor uciși la Dofana (noiembrie 1950)

tatea cunoștințelor profesionale ale cadrelor militare și ale celor chemați sub arme și mai mult pe loialitatea față de Partidul Comunist și capacitatea de a-și însuși și repeta, întocmai, tezele de bază lansate prin intermediul documentelor oficiale.

Generalul Mihail Florescu, șeful D.S.P.A., constata, într-un raport din 1949, că elevii admiși în școlile de ofițeri și subofițeri „nu știu ce-i și unde-i «Extremul Orient»” și „eșită în a arăta pe hartă Munții Carpați, Dunărea etc.”; cultura lor generală era „mediocră și cu lipsuri mari în ceea ce privește cunoștințele de istorie, geografie, limba română (în special ortografia și regulile gramaticale strict necesare) și parțial cunoștințele de matematici și fizico-chimice”.

Sporirea efectivelor armatei în anii 1948-1953 (dar mai ales după 1951, când, în contextul războiului din Coreea, Stalin a decis că este necesar acest proces în democrațiile populare din estul Europei), pe criterii politice, prin cercetarea atență a devotamentului față de regim, a originii sociale, a averii părinților și soțiilor candidaților, a afectat calitatea corpului de cadre. Altfel spus, comuniștii români își împliniseră obiectivul, cantitativ, în detrimentul însă al calității. În 1955, doar 6% dintre ofițerii armatei române aveau studii superioare (terminate sau nu); 33% studii medii (terminate sau nu) și peste 60% studii elementare (terminate sau nu).

Emil Bodnăraș în vizită la Liceul Militar de la Breaza (1950).
Denumirea corectă a liceului militar la vremea aceea era „școala medie”

Locul celor înlăturați, în vârful ierarhiei militare, a fost luat, treptat, de comuniști de încredere. Iată, pe scurt, câteva dintre fișele biografice și profesionale ale unor ofițeri ai armatei române, deveniți, în anii '60, generali și, mai apoi, unii chiar miniștri ai Apărării Naționale. Generalul Nicolae Militaru era, în 1947, sergent-major și a devenit ofițer, în 1949, după numai un an petrecut într-o școală militară. În 1961 era deja general-maior și șeful de stat major al Armatei a 3-a. Un traseu similar a avut și generalul Vasile Milea care, în 1949, este sublocotenent, pentru ca, în 1962 să devină colonel, comandantul Școlii de Ofițeri de Tancuri și Auto. Doi ani mai târziu a căpătat prima stea de general.

Dar cazul cel mai interesant este al generalului Ion Hortopan. În 1948 era un simplu militar în termen în Divizia „Tudor Vladimirescu”. Un an mai târziu, devenea șeful secției cadre în Regimentul 2 Transmișuni, pentru ca în 1955 să primească deja comanda... unui regiment mecanizat, cu gradul de maior! Deși absolvise, în 1959, Academia Militară Generală

(!), în 1962, când pe epoleți avea stelele de colonel, a găsit necesar să-și termine și... studiile liceale!

Potrivit *Statutului Corpului Ofițerilor Forțelor Armate* (articolul 18), adoptat în ianuarie 1951, spre deosebire de gradele inferioare și cele superioare care puteau fi acordate de ministrul Forțelor Armate,

cel de general se obținea prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale (după 1961, al Consiliului de Stat), prevedere păstrată în toate statutele ulterioare. Avansarea la gradul de general a devenit, în regimul comunist, o decizie eminamente politică.

Ecoul Revoluției din Ungaria

Cererea de reducere a efectivelor militare ale armatelor din țările de democrație populară înaintată de Hrușciiov în contextul politicii de destindere promovate de Moscova (12 august 1955) a prilejuit conducerii comuniste a armatei reducerea efectivelor printr-o atență verificare a calității corpului de cadre.

Între anii 1955 și 1960 s-a procedat la trei reduceri consecutive ale efectivelor, urmate de desființarea unor unități și formațiuni, ceea ce a însemnat o scădere cu peste 120.000 de militari.

Reducerea din august 1956 poate fi considerată semnificativă, deoarece a introdus criteriul de neimaginat în perioada anterioară. Într-o primă fază au fost selectați

2.114 ofițeri (1.699 ofițeri de comandă și 415 lucrători politici), considerați „necorespunzători a mai rămâne în Forțele Armate”. O lectură atentă a datelor, confruntate cu cele din anul precedent, arată o preocupare sporită în vederea profesionalizării corpului de cadre și a limitării criteriilor politice de îndepărtare din armată. Astfel, din punct de vedere al apartenenței politice, aproape 60% erau membri P.M.R. și U.T.M. (cei „fără de partid” fiind numai 39%, ceea ce relevă o răsturnare a raportului din toamna anului 1955 și o dovadă că a fi membru de partid nu mai însemna neapărat și un certificat de calitate!), 59,4% erau muncitori și țărani săraci și peste 70% aveau calificare militară. Tabelele întocmite atunci au demonstrat că peste 70% erau considerați necorespunzători profesional, în timp ce numai 9% erau eliminați pe criterii politice.

O oarecare îngrijorare trebuie să fi stârnit ecoul, poate neașteptat, pe care Revoluția din Ungaria l-a avut în rândurile militarilor români. Potrivit unui raport al generalului Ion Coman, din decembrie 1956, peste 300 de ofițeri au simpatizat cu așa-zisii „contrarevoluționari” unguri sau au avut un comportament inacceptabil în condițiile implicării armatei în evenimintele de la Timișoara sau Cluj-Napoca.

De altfel, 100 dintre ei au fost degradați și trimiși în fața instanțelor de judecată. Să notăm că, în decembrie 1956, în armata română erau cu puțin peste 40.000 de ofițeri, ceea ce înseamnă că cei 300 care au fost pedepsiți sau degradați pentru atitudinea față de regim și de evenimintele din Ungaria, reprezentau abia 0,75% din totalul ofițerilor! Cifrele arată, așadar, că regimul comunist, în România, era pe deplin instalat și că eventualele defecțiuni, în împrejurări critice, ca acelea din toamna anului 1956, nu puteau influența decisiv „ortodoxia” orientării politice a corpului ofițerilor.

De fapt, reducerile de la sfârșitul anilor 50 au avut menirea de a răsturna raportul cantitate/calitate în privința corpului de cadre, de data aceasta în favoarea calității, dar fără a face rabat de la procesul de îndoctrinare ideologică, tot mai ușor de justificat, după 1964, prin „românizarea” P.M.R. și relegitimarea liderilor săi.

Criteriul originii sociale nu a mai fost condiția de bază pentru a accede în învățământul militar, care și-a schimbat considerabil forma și durată. În anii 1957-1959 s-a încheiat acțiunea de unificare a celor patru Academii militare într-o Academie Militară Generală (cu trei ani durată de studii pentru specialitățile militare cu unele excepții și patru ani pentru Facultatea Militaro-Politică). De asemenea, în 1960, majoritatea școlilor militare s-au contopit într-una singură Școala Militară de Ofițeri „Nicolae Bălcescu” și, din 1961, s-a introdus durată de studii de patru ani, cu posibilitatea echivalării unor cursuri cu primii ani de învățământ din diverse instituții civile de învățământ superior.

Obscure biografie a generalului

De fapt, în 1968, Ceaușescu a fost, în ceea ce privește armata română, beneficiarul unei stări de spirit la care nu contribuise direct. Stalinistul de la începutul anilor '50, care le explica militarilor performanțele celei mai bune armate din lume, armata sovietică, prietenă, s-ar fi pus, în 1968, în fruntea unei armate române dispuse să-i înfrunte pe sovietici, cu un corp de comandă ce începuse să găndească altfel

Emil Bodnăraș rostește un discurs la aniversarea unui an de la proclamarea Republicii (decembrie 1948)

decât atunci când liderul comunist se ocupa de îndoctrinarea acestuia.

Schimbările operate la nivelul conducerii armatei, atenta recrutare și selecție a personalului, activitatea propagandistică și controlul politico-ideologic exercitat prin intermediul organizațiilor de partid și de tineret și a structurilor contrainformative, la toate nivelurile ierarhiei militare, au contribuit la crearea unei noi armate, profund schimbate. Militarii români, rupti de tradițiile vechii armate, au reușit să se identifice, în mod firesc, cu cerințele Partidului Comunist, dovedindu-se loiali acestuia. Iar când desprinderea de Moscova a fost plănuită la cele mai înalte niveluri ale Partidului Comunist și, apoi, executată treptat, militarii au urmat, fără obiecții, noul curs.

De aici, dubla dilemă încercată de cei care trebuia să prezinte evoluția lui Ceaușescu: pe de o parte, „triumfala” construcție a armatei române în anii în care în fruntea P.C.R. și a statului român se afla Nicolae Ceaușescu, iar pe de altă parte analiza critică a bazelor constituirii armatei române „socialiste”, în condițiile în care modelul sovietic, instaurat după 1948, era, în linii generale, încă valabil.

Într-o oarecare măsură era vorba de un paradox, pentru că se spunea că, după 1965, mai cu seamă, armata română revenise la tradițiile sale anterioare (ceea ce era doar parțial adevărat), dar toate acestea se petreceau sub oblăduirea celui care, în primii ani ai regimului comunist participase, covârșitor, la transformarea și îndoctrinarea ideologică a acestuia după modelul sovietic! Așa s-ar putea explica de ce biografia oficială a lui Ceaușescu era foarte zgârcită în privința detaliilor despre perioada în care fusese general al armatei române.

De aceea, momentul 1968 i-a prilejuit lui Nicolae Ceaușescu o nesferată posibilitate de relegitimare, în contextul noului curs impus de Partidul Comunist Român în ansamblul relațiilor stabilite în lagărul sovietic. Păstrând proporțiile și schimbând ceea ce este de schimbat, momentul 1968 are, pentru Nicolae Ceaușescu, importanța pe care a avut-o momentul 1938 pentru Hitler. Anexarea Austriei (martie 1938) și înghițirea Cehoslovaciei, fără ca Franța și Marea Britanie, garanții sistemului versaillez, să tragă un foc de armă, a descurajat orice acțiune militară menită să-l înlăture pe liderul nazist

(cea pusă la cale de generalul Ludwig Beck, fostul șef al Marelui Stat Major al armatei de uscat, care demisionează, în august 1938, în semn de protest față de dorința lui Hitler de a invadea Cehoslovacia, și generalul Franz Halder, succesorul lui Beck, fiind cea mai cunoscută și mai importantă) și a coagulat corpul de comandă al Wehrmachtului, care a crezut tot mai mult în infailibilitatea mesianicului Hitler.

În contextul îndepărtării de Moscova și a „naționalizării” corpului de comandă, Nicolae Ceaușescu a apărut militarilor, ca și întregii societăți românești, de altfel, mai ales după *his finest hour* din vara anului 1968, ca un adevărat garant al independenței și suveranității naționale, omul care întruchipa demnitatea unui popor călcat în picioare după ani de ploconeală față de Uniunea Sovietică. Cum bine spunea un distins intelectual care, după ani de frondă față de regimul comunist, în 1968 a îngroșat rândurile membrilor de partid: „A fi fost, atunci, împotriva lui Ceaușescu, însemna să fii împotriva României”.

În 1968, Nicolae Ceaușescu din anii '50 pentru cei mai mulți încetase să existe... ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

Unde s-au bătut primele monete românești de aramă, în 1867?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2006 este:

A fost cerut în căsătorie de o fată (Sultana Găldășescu)

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Daniela Boleacu**, din Arad.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București

Timpul Hollywood-ului, al filmelor de superacțiune, cu eroi care reușesc să scape din orice situație, cât ar fi ea de complicată, pare privitorului de astăzi neverosimil, oricum, greu încadrabil în orice fel de realitate, chiar și istorică. Atunci când eroul principal, super-spionul, în stare să escaladeze cele mai periculoase creste, dar și să întrețină conversații scilicitoare în câteva

limbi ale pământului, poartă... fustă, credibilitatea scade vertiginos... Și nu pentru că am trăi în cine știe ce lume misogină, ci pentru că totul pare atât de nefiresc! Si totuși, istoria, încă o dată, ne demonstrează că asemenea eroi au existat cu adevărat. Iar dacă numele Gertrudei Margaret Lowthian Bell nu vă spune deocamdată nimic, povestea ei poate vă va trezi simțul aventurii sau măcar al cunoașterii.

GERTRUDE BELL VIAȚA UNEI AVENTURIERE

THEO STĂNESCU-STANCIU

În mijlocul verii anului 1868, la 14 iulie, într-un orașel englez, situat în nordul industrial al insulei britanice Washington Hall, în Durham County, se naștea o fetiță pe nume Gertrude. Tatăl său, Sir Hugh Bell, era un baronet devotat liberalismului victorian și, bineînțeles, imperiului, de pe urma cărora reușise să-și construiască, într-o importantă regiune minieră a țării, o avere frumușică. Chiar dacă la frageda vârstă de trei ani fetița a rămas fără mama sa naturală, noua soție a lui Hugh, Lady Florence, a reușit să aducă fericirea în familie. Nu numai grația și farmecul au ajutat-o să-și îndeplinească această destul de dificilă misiune, ci, mai ales, spiritul său deschis, inteligența și pasiunea pentru lectură și scris, pe care i le-a transmis și Gertrudei.

La doar 16 ani, tânăra și-a început studiile la Londra, la Queen's College, iar doi ani mai târziu, descoperindu-i-se

pasiunea pentru istorie, a devenit una dintre cele mai hotărâte studente din clasa lui Lady Margaret Hall. Spirit independent, a reușit chiar să-și contrazică unul dintre dascăli, argumentându-și, strălucit, teoriile. În iunie 1888, în momentul absolvirii, într-o Anglie deloc deschisă învățământului pentru femei (acestea, fiind obligate, printre altele, să stea în zone separate ale clasei, accesul lor la bibliotecă era, adesea, interzis, iar până la începutul secolului XX, acordarea de diplome universitare nepermisă), a reușit să se impună ca unul dintre cei mai străluciți studenți, devenind prima femeie licențiată în istorie modernă.

Avea 20 de ani, dar inima nu o prea îndemna să se bucure de aceleași plăceri ca ale contemporanelor sale. Aproape doi ani a așteptat să-și găsească alesul, Marea dragoste. Dar ea era foarte departe... Și nu pentru că Gertrude nu ar fi

avut succes la bărbați. Într-unele dintre scrisorile sale (păstrate și astăzi în arhiva institutului care îi poartă numele), își nota, cu ocazia unui Sf. Valentin, faptul că primise 12 inimioare. Și asta la doar 11 ani!

Gustul sălbatic al deșertului

În 1892, plictisită de atâtea așteptare, Gertrude a hotărât să viziteze Persia, un tărâm la care visase dintotdeauna, fiind însoțită de una dintre mătuși, Mary Lascelles, al cărei soț era tocmai ambasadorul britanic la Teheran. După unele surse, se pare că una dintre primele călătorii pe care Gertrude Bell le-a făcut în compania lui Lady Lascelles a avut ca destinație și România. Voiajul putea să fie înclinat de succes, pe toate planurile. Căci, la curtea șahului Nasiraddin, tânăra s-a îndrăgostit

de unul dintre chipeșii diplomați britanici, Henry Cadogan. Și totuși, oricât de romantice ar fi putut părea atât peisajul, versurile recitate cu patos din cunoscutul poet persan Hafiz, cât și privirea iubitului (căsătorit, însă!), Gertrude a descoperit o altă dragoste, mult mai mare și mai acaparantă: dragostea pentru Orient!

Destul de repede, în ciuda tuturor dificultăților ivite, a reușit să învețe și limba arabă, aceasta adăugându-se francezei, italienei, germanei și turcăi. „Cel mai greu lucru mărturisirea ea într-o scrisoare adresată părinților este să pronunț corect sunetul *h*. Nu pot să o fac, deocamdată, decât împingându-mi limba cu degetul, dar ce fel de conversație poate fi aceea când îți folosești astfel degetele?!”

Următorii ani i-a petrecut în același spirit de aventură. Escaladarea a devenit o altă mare pasiune a britanicei. Ascensiunile din Alpii francezi și elvețieni (unde i-a și rămas numele pe hărți, prin „Vârful lui Gertrude”) urmându-le călătorii de-a lungul întregului

glob, Damasc, Cairo, Ierusalim, îndepărtata și la fel de exotica Indie. Singapore, Shanghai, Seul, Tokyo, dar și Chicago, cascada Niagara sau Boston au devenit puncte ale itinerarului său.

În 1904, la 36 de ani, miss Bell a hotărât că venise timpul să se dedice, în totalitate, științei, considerând că rămăseseră încă „destule de explorat în Siria și în zonele desertice”. Pentru a aduce la îndeplinire impresionantul proiect, s-a alăturat unuia dintre cei mai cunoscuți arheologi ai timpului, francezul Salomon Reinach. Dar nu numai arheologia o atrăgea pe aventuroasa britanică. Ci, în special, viața de zi cu zi, obiceiurile triburilor cu care reușise să intre în contact de-a lungul călătoriilor sale. Așa a apărut fascinantă lucrare *The Desert and the Sown* (1907), în care fotografia și descrierea etnografică merg mână în mână cu recomandări privind comportamentul politic vizavi de statele arabe.

Succesul cărții, care a devenit imediat un extrem de util ghid pentru oricine dorea să

întreprindă o călătorie în îndepărtatul Orient, a transformat-o într-un expert al deșertului și al oamenilor săi. Era spațiul pe care îl îndrăgea cel mai mult. „Aici simt că sunt eu însămi” nota într-o scrisoare. În lumea atât de masculină a musulmanilor, Gertrude s-a dovedit o adevărată „regină”. Alături de fumătorii de narghilea, tacticoasă, își aprindea propriile țigări englezești de foi; ca un adevărat cunoscător, încăleca pe spatele cămیلor; cu femeile triburilor întâlnește nu schimba aproape nici o vorbă, imortalizându-le doar chipurile atent machiate ce se zăreau din spatele batucurilor rituale. Nu le înțelegea, așa cum nu putea să priceapă nici cum compatrioatele sale nu doreau să părăsească palatele oficiale pentru a vedea adevărata viață a deșertului.

Premiată de Societatea Regală de Geografie

Tenacea Gertrude nu era deloc o... feministă. Nu numai o dată se pronunțase împotriva acordării dreptului de vot reprezentanților sexului slab, spunând că multe dintre „surorile” sale nu dovedeau inteligența sau experiența unei asemenea atitudini cetățenești. Ele reprezentau acele ființe „care nu aveau ce face toată ziua, nu erau pasionate de nimic din ce se întâmpla cu adevărat în viața de zi cu zi [...] creându-și o societate paralelă, fără nici un fel de legătură cu realitatea...”

Opiniile, dar, mai ales, experiența din ce în ce mai importantă a Gertrudei Bell cu lumea arabă i-au făcut cunoscut numele și în rândul

Abdul Aziz Ibn Sa'ud, Sir Percy Cox și Gertrude Bell, Basra, 1916

Fascinația deșertului, a locurilor îndepărtate și necunoscute celor mulți a fost una dintre atracțiile veacului XIX. Poveștile cu Ali-Baba, Sinbad sau Harun al-Rașid umpleau, de pe atunci, imaginația generațiilor. Iar basmele puteau să se și transforme în realitate. După cum au încercat să o dovedească scrierile lui Sir Richard Burton, care și-a istorisit călătoria prin interzisul oraș Mecca, unde a reușit să pătrundă deghizându-se în pelerin în drum spre locurile sfinte (3 volume, scrise între 1855-1856), ale lui Charles Doughty, ce a lăsat o incredibilă descriere a celor doi ani petrecuți alături de triburile nomade de beduini din deșertul arab (2 volume, apărute în 1888) sau ale mult mai cunoscutului astăzi T.E. Lawrence, strânse și editate în 1926 în Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii.

T.E. Lawrence

diplomaților angajați în Foreign Office sau la Serviciul Civil Indian (cel care se ocupa, atunci, și cu soarta Mesopotamiei), care s-au grăbit să o angajeze ca un fel de consultant pe problemele arabe. În timpul călătoriilor sale, avusesse și plăcerea de a se întâlni cu personaje care îi vor marca, ciudat, viața. Printre ele, tânărul, pe atunci, T.E. Lawrence, (Magazin istoric, nr. 9/1995) ce participa la o expediție arheologică în nordul Siriei („un băiat interesant, ce va deveni un bun călător”).

În preajma izbucnirii Primului Război Mondial, britanica a decis că venise vremea unei noi călătorii. De astă dată ținta era misterioasa zonă din sud, guvernată de triburile Saoud. Dintr-un Damasc extrem de ploios al anului 1913, Gertrude a pus la punct și ultimele detalii ale expediției. Nu trebuia să o împiedice nimic pentru a-și atinge țelul. Plecarea s-a dat la mijlocul lunii decembrie 1913, iar, în prima parte a voiajului, miss

Bell nu și-a părăsit deloc obiceiurile civilizației: a dormit într-un cort special, pe un pat de campanie, spălându-se, atâta timp cât rezerva de apă i-a permis, într-un lavoar confecționat din piele și mâncând din veselă de porțelan, cu tacâmuri de argint și pahare de cristal.

Aspectul idilic, oarecum ireal, a fost rupt de întâlnirea cu triburile nomade. Diplomația, dar mai ales cunoașterea obiceiurilor și a limbii arabe au ajutat-o nu numai să scape cu fața curată, ci chiar să fie tratată cu mult respect (poate și curiozitate, pentru această femeie albă care se aventurase atât de departe de lumea din care făcea parte!). Din timpul peregrinărilor sale, Bell lua obiceiul de a trimite, fie la Foreign Office, fie la Serviciul Indiilor, rapoarte despre locurile pe care le traversa. Într-o asemenea informare, datată aprilie 1914, dincolo de importanțele amănunte privind triburile și poziționarea lor, Gertrude nu a uitat să insereze

o trimitere la versurile lui Shelley. Un spion special, care recită superiorilor versuri romantice din poezi englezi!

„Care este principala calitate pe care trebuie să o aibă un călător pe pământurile arabe? Răbdarea...” Adevărul acestor cuvinte, pe care Gertrude și le nota în jurnal la data de 2 martie 1914, a fost verificat de episodul captivității de la Hail, misteriosul oraș al deșertului. Timp de două săptămâni s-a aflat fără nici un fel de veste despre cum decurgeau conflictele dintre triburile care se războiau în afara zidurilor cetății, înconjurată de zvonuri care mai de care mai înspăimântătoare, împrăstiate de femeile și eunucii haremului. A reușit să obțină o audiență la unchiul prințului minor, singurul personaj capabil de a lua o decizie în ceea ce privea soarta sa și a echipajului care o însoțea.

Decepționată, a aflat că, deși liberă, nu-și mai putea continua călătoria planificată. Trebuia să părăsească de urgență

orașul și să se întoarcă la Damasc, căci triburi arabe inamice se apropiiau de oraș. Câteva zile după plecarea sa, impresiionată, a aflat că unchiul care-i acordase audiența a fost găsit cu gâtul tăiat... În ciuda finalului neașteptat, călătoria a fost considerată, de către Societatea Regală Geografică, ca una de succes, fiind premiată cu medalia de aur. Iar jurnalul apărut în urma sa a fost considerat esențial în furnizarea de informații cu privire la triburile arabe, foarte utile, după cum nota biograful lui T.E. Lawrence, Jeremy Wilson, în campania acestuia din 1917-1918.

Războiul nu a fost deloc pe placul lui Gertrude Bell, obligând-o să-și limiteze foarte mult călătoriile. Spiritul său a îndemnat-o să se alăture Crucii Roșii. Însă, odată încheiate aventurile deșertului, britanica a descoperit pasiunea diplo-

mației, pierzându-și, încă o dată, iubirea.

„Regina Orientului“

Anul 1915 a fost decisiv pentru noua Gertrude Bell. În aprilie, visurile femeii au fost spulberate: cel pe care îl îndrăgise în urmă cu câțiva ani, în 1907, în timpul unei călătorii la Konya, în inima Turciei, ofițerul Charles Doughty-Wylie, a fost omorât în bătălia de la Gallipoli. Iubitul era nepotul unuia dintre scriitorii de căpătâi ai Gertrudei, autorul unei impresionante lucrări dedicate tărâmurilor arabe (*Arabia Deserta*). Faptul că alesul inimii era, din nou, căsătorit a făcut ca relația celor doi să rămână platonice, însă Gertrude a fost fermecată pentru totdeauna de privirea sa „mistică“.

Câteva luni mai târziu, în noiembrie, guvernul a însărcinat-o pe neconsolata miss Bell cu o misiune diplomatică la Cairo, pentru a pune la punct politica arabă a Regatului Unit. Nici că se putea o rezolvare mai bună... Inima a fost lăsată de o parte, pentru a se dedica unei noi cariere. Adevăratei pasiuni.

În 1917, stabilită la Bagdad, a devenit mâna dreaptă a Înaltului Comisar britanic Sir Percy Cox, fiind pentru prima dată numită într-o funcție re-

tribuită de guvern, cea de Secretar al Orientului (1920) pe lângă Înalta Comisie Britanică din Irak. Pentru a promova politica imperiului, i s-a încredințat libertate deplină în tratativele cu conducătorii triburilor locale. A devenit un personaj cunoscut peste tot, prezența sa fiind vizibilă și la Conferința Păcii de la Paris, în 1919.

O scriitoare din acea perioadă ne lămurește cu privire la tehnicile sale de culegere a... informațiilor. Bună cunoscătoare a obiceiurilor arabe, Gertrude, acum în vârstă de aproape 60 de ani, își invita „sursele“ la ceai, lăsându-le, în maniera orientală, să-și depene singure observațiile. Răbdarea dovedindu-se, încă o dată, esențială!

Anul 1921 a însemnat însă cu adevărat recunoașterea talentului diplomatic al Gertrudei Bell. A fost singura femeie invitată la o conferință privind viitorul Mesopotamiei, iar opiniile sale au fost ascultate de 39 de bărbați! Și tot atunci a determinat sprijinul britanic pentru înscăunarea dinastiei hasemite prin Faysal I pe tronul Irakului. În sfârșit, „mi s-a ales regele!“ scria, triumfător „regina Orientului“, după cum a fost denumită în epocă. Bell nu numai că l-a sprijinit pe Faysal, ci l-a și consiliat cum să se îmbrace, el și fiul său, la ceremonia încoronării, al cărei plan tot ea l-a creionat, desenând chiar și un steag ce trebuia să reprezinte noul stindard al Irakului.

Și nu a fost singura sa misiune de acest tip. După cum îi scria părintelui, la sfârșitul

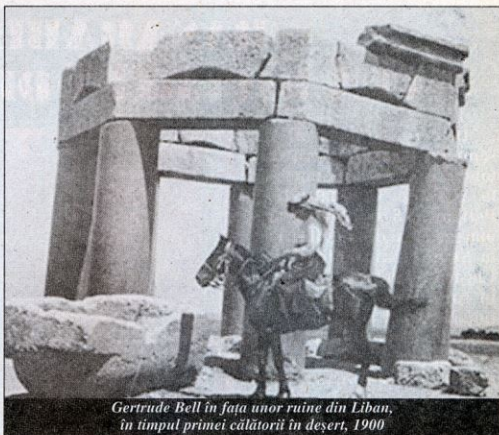

Nu-și înțelegea compatrioatele, care refuzau plăcerea vieții în cori, în mijlocul deșertului

anului 1921, „mi-am petrecut o dimineață reușită, trasând granița sudică a Irakului.” Schițele sale aveau însă să genereze o adevărată bombă cu explozie întârziată. Căci Bell a adoptat ideea reunirii în aceleași granițe a unui adevărat mozaic de populații, inclusiv a kurzilor, iar stăpânirea lor s-a dovedit un exercițiu extrem de dificil.

La nici doi ani de la înscăunarea lui Faysal, Gertrude a simțit iarăși nevoia de a încerca ceva nou. Și astfel a luat ființă planul ridicării unui Muzeu Național Irakian, unde a hotărât să expună impresionante artefacte descoperite în siturile de la Babilon, Ur și Ninive. Unul dintre biografi săi povestește o asemenea „campanie” de strângere de exponate. În vizită la ruinele de la Ur, Bell l-a întâlnit pe celebrul arheolog Leonard Wooley, căruia nu s-a sfîșit să-i dea un mic „bacșiș” pentru a-l încuraja să-i „aprovizioneze” muzeul, din când în când.

În vara anului 1926, singurătatea și boala care o chinuiau de prea mult timp au împins-o spre sinucidere. Viața sa atât de plină de aventură s-a sfârșit, la numai trei zile după ce împlinise 58

Gertrude Bell în fața unor ruine din Liban, în timpul primei călătorii în deșert, 1900

de ani, cu un ultim somn. A fost îngropată în cimitirul britanic al Bagdadului, pe care l-a iubit atât de mult. La nici un an de la moarte, cele două volume ale *Scrisorilor Gertrudei Bell* au văzut lumina tiparului, publicate prin grija mamei sale vitrege, încă în viață. Din paginile lor, Gertrude, asemeni Șeherezadei, părea că domină încă o lume căreia i-a dedicat întreaga existență.

Impresionantele surse materiale (scrisori, fotografii, însemnări etc.), păstrate cu sfințenie în arhiva familiei, au

fost donate apoi bibliotecii de la Armstrong College, care a devenit, câțiva ani mai târziu, parte componentă a Universității Newcastle. Aici a luat naștere *Proiectul Gertrude Bell*, în cadrul căruia departamentul de istorie al acestei universități s-a decis să transcrie pe internet fascinantă sa colecție. Și, de atunci, adresa www.gerty.ncl.ac.uk a devenit unul dintre punctele de plecare ale tuturor pasionaților personalității lui G. Bell sau ale vieții de la începutul secolului XX. ■

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 organizează un fond public documentar format din cărți, colecții de ziare și reviste, manifeste, manuscrise, acte oficiale (în original sau în copie), imagini foto, înregistrări audio-video, alte înscrisuri legate de premisele, desfășurarea propriuzisă și evocarea Revoluției din Decembrie 1989.

În acest sens, **Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989** achiziționează contra cost și primește prin transfer sau donație orice document scris, fotografic sau audio-vizual, privitor la Revoluția din Decembrie 1989.

Cei interesați pot contacta instituția la sediul din strada C.A. Rosetti, nr. 33, sector 2, București, Tel: 311.99.80, Fax: 311.87.06.

BASARABIA CEA DIFERITĂ DE RUSIA

În câteva pagini de însemnări inedite păstrate în fondul ce-i poartă numele de la Arhivele Naționale, Ioan Pelivan (1876-1954) rememorează anii de studiu ca elev la Seminarul Teologic din Chișinău (1892-1898). Sunt ani în care măsurile de deznationalizare și rusificare promovate de autoritățile țariste se înăspresc, țarul Nicolae II proclamând că dorea să moară așa cum se născuse: autocrat.

În episodul trecut am putut cunoaște cum erau îndoctrinați elevii Seminarului în spiritul unei Rusii atotputernice, fiindu-le interzise contactele cu tradițiile lor culturale străbune, cu limba părinților și strămoșilor, cu istoria comună a fraților de dincolo de Prut.

În pofida acestor opreliști, sentimentele românești nu puteau fi înăbușite și ele găseau oricând prilej de a însuși înimile și cugetele tinerilor învățați: obiceiurile din satele natale, cântecele populare, dansurile naționale, piesele de teatru sau scrierile beletristice ale autorilor români întrețineau vie această flacără a trăirilor naționale. Nu peste mult timp, dintre acești tineri de la sfârșitul veacului XIX se vor

IOAN PELIVAN

ridica luptătorii pentru unirea Basarabiei cu România, înfăptuită la 27 martie 1918 și printre ai cărei împlinitori s-a aflat și Ioan Pelivan.

În finalul însemnărilor, Ioan Pelivan amintește un alt membru al Sfatului Țării care a votat Unirea din 1918: preotul Alexandru Baltaga (1861-1941), care a slujit din 1896 în Călărașii Nisporenilor. Între 1903-1925, preotul Baltaga a fost președintele Congreselor Eparhiale, iar între 1922 și 1930 președinte al Consiliului Clericilor Ortodocși din Basarabia.

La 31 august 1940, la scurt timp după instaurarea puterii sovietice, părintele Baltaga a fost ridicat de agenții NKVD-ului, confiscându-i-se, între altele, înalte decorații bisericești sau laice primite pentru bogata sa activitate, precum Crucea de Aur a Sfântului Sinod, Coroana României, Steaua României ș.a. La 7 iulie 1941 a murit în spitalul regional din Kazan. În octombrie 1995, Adunarea Eparhială a Mitropoliei Basarabiei „a propus cercetarea vieții sale pentru canonizare” (Iurie Colesnic, Sfatul Țării, Chișinău, 1998).

În toamna anului 1898, într-o duminică, vine la „priint” (Școala Eparhială) pe jos să-și vadă fetița care era în clasa 4 sau 5 o biată dascăliță, dintr-un sat din apropierea Chișinăului, cu o pereche de dasagi plini cu mere și perje [prune] pentru „duducuța” ei. Biata dascăliță era desculță și îmbrăcată cum dăduse Dumnezeu. Intrând în tinda de jos de la intrarea principală a școlii, dascălița roagă pe portăriță, „mătușa Marina”, o bătrână simpatică moldovancă, să i se anunțe fata că i-a venit mama, spunându-i numele și clasa fetei.

Peste câteva minute în odaia de primire („priomnaia”), unde se aflau câțiva musafiri seminaristi ce se plimbau cu rudele sau cunoștințele eleve din „priint” se ivește „duducuța”, fiica dascăliței, care, văzându-și jos [holul] era mai jos cu câteva trepte decât sala de primire) pe maică-sa desculță și prost îmbrăcată, i-a fost așa rușine să vorbească cu ea, încât întorcându-se roșie ca sfecla spuse colegelor sale că „asta nu este mama mea, că mama mea nu este moldovancă-tărăncă”.

Biata dascăliță, amărâtă și umilită, a trebuit să se întoarcă acasă, fără să-și poată vedea „duducuța”.

Rușinea liceenei

Un alt caz. Domnișoara Marusia P., din Chișinău, fiica unui proprietar de moșie în Chișinău, „ghimnazistă” din clasa 6 de liceu (Liceul „Regina Maria” de astăzi), la începutul anului școlar în septembrie 1900 trebuia să plătească niște taxe la liceu. Cum taxele se ridicau la câteva sute de ruble, cum în fiecare an taxele acestea erau

plătite personal de mama domnișoarei Marusia P., și în acest an doamna P., o moldovancă vrednică și cuminte, o gospodină rară, care însă nu făcuse decât școala primară, nu știa decât foarte puțin „pa ruski” și nu purta capelă ca cucoanele, ci un batiz [șal] negru frumos, exprimă dorința de a merge ea în persoană, împreună cu „ghimnazista” la liceu pentru a plăti taxele cuvenite. Domnișoara însă se împotrivește ca să meargă și maică-sa la liceu, spunând că va plăti singură taxele și fel de fel de pretexte, iar la urma urmei declară deschis, cu lacrimi în ochi că îi e rușine să meargă cu mamă-sa, căci aceasta „nu știe rusește și apoi nu e nici îmbrăcată ca cucoanele, n-are nici pălărie în cap și că colegile, ca și pedagogele și profesoarele ei o să rădă de dânsa, zicând că e din familie proastă de moldoveni, de mojici. Cazul acesta arată că și în școlile civile se făcea aceeași politică de rusificare.

Un al treilea caz. În 1906, seminaristul C-nu, fiu de preot, molipsit de curentul moldovenesc pornit de gazeta *Basarabia* [unul dintre întemeietorii ei a fost chiar I. Pelivan], răspundește această gazetă între „intelligenții” din județul său natal, Bălți. Gazeta cerea, între altele, limbă moldovenească în școli, administrație, justiție etc.

Cucoana „mătușca”, mama seminaristului nostru, care era absolventă a Școlii Eparhiale, ascultând cetindui-se *Basarabia*, s-a înfuriat grozav. Iată cum a reflectat dânsa asupra gazetei: „Săracu împărat!”, zise ea. O să se îmbolnăvească de ofiță când va auzi de pacostea aceasta de *Basarabie*. Sunt buni de spânzurat ticăloșii cari scot această gazetă” [...] La fel ca această „mătușcă”, judecau nouăzeci la sută din clasa ei.

Majoritatea seminaristilor, aproape toți, eram de la țară. Atât în copilăria noastră, cât și apoi în timpul vacanțelor pe când eram la Școala spirituală și apoi la Seminar, adeseori auzeam din gura poporului nostru epitetul și reminiscențele nu prea măgulitoare la adresa rușilor [...] Deși se refereau la epoca de ocupație, rechiziții și cvarțirui ale armatelor rusești în Basarabia, totuși întrebunțarea lor dovedea că sentimentele de antipatie pentru stăpâni încă nu dispăruseră.

Pe de altă parte, adeseori auzeam din gura rușilor așezați în Basarabia la adresa moldovanilor noștri următoarele caracteristici: „moldovan-bouan, moldovan-cap de bou” [...] Aceasta dovedea, și noi mai mult o simțeam instinctiv, decât o înțelegem, că între ruși și moldoveni exista o dușmănie surdă și tăcută, un dispreț

Preotul A. Baltaga

reciproc, care se manifesta în unele cazuri pe față [...]

Corul Mitropoliei din Iași

Apoi, la alimentarea simțului nostru moldovenesc contribuiau în mare măsură *Căntecele moldovenești* care, mi se pare, niciodată nu ieșise[ră] din uzul Seminarului. E drept că la sărbători și petreceri oficiale ele nu se cântau. Însă la petreceri și ocazii particulare, acasă la Crăciun și Paște, la zilele onomastice ale prietenilor și rudelor noastre, în timpul recreațiilor etc., cântecele noastre se executau și se gustau cu mai multă plăcere, cu mai mult entuziasm ca cele ruse. Atât melodiile, cât și conținutul lor mai mult vorbeau inimilor noastre și impresionau mai mult decât cele străine.

Când sosea la Chișinău renumitul cor al Mitropoliei din Iași, sub direcțiunea lui Gavril Musicescu, toate gale-riile din teatru „Blagorodnoe Soborul”, unde Musicescu fărmăca lumea cu concertele sale, erau ocupate aproape numai de seminaristi.

A doua zi după concert, noi seminaristi repetam, de cele mai multe ori, în „cūrilca” (odaia de fumat) toate melodiile auzite în ajun, silindu-ne să imităm în extensie și cele mai mici nuanțe observate la maestrul Musicescu.

De asemenea, mari servicii aduceau cauzei românești în Basarabia, și nouă seminarisților în special, trupa românească de teatru a lui Bobescu și Pechea Alexandrescu. Nu era seminarist, mai ales din clasele superioare, care să lipsească de la Teatrul

Istoricul document al Unirii

Românesc, chiar cu riscul de a fi pedepsit. Aici noi aveam fericită ocazie să ascultăm admirabile melodii românești, să vedem jucându-se minunate dansuri naționale, străvechile costume naționale și să auzim vorbindu-se frumoasa limbă românească literară. Nu mai vorbesc de conținutul unor piese de teatru care ne făceau cunoscută viața, traiul și trecutul din țara românească, care ni se părea atât de depărtată.

Într-o măsură destul de importantă serveau aceeași cauză și lăutarii români (mai mult țigani și evrei) îmbrăcați în costume naționale, ce aproape în permanență desfășurau pe vizitatorii restaurantelor „Național”, „Şveitsarskaia”, „Londra” etc.

Toate acestea nu puteau să rămână fără ecou în sufletele noastre. Piese teatrale, cântece, dansuri, costume toate acestea formau o bună hrană, cimentau simțul nostru moldovenesc. Dar simțul acesta rămânea numai simț, rămânea instinct, de la el până la ceea

ce se numește conștiință națională era o distanță mare.

Noi, din punct de vedere național, încă orbeciam prin întunec. Pentru a ne dezmetici cu desăvârșire ne lipsea un important și puternic factor. Acest factor era cultura, națiunea.

Or, în ciclul obiectelor ce ni se predau, precum și în cărțile ce ni se recomandau pentru citire nu intra absolut nimic ce ar fi putut deștepta sentimentul nostru național, ce ar fi putut trezi interesul pentru poporul nostru, pentru limba lui, pentru trecutul și viitorul lui.

Tot gândul, toată atenția, toată dragostea, toată mintea noastră erau îndreptate spre Rusia, spre poporul rus, spre tot ce e rusesc.

Pentru a ne deschide complicității ochii, pentru a putea da jos legătura de pe ochii noștri, ni trebuia cărți românești, din cari am fi putut învăța limba noastră, istoria poporului nostru, literatura lui...

Un tomuleț din Creangă

Or, cărțile românești ne lipseau cu desăvârșire. Cele bisericești, cu slove chirilice, ce le găseam la țară prin biserici ori casele preoților, nu ne spuneau decât foarte puțin.

Sunt sigur că dintre preoții basarabeni cari au absolvit Seminarul până la 1917 mulți nu au avut ocazia să vadă carte românească decât după Unire.

A fost un caz și un noroc excepțional faptul că eu, fiind încă în clasa 2 sau 3 a Seminarului, am dat peste gramatica și creștomaia română a lui Dovcea (Chișinău, 1862). O procurase nu știu de unde seminaristul Vasile Spana,

care era cu doi ani mai mare ca mine și cu care stăteam la aceeași gazdă.

Cartea lui Dovcev a fost prima carte românească în care am găsit ceva notițe despre gramatica, literatura și istoria românilor. Țin bine minte că nici o poezie rusă din câte învățasem sau cetisem până atunci nu mi-a mers la inimă așa cum a mers balada sau [loc gol] aflate la Dovcev. Era ceva rupt din sufletul meu, din sufletul moldovanului.

Pe urmă mai găsisem și în casa preotului Alexandru Popovski din Chișinău un tomuleț de povestiri ale lui Ion Creangă, pe care, împrumutându-l pentru câteva zile, l-am citit cu o plăcere pe care niciodată nu o simțisem în citirea poveștilor rusești. Mă fărmăca mai ales frumusețea limbii.

Începeam să mă conving că limba moldovenească atât de ponegriță de rusificatori nu este mai urâtă ca cea rusească

și că în limba moldovenească se pot exprima idei abstracte și înalte. Începeam să cunosc că limba e frumoasă, numai că nu o cunosc îndeajuns.

Începea să se trezească în mine și sentimentul de milă pentru moldoveni, care erau tratați așa de prost de către veneticii stăpânitori, precum și de „cozile de topor“.

Din nenorocire, cultura națională a moldovenilor în timpurile și împrejurările de atunci era ceva imposibil.

Cu toate acestea, deși înăbușit, spiritul moldovenesc al tagmei preotești când a fost posibil s-a manifestat încă cu mult înainte de Unire. În 1905, când slăbise hainirile [prigonirile] țarismului, din tagma duhovnicească imediat s-au ridicat preoți ca Constantin Parfenie, Alexandru Istrati, Constantin Popovici, arhimandritul Gurie Grosu [Magazin istoric, nr. 3/1999], Ioan Bălțeanu, Ioan Bivul ș.a., cari au cerut și obținut dreptul de reînființare a tipografiei

moldovenești, de reînființare a catedrei de limba moldovenească în Seminarul Teologic, de înființare a aceleiași catedre în Școala Eparhială etc.

În 1917, imediat după prăbușirea țarismului, tagma noastră duhovnicească a fost aceea care în felul cel mai lăudabil și onorabil dintre cele dintâi organizații și confrății locale a cerut pentru Basarabia autonomia națională, autonomie bisericească, mitropolit moldovan în fruntea bisericii basarabene etc.

La 20 martie 1918, tagma duhovnicească, prin reprezentantul său în Sfatul Țării, care era preot A. Baltaga, fără nici o discuție sau ezitare, se declară pentru Unire. Nu este întâmplător faptul că în fruntea mișcării naționale și unioniste din 1917-1918 se găsesc tot absolvenți ai Seminarului Teologic. ■

**Prezentare și selecție
I. LĂCUSTĂ**

Clădirea Sfatului Țării

Telex Telex Telex Telex Telex

FRUMOSUL TREBUIE MULTIPLICAT

Grija pentru conservarea memoriei i-a făcut pe artiștii francezi ca, în secolele XIX și XX, să efectueze copii după cele mai importante monumente, uneori în mărime naturală, și după frescele găzduite de acestea în interior. Numeroase picturi de pe pereții unor palate, ca, de pildă, al papilor de la Avignon sau de la catedralele din Puy-en-Velay sau Notre-Dame, se pot astfel păstra pentru generațiile următoare. Campania de inventariere își arată deja utilitatea, aceste reproduceri fidele, până la cele mai mici amănunte de culoare, fiind folosite la restaurarea originalelor, care pot data din Evul Mediu sau Renaștere. Ele pot servi la fel de bine însă ca mărturii, în cazul în care acele opere de artă ar dispărea.

VERNISAJ

Muzeul de artă Pușkin din Moscova prezintă o expoziție unică. Două miniaturi din colecția particulară a lui Serge Lifar, marele coregraf și balerin rus, născut la Kiev (1905-1986), maestru de balet la Opera din Paris (1930-1944 și 1947-1959), sunt prezentate pentru prima oară la Pușkin acasă, în Rusia. S-a vorbit despre existența acestor tablouri în 1937, la centenarul morții lui Pușkin. Unul este dăruit de poet logodnicei sale, Natalia Goncearova, viitoarea lui soție, și îl reprezintă, iar celălalt îi înfățișează pe părinții Nataliei. Atunci, în 1937, emigrația albă, foarte prezentă în capitala de pe Sena, a fondat un Comitet jubiliar Pușkin în Franța, al cărui cel mai activ membru era Serge Lifar, prieten al lui Serghei Diaghilev, marele balerin rus, acesta din urmă fiind recunoscut ca împătimit colecționar a tot ce însemna carte rară Pușkin sau autograf al epocii lui Pușkin. La moartea

lui Diaghilev, în 1929, Serge Lifar a făcut tot ce a putut ca să intre în posesia „comorilor” lui Diaghilev, dar a crezut până la moarte, survenită acum 20 de ani în Elveția, că asemenea lucruri „aparțin Rusiei și poporului rus”. În 1958, cu prilejul unui turneu pe care urma să-l facă la Moscova împreună cu trupa sa de balet de la Grande Opera din Paris, el i-a trimis o telegramă ministrului Culturii al U.R.S.S., în care scria: „În ziua sosirii mele la Moscova aș fi fericit să predau la Kremlin câteva obiecte prețioase ale culturii ruse, referitoare la Pușkin.” Dar cu câteva zile înaintea turneului, Ambasada sovietică de la Paris i-a refuzat viza de intrare lui Serge Lifar.

Expoziția de la Moscova, intitulată „Descoperiri pariziene”, cuprinde 350 de piese culturale din colecții particulare aflate în Franța și Elveția, tablourile de familie ale lui Aleksandr Pușkin fiind numai două dintre acestea.

O NOAPTE ÎNTR-O CASĂ DE SECOL XIX

În deceniul al patrulea al secolului XIX, mulți dintre locuitorii din New England, S.U.A., nu sărbătoreau Crăciunul.

Peste două secole, la Old Starbridge Village, un muzeu în aer liber, care recrea imaginea și atmosfera unui sat de atunci, obiceiul era păstrat. Treptat însă, organizatorii au fost siliți să cedeze, pentru că era prea greu să le explice vizitatorilor, în luna decembrie, de ce nu se sărbătoreau Crăciunul. A apărut un pom de Crăciun (introdus în S.U.A. abia după 1840), sosește Santa Claus (a venit în America abia după 1850), iar satul este iluminat noaptea de lumânări (electrice).

A contribuit la această decizie a organizatorilor de „modernizare“ și faptul că în ultima vreme numărul vizitatorilor care trec pragul unor asemenea muzee este tot mai mic. Atracțiile oferite în mod tradițional de astfel de parcuri istorice în aer liber case restaurate, personaje îmbrăcate în haine de epocă par să nu mai fie suficiente.

Muzeele din S.U.A. încearcă să găsească noi formule prin care să atragă din nou pe vizitatori: reînsenărea unei zile, a unor activități cotidiene, o noapte petrecută în casa unor pelerini din secolul XIX, posibilitatea ca vizitatorii să se îmbrace în haine de epocă.

Ei și-ar dori și să poată trage cu arme de epocă, dar organizatorii se tem de accidente și, mai ales, de procesele în care ar putea fi antrenati.

JEANNE D'ARC... RECONSTITUITĂ

Aranjate cu grijă într-o cutie de lemn, resturi umane despre care se crede că sunt ale celebrei Jeanne d'Arc (*Magazin istoric*, nr. 8/1970) au ajuns la spitalul Raymond-Poincaré de Garches. Acolo vor fi analizate de o echipă de 18 specialiști, care speră să poată spune, într-un interval de șase luni, dacă sunt într-adevăr ceea ce se bănuiește. Episcopul de Rouen ceruse ca toate resturile rămase după ardere să fie aruncate în Sena. După ce a circulat prin mai multe mâini, cutia respectivă a devenit proprietatea Episcopiei de Tours în veacul XVII.

Analizele genetice ale ADN-ului vor confirma dacă este vorba de o femeie sau de un bărbat, cele cu carbon 14 pot spune dacă provin din jurul anului 1431, când Jeanne d'Arc a fost arsă pe rug, iar cele de paleontologie dacă zona de unde au fost recoltate este într-adevăr Rouen.

PERGAMON

Unul dintre cele mai cunoscute muzee ale Berlinului (800.000 vizitatori anual), Pergamonul, aflat pe o limbă de pământ între brațele râului Spree, va fi reconstruit, a anunțat recent ministrul Culturii din Germania, Berndt Neumann. Lucrările vor începe în 2011 și vor necesita 351 milioane de Euro (418 milioane de dolari). Pergamonul, o clădire imensă circulară, adăpostește sute și sute de vestigii arheologice ale civilizațiilor sumeriană și asiriană, hittită și persană, greacă și romană. Sunt reconstrucții în mărime naturală ale Antichității, între care: marea poartă a zeiței Ishtar din Babilon (*Magazin istoric*, nr. 1/2006), altarul lui Zeus din Pergam, poarta din Milet, marea Cale a procesiunilor din Babilon etc. Muzeul a fost creat în 1930 și a fost închis la începutul Celui de-al Doilea Război Mondial, în timpul căruia a suferit stricăciuni imense din cauza bombardamentelor. Reconstrucția Pergamonului se înscrie într-un proiect de modernizare a tuturor muzeelor din partea răsăriteană a capitalei germane.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● Nicoleta Ionescu-Gură – **STALINIZAREA ROMÂNIEI. REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ 1948-1950: TRANSFORMĂRI INSTITUȚIONALE**

Editura BIC ALL, București, 2005, 567 pp.

● Cezar Cherciu – **VRANCEA ȘI ȚINUTUL PUTNEI - O LUME DE ALTĂDATĂ 1921-1945**

Editura ANDREW, Focșani, 2005, 367 pp.

● Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității – **ARHIVELE SECURITĂȚII, volumul II**, (coordonator Silviu B. Moldovan)

Editura Nemira & Co, București, 2006, 539 pp.

● Victor Henrich Baumann – **SÂNGELE MARTIRILOR**

Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004, 231 pp.

● Güner Akmolla – **KİRİM - CRIMEEA ÎN ANUL 2004, ESEU ASUPRA GENOCIDULUI TĂTAR DUPĂ 60 DE ANI...**

Editura Tomis, Constanța, 2005, 95 pp.

● Mihai Chiriță – **AMINTIRI DIN RĂZBOI ȘI PRIZONIERAT**

Editura Șitech, Craiova, 2005, 265 pp.

● Lt.-col. Dimitrie Papazoglu – **ISTORIA FONDĂRII ORAȘULUI BUCUREȘTI, CAPITALA REGATULUI ROMÂN**

Editura Curtea Veche, București, 2005, 419 pp.

● Alexandru V. Ștefănescu – **EUROPA ȘI LUMEA ÎN EPOCA MODERNĂ. DE LA CONGRESUL DE LA VIENA LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1814-1918)**

Editura Macarie, Târgoviște, 2005, 228 pp.

● MOLDOVA (Fotografii și concepția grafică: Grigore și Alexandru Cornienco; text: Nicolae Dabija)

Editura Litera Internațional, 2006, 160 pp.

● TEZAUR – Revista Societății de Științe Istorie, Filiala Buzău, An I, nr. 1

Editura „Omega”, Buzău, 2006, 91 pp.

Primim foarte multe solicitări de la cititori care ar dori să le punem la dispoziție, contra cost, volume prezentate la această rubrică. Rostul ei este să informeze despre apariția unor cărți care ne sunt trimise la redacție. Este obligația editurilor să își informeze cititorii cum pot intra în posesia volumelor. Așa cum puteți remarca din paginile revistei noastre sau din alte publicații culturale, editurile pot insera un talon de comandă, care furnizează toate informațiile necesare.

PRJER

3

1897. Moare compozitorul, dirijorul și pianistul german Johannes Brahms, un mare admirator al gravului Beethoven, dar și un pasionat colecționar de soldaței de plumb. Într-o zi, un editor i-a reproșat lui Brahms că muzica lui este mult prea tristă, de-a dreptul sumbră. Ar trebui să facă ceva să schimbe tonul compozițiilor, să scrie mai vioi, mai mișcat, mai vesel, i-a sugerat editorul. Poate atunci și operele lui vor fi mai cerute de public. Zis și făcut. Peste câteva zile Brahms s-a prezentat cu lucrarea. „Gata? Ti-a ieșit?”, l-a întrebat curios editorul. „Nu sunt foarte sigur, dar m-am străduit”, a răspuns muzicianul. Noua compoziție era intitulată *Vesel cobor în mormânt*. De altfel și pe patul de moarte acestui mare gurmand, răpus de un cancer la ficat la numai 63 de ani, îi făcea plăcere să bea un vin bun. „Da, e strașnic!”, ultimele cuvinte ale lui Johannes Brahms, au fost roșite după o cupă de vin de Rin.

12

1943. Prima informație despre tragedia din pădurea de la Katîn. Nemții descoperă în acest loc de lângă Smolensk gropi comune conținând cadavrele a peste 4.000 de ofițeri polonezi. A doua zi, 13, ei anunță descoperirea, afirmând că polonezii au fost omorâți de autoritățile sovietice, ceea ce Kremlinul neagă. Suspiciunea se menține aproape o jumătate de secol, oficial până în 1992, când se publică documente ale Biroului Politic doveditoare ale ordinului dat direct de Iosif Stalin. În august 1993, într-un cimitir din Varșovia, președintele rus Boris Elțin a adus un omagiu polonezilor omorâți la Katîn.

14

1955. Pe velodromul Parisului se inaugurează și va dura până pe 1 mai o competiție insolită în acest spațiu, cunoscută sub numele de concursul Lépine. 786 de expozați își vor prezenta invențiile, după ce, în ani precedenți, alte locații, de obicei barăci instalate pe malul Senei, au devenit neîncăpătoare. Cu multă răbdare și asiduă istețime, participanții au creat pentru femei „săni falși în foitaj”, cărora le poți da dimensiunea dorită, suprimând sau suplimentând straturile de foitaj, un aparat cu care cel mai neîndemânatic bărbat putea bate cuie fără să-și țină și degetele, un sistem care permitea întoarcerea unui orologiu doar prin trântirea ușii încăperii unde se afla. Un copil plin de imaginație a avut ideea unui dispozitiv ce permitea vaselor cu flori să-și păstreze umiditatea necesară. Dacă tocul care să-ți semnaleze greșelile de ortografie nu s-a putut descoperi, este anunțat, înțelege cine poate!, un aparat care ușurează învățarea matematicilor. Să nu ne grăbim să arborăm un zâmbet neîncercător, pentru că industria, mică sau mare, nu a neglijat unele realizări ale acestor ingenioși.

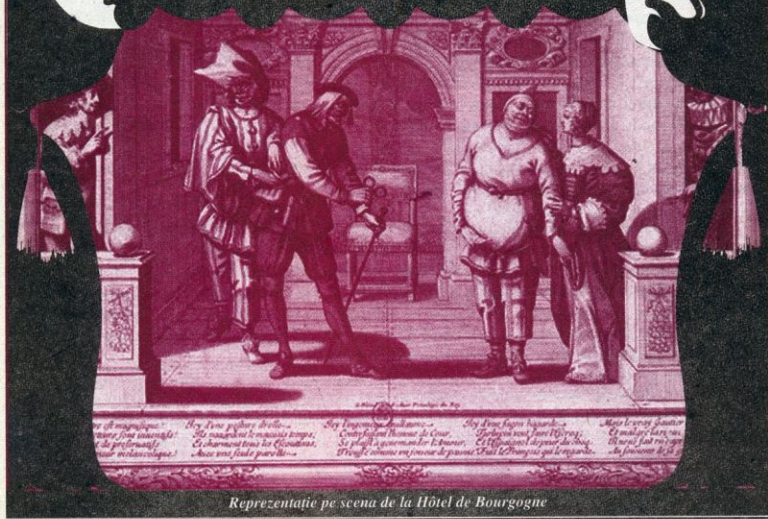
14

1962. Fiica cea mare a suveranilor greci, prințesa Sofia, se căsătorește la Atena, la început în catedrala ortodoxă Buna-Vestire, apoi în catedrala catolică Sfântul Dionisie, cu prințul Juan Carlos de Bourbon, fiul contelui de Barcelona, moștenitor legitim al tronului și nepot al ultimului rege al Spaniei, Alfons XIII. Cei doi s-au întâlnit într-o croazieră la bordul vasului „Agamemnon”, organizată de regina Frederika, soția regelui Paul I al Greciei. În 1969 Juan Carlos devine succesorul oficial al lui Franco, iar în 1975, după moartea dictatorului, rege al Spaniei.

16

1884. În Cehia este introdus „creițarul pe bere”, impozitul pe cea mai populară băutură a cehilor. Începe atunci un război „al berii”, care va dura mai mulți ani. Ca să nu iasă în pierdere, producătorii și negustorii urcă prețul și, cum principalii băutori sunt muncitorii, care nu dispun de bani, se declanșează o adevărată răscălaș. Vechiul preț al berii era de 6 creițari și muncitorii ies în stradă purtând lozinci pe care scrie „Bem de șase”. Partidul Social-Democrat sprijină solicitarea muncitorilor, intervenind cu o nouă lozincă, de-a dreptul hamletiană: „Bem sau nu bem?”, dar și cu răspunsul: „Muncitorul deștept nu bea bere scumpită!”

RIVALITĂȚI FRANCO-ITALIENE PE SCENA OPEREI

Reprezentare pe scena de la Hôtel de Bourgogne

CLAUDIU NEAGOE

Secolul XVII a consemnat triumful muzicii și Operei italiene în întreaga Europă. Interpreți și instrumentiști, compozitori și noile lor genuri muzicale, peste tot filiera italiană era sinonimă cu succesul.

În Franța, Maria de Medicis a fost cea care, în 1645, a adus vestita Operă italiană. Vreme de mai bine de patru decenii, în fruntea acestei adevărate instituții deținând inclusiv spații exprese de manifestare: inițial la palatul Petit-Bourbon, apoi (1660) la Palais-Royal, teatrul Guénégaud (1673) și Hôtel de Bourgogne (1680) s-a aflat celebrul Scaramouche, pe numele său real Tiberio Fiurelli (1618-1690). La rândul său, și cardinalul Mazarin a ajutat o altă trupă de actori și cântăreți italieni să facă carieră pe scenele pariziene. Iar cel care o conducea, Pierro Francesco Cavalli (1602-1676), a și devenit, în scurt timp, compozitorul Curții regale.

Însă Ludovic XIV a fost monarhul de numele căruia s-a legat nașterea unui clasicism muzical francez. Iar noua reședință de la Versailles, apărută la 1682 dintr-o „sălbăcie naturală” după cum consemna ducele de Saint-Simon în *Memoriile* sale, a reprezentat centrul acestei noi arte.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XVII, au început să se afirme tot mai

mulți muzicieni francezi. Printre ei, în 1659, la Issy, Robert Cambert (1628-1677) și Pierre Perrin (1620-1678) au prezentat în fața Curții regale o *Pastorală*, considerată, la acea vreme, prima comedie muzicală franceză. Succesul înregistrat le-a permis, de altfel, celor doi să înființeze, în 1669, Academia Regală de Muzică de la Issy, în cadrul căreia au și prezentat, doi ani mai târziu, o nouă lucrare

Pomone, care cuprindea, pe lângă arii de curte, dialoguri, recitative și multe dansuri.

Pe acest fundal al unei rivalități puternice între Comedia italiană și cea franceză, muzica străină a pierdut mult teren, ajungându-se chiar la alungarea, la 13 mai 1697, a actorilor italieni de la Paris și Versailles. Motivul ridiculizarea vestitei Doamne de Maintenon, apropiata regelui, în piesa ironic intitulată *Cucernica prefăcută* (La Fausse prude). Abia câțiva ani mai târziu, în 1716, aveau să fie rechemati de către regentul din acea perioadă (1715-1723), ducele Philippe d'Orléans.

Apus și glorie

Se părea că timpul rivalităților trecuse. Căci, începând cu anul 1720, între trupa de la Comedia italiană, condusă de un anume Lelio (pe numele său adevărat Luigi-Andrea Riccoboni, 1674-1753), și înnoitorul Comediei franceze Marivaux (1688-1763) s-a stabilit chiar o strânsă colaborare. Cu toate acestea, gloria italienilor se afla la apus. Steaua Comediei franceze strălucea din ce în ce mai puternic. După cum notează, entuziasmat, însuși Casanova, în *Memoriile sale*: „Opera mi-a plăcut; Comedia franceză însă m-a cucerit. Acolo francezii sunt în elementul lor; jocul lor e măiestru și nici un popor nu trebuie să le conteste laurii cu care, pe drept cuvânt, subțierea minții și bunul-gust îi încununează.”

Uremifasolasiututut, adică Jean-Philippe Rameau...

Deceniile șapte și opt ale secolului XVII au adus schimbări radicale. Și deosebit de interesant este faptul că acestea s-au datorat, în mare parte, lui Jean-Baptiste Lully (1623-1687), un compozitor italian, naturalizat francez. Cariera sa a reprezentat saltul uriaș de la simpla calitate de membru în formația sau camera regală de muzică (cunoscută sub denumirea de „cei douăzeci și cinci de violoniști ai regelui”) la cea de superintendent al muzicii regale.

Talentat coreograf, dar și dansator, compozitor, impresar și om de afaceri, curtean desăvârșit și om de societate, Lully întrunea toate calitățile necesare succesului. Deopotrivă admirat și criticat de către contemporani, a știut să-și atragă și numeroși colaboratori de nădejde din rândul muzicienilor precum Chambonnières, Du Mont sau Charpentier, cât și din cel al oamenilor de litere – Molière, Corneille sau Quinault. În 1670, de pildă, cu ajutorul lui Molière, a pus în scenă comedia-balet *Burghezul gentilom*. Iar un an mai târziu, împreună cu toți cei trei literați mai sus amintiți, a creat tragedia lirică *Psyché*.

Bucurându-se de favorurile regelui, Lully a obținut monopolul tuturor operelor și baletelor de la Curte. Mai mult chiar, după falimentul Academiei conduse de Cambert și Perrin, a devenit patronul și noul director al proaspăt rebotezatei Academii Regale de Muzică de la Paris (1672).

... și Utmiutsol, Jean-Baptiste Lully

Perioada de glorie a muzicii franceze s-a impus și în perioada regenței, când Jean-Philippe Rameau (1683-1764) a reprezentat personalitatea dominantă și complexă a epocii, el fiind cel care a și încheiat etapa artei muzicale de Curte.

Timpul disputelor...

Dar Regența și, cu predelecție, domnia lui Ludovic XV (1723-1774) au adus vechiul măr al discordiei în lumea artei: cui îi aparține măiestria desăvârșită: italienilor sau francezilor? Muzicieni, oameni ai literelor și filosofi au încercat să-și susțină opiniile.

Tăbăra susținătorilor Comediei italiene își mai sporise efectivele: compozitori și muzicieni, precum Louis Nicolas Clérambault și François Collin de Blamont, sau literați, ca J.J. Rousseau, Marmontel și Diderot, ultimul, de pildă, considerând muzica națională mult prea searbădă. Voltaire, în schimb, un mare admirator al epocii lui Ludovic XIV și un apărător al modelelor clasice franceze, aducea, la 14 iulie 1733, într-o scrisoare către dl. Thiériot, unele critici Comediei italiene conduse de Lélío.

Astfel că disputele muzicale deveniseră o adevărată modă în secolul XVIII. Prima s-a declanșat în 1748, iar protagoniștii erau „lullyștii”, adepții muzicii italiene adunați în jurul discipolului după care și-au luat și numele, și, respectiv, „ramiștii”, susținătorii muzicii naționale, dominate de Rameau. Dénis Diderot surprinde fervoarea acestui episod, în care eroii preiau porecelele chiar de la notele componente ale vechii game muzicale, în lucrarea sa *Nestematele indiscrete* (Les Bijoux indiscrets): „Utmuțsol (Lully) și Uremifasolasiutut (Rameau), muzicieni de seamă, unul pe ducă, celălalt parcă întinerind, stăpâneau, pe rând, scena lirică. Cei doi autori originali își aveau fiecare admira-

Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux

torii: neștiutori și boșorogii țineau cu Utmuțsol; tinerii și cei talentați erau pentru Uremifasolasiutut; oamenii cu bun simț, atât tineri cât și boșorogi, se amuzau pe socoteala amândurora. Lumina spunea că Uremifasolasiutut se remarcă atunci când e bun; mai doarme el din când în când, dar cui nu i se întâmplă? Utmuțsol e mai suportabil, mai egal, la el frumusețea contează; peste tot găsește modele, unele surprinzătoare, chiar în rivalul său, în care remarcăm caracteristici care-i aparțin și pe care nu le întâlnim decât în lucrările lui. Bătrânul

Utmuțsol e simplist, natural, monoton, poate prea monoton uneori, și asta-i defectul lui. Tânărul Uremifasolasiutut e deosebit, strălucitor, afectat, savant, poate prea savant, uneori, dar asta poate-i vina publicului; unul n-are decât o uvertură, ce-i drept frumoasă, dar care se repetă la începutul fiecărei piese; celălalt a compus atâtea uverturi câte piese are, toate fiind socotite capodopere.

Următoarea confruntare, cunoscută și sub numele de „Cearta bufonilor” (*Magazin istoric*, nr. 10/2004), avându-i printre protagoniști pe Rameau și Rousseau, s-a consumat la mijlocul veacului XVIII. Câțiva ani mai

târziu, între 1774 și 1778, Franța a cunoscut o nouă „ceartă”, provocată, de astă dată, de rivalitatea dintre compozitorul austriac Christoph Willibald Glück, cel care a realizat reforma genului muzical *opera seria* în Europa, și Nicola Piccini, reprezentant și apărător al muzicii și operei italiene.

...și al balurilor

Însă apogeul artei și culturii s-au legat în mod direct de personalitatea Regelui Soare. Ludovic XIV s-a arătat un adevărat protector al literelor și al artelor, precum și un mare admirator al muzicii și dansului. Mai mult chiar, se spune că suveranul știa destul de bine să cânte la alăută, clavecin și

Scaramouche

Doamna de Maintenon

Balul, în salon, alcătuia un dreptunghi lung, foarte mare. La capătul de sus, adică înspre salonul care despărțea apartamentul regelui de cel al d-nei de Maintenon, era jilțul regelui, sau mai multe jilțuri, când veneau și regele și regina Angliei, aceasta stând între cei doi regi. Fiii familiei regale și d-l duce de Orléans erau singurii bărbați care rămăneau pe acest rând, încheiat de prințesele de sânge. În față, erau așezați dansatorii și, împreună cu ei, d-l conte de Toulouse, iar la început, pe vremea când dansam și eu, domnul duce, care mai dansa și acum; de ambele părți, doamnele care dansau, cele cu titluri fiind primele și de o parte și de alta, fără să se amestece cumva, așa cum nu se amestecau atunci când ședeau la masă cu regele sau cu *Monseigneur*, sau la d-na ducesă de Bourgogne; în spatele regelui, cei ce slujeau, uneori domnul Prinț și tot ce exista

mai ales la Curte, tot în spate; în spatele dansatorilor, doamnele care nu dansau, iar în spatele lor, bărbații de la Curte, care doar priveau, și alți câțiva în spatele dansatorilor; domnul duce, întrucât nu mai dansa, ca și d-l prinț de Conti, în spatele doamnelor care doar priveau. Cu mască sau nu, lucrurile se petreceau la fel, atât că fața era descoperită, copiii familiei regale se amestecau, la capătul de jos, printre dansatori. Regele Angliei și prințesa, sora lui, deschideau întotdeauna balul, și, cât dansau ei, regele stătea în picioare.

(Saint-Simon, *Memorii*, Editura Univers, 1990)

chitară. Adeseori, după cum nota și ducele de Saint-Simon, „se apuca să cânte, când nu era multă lume de față, părțile care îl lăudau, pe el cel mai tare, din prologul operelor; se vedea că este de mulțumit și chiar când cina cu multă lume, unde, din când în când, erau câteva viori, fredona printre dinți aceleași laude, dacă viorile cântau ariile făcute pe acele cuvinte.”

Curtea sa a reprezentat, încă de la începutul domniei, un loc al distracțiilor: serbări regale (1661), baluri, piese de teatru și mascarade la Saint-Germain (1671), baluri și serbări la Trianon (1697), Versailles (1700) și Marly (1700, 1703, 1705, 1707), divertismente muzicale la Fontainebleau (1709) și Sceaux (1710-1711). Căci regele, considera oarecum malițios același Saint-Simon, „a socotit necesar să-și țină curtea în petreceri pentru a ascunde mai bine, în afară și înăuntru, dacă se putea, starea extrem de gravă a treburilor țării.”

Începând cu 1715, și Parisul a câștigat în această dispută a serbărilor, pierdută în favoarea Versailles-ului în timpul lui Ludovic XIV. De acum, „cel mai senzual oraș din lume și locul unde plăcerile sunt cele mai rafinate” (Montesquieu) dădea tonul. Și, după cum am arătat și anterior, regentul Philippe d'Orléans s-a dovedit nu numai un protector al artelor și al științelor, dar și un mare pasionat de muzică; tainele și dragostea fiindu-i insuflăte de către compozitorul și muzicianul francez André Campra (1660-1744).

Iar pentru că ducelui d'Orléans îi plăceau comedile, actorii italieni au fost rechemati la Paris. Prima reprezentație dată la Operă s-a bucurat de un real succes. Acum, celebrele „balete de Curte”, atât de apreciate sub Regele Soare, au căzut în desuetudine, fiind înlocuite de renumitele „baluri” de la Opera franceză. În 1716, aflăm tot din relatările ducelui de Saint-Simon, cavalerul de Bouillon „i-a propus regentului să se dea de trei ori pe săptămână un bal public, în sala Operei, intrarea să fie cu plată, lumea să fie mascată sau nemascată, iar cei ce nu vor dori să intre în sală să poată vedea, pe îndelete, balul, stând în loji.” Strălucita idee a fost răsplătită cu o pensie de 6.000 livre aur.

Din când în când, la Operă s-au mai organizat și spectacole de balet. În același an 1716, de exemplu, Michel Pignolet de Montéclair prezenta aici *Serbările verii*, iar în 1720, Charles-Hubert Gervais pune în scenă *Amorurile lui Proteu*. Un an mai târziu, în 1721, la palatul Tuileries, tânărul rege Ludovic XV avea să danseze în baletul *Elementele*, realizat de Michel Richard de Lalande, în colaborare cu André-Cardinal Destouches. Iar cu ocazia încoronării, în 1723, directorul Operei din Paris, Jean-Baptiste Morin, a organizat somptuoase serbări muzicale și teatrale, baluri și petreceri cu focuri de artificii. O nouă Europă se naștea sub cele mai suave și favorabile auspicii, cea clasică și luminată. ■

OLGA BREDICEANU-FRUMA: „NOI AM STAT UNDEVA ÎN UMBRĂ“

Olga Brediceanu-Fruma, într-o călătorie
pe Dunăre, 14-16 august 1936

Doamna Olga Fruma a avut bunăvoința să mă primească pentru o evocare a tatălui domniei-sale, omul politic bănățean Caius Brediceanu, într-o după-amiază de octombrie, undeva, într-o casă din vecinătatea Cișmigiului. Micuță de statură, foarte agilă, a împins spre canapeaua unde mă

invitasă ca să începem înregistrarea o măsuță pe care se afla o farfurioară cu dulciuri „târguite din oraș, că nu-mi place deloc să gătesc“.

Și-a însoțit această declarație cu un răs atât de cristalin, încât n-am mai știut ce să cred. Avea, oare, peste 90 de ani, cum îmi spusese doamna Georgeta Filitti, când îmi prezentase pe scurt personajul și insistase ca Magazin istoric să nu se priveze de o asemenea întâlnire pentru cititorii lui? Da, nu numai că îi avea, mi-a răspuns, dar cu umor și cu răsul acela reușise să treacă peste toate încercările vieții. La sfârșitul discuției noastre, înainte să ne luăm rămas bun, a sunat telefonul. Cineva, probabil apropiat, o întreba de sănătate. Bucuria și plăcerea convorbirii s-au lăsat trădate de o voce tânără, veselă, dinamică, parcă pusă pe șotii. Nu părea obosită deloc de destăinuirile abia încheiate, făcute cititorilor noștri.

Am început prin a o întreba despre copilăria alături de un viitor ministru în guvernul Take Ionescu și trimis extraordinar al României în mai multe capitale ale lumii.

Caius Brediceanu, pe front,
în Primul Război Mondial ...

– Primele mele amintiri despre tata, foarte clare, le păstrez de pe la doi ani, doi ani și jumătate. Sunt născută în 1914 și, la scurt timp, a început războiul. Tata a fost mobilizat și a făcut patru ani de front. Mi-l amintesc la Lugoj, în uniformă de ofițer austriac, înalt, subțire. Era un dansator pasionat. Parcă îl văd aplecat în genunchi, ca să ajungă la înălțimea mea, invitându-mă la dans, pe mine, mica domnișoară. Apoi, de-a lungul anilor, am dansat foarte mult împreună, la diverse ocazii.

Imediat după război tata a plecat la Paris, la Conferința de Pace, unde reprezenta Banatul. Mai rețin cum soseau la Sibiu, unde

am rămas cu mama și bunica, cuferie imense cu bunătați și rochițe pentru mine. Atunci nu se găsea nimic în Ardeal, era o mare sărăcie. Tata trimitea pentru noi aceste lucruri, iar eu, când mergeam vara la Ocna Sibiului, eram cea mai elegantă domnișoară. Să fi avut cinci ani, cinci ani și jumătate. Mai îmi amintesc că era o mare bucurie pentru noi când venea acasă. Noi, copiii, eu și fratele meu, rămâneam cu bunica. Mama îl însoțea, de obicei, în străinătate. Era un om deschis, jovial, gata de glume, un povestitor înnăscut.

Știa câteva limbi străine, pentru că bunicul insistase să le învețe. La sfârșitul secolu-

lui XIX era mai rară această preocupare a părinților de a transmite copiilor, din familie, însușirea câtorva limbi. I-au fost foarte necesare în diplomatie, mai târziu. Fiind un om cu vervă, cu harul conversației, așa spune, trecea cu multă ușurință și spontaneitate, în timpul întrevederilor sale cu diverși oameni politici străini, dintr-o limbă în alta. Așa a stabilit multe contacte și prietenii utile țării pe plan extern. Păcat că nu și-a scris memoriile. A publicat numai o broșură cu activitatea lui până la misiunea de la Viena.

În timpul Conferinței, s-a publicat o hartă a noii Europe, cu toate statele nou formate: Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Ungaria mică etc. Tata mi-a adus o asemenea hartă, pe care am întins-o pe jos și puteam sta ore în șir descifrând-o. Așa am învățat să citesc. Era scrisă cu litere mari, de tipar. La 5-6 ani știam toate țările, munții, orașele, râurile. Până la urmă, am devenit geografă.

Și încă un amănunt, relatat de el mai târziu. La Conferința delegația noastră a avut mari probleme cu sârbii, care revendicau o jumătate din Banat, inclusiv Timișoara, până sus la Mureș. Noi, în schimb, noi am cerut Voivodina, Biserica Albă, Vârșețul. S-a creat atunci un conflict foarte grav, depășit, desigur. Hărți peste hărți au însoțit demersurile delegației române, ca și pe cele ale delegației sârbe. O mare parte sunt la noi în familie și vor fi predate muzeului din Lugoj, unde s-a născut tatăl meu.

— **Să-i urmărim mai departe cariera din diplomatie...**

— După Conferința de pace a practicat doi ani avocatura la București, împreună cu Ionel Lugoșianu, care fusese doctorand la Paris în

timpul Conferinței de Pace. Au avut amândoi un birou avocațial. Au locuit împreună și cu Iuliu Maniu. Închiriaseră un spațiu pentru ei trei. Îmi amintesc că tata mi-a spus că în toată această perioadă când au locuit împreună, nu văzuse niciodată o carte pe noptiera lui Maniu. Tot de la el știu că liderul țărănist nu știa nici o limbă de circulație, numai română și maghiară.

După acești doi ani a venit la Ministerul Afacerilor Străine Titulescu, de care tata era foarte apropiat. El l-a trimis în misiune diplomatică în America de Sud, la Rio de Janeiro. A primit acreditare pentru ABC: Argentina, Brazilia, Chile. Aproape un an a rămas în Brazilia. Atât a rezistat. Era reumatic încă din copilărie. Într-o excursie ca elev, a dormit într-un cort, a plouat, a răcit și nu s-a mai făcut bine toată viața. A mers, în zadar, la toate băile din Europa, dar n-a mai putut scoate din coloana lui vertebrală reumatismul contractat atunci. Aerul de la Rio, unde acum puneai o cămașă și în două ore era complet udă, l-a alungat curând. N-a mai ajuns nici la Buenos Aires, nici în Chile. A venit de Crăciun acasă în vacanță și nu s-a mai întors peste Ocean. A fost transferat la Vatican, pentru că ministrul nostru de acolo se pensionase. A semnat atunci, în 1929, împreună cu cardinalul Pietro Gasparri, procesul-verbal privind ratificarea concordatului cu România. Am mers în vacanțe la Roma, ca elevă, cu mama. Tata s-a întors din misiune chiar în primăvara lui 1930, când eu mi-am luat baccalaureatul la Sibiu. Aveam 16 ani.

Am avut guvernante și profesori particulari, am învățat foarte conștiincios și am avansat ușor din clasă în clasă. Când tata a fost numit mi-

... și tot el, cu fes, cadou de la fiică, după o vizită în Egipt

Lugoj, 20 august 1936. Cornelia Brediceanu (pe seaua, în stânga), la aniversarea a 80 de ani

Viena, 13 decembrie 1935, la o aniversare;
în stânga, Olga Brediceanu

nistru plenipotențiar al României la Viena, s-a pus problema să urmez și eu acolo Facultatea de Geografie. Dar el s-a opus. A hotărât că îmi voi continua studiile la București, pentru că trebuie să am o diplomă românească. Ulterior, au venit comuniștii, iar eu, cu diploma aceea românească, am fost dată afară de la catedră după numai șase săptămâni de profesat. În timpul studiilor am stat mai mult la Viena; am venit doar la examene, vreo 25 în patru ani, la care mă prezentam bine pregătită. În primăvara lui 1934 am dat ultimele examene de an, iar în toamnă mi-am luat licența în geografie și istorie. Am fost studenta lui Mehedinți și George Vâlsan. Când mi-am luat rămas bun de la profesorii mei, le-am spus că mă înscriu la doctorat la Viena. Profesorul Mehedinți m-a încurajat, asigurându-mă că la întoarcere voi lucra cu el la catedră. În timpul studiilor, frecventasem la Paris cursurile, vreme de un an, ale marelui geograf de Martonne, ale lui Charcot...

- Să revenim la Viena, pe care ați cunoscut-o într-o perioadă când, în Germania vecină, din ianuarie 1933, se afla la putere Hitler.

Într-adevăr, propaganda nazistă era foarte puternică în Austria, iar locuitorii țării foarte încântați de Hitler, pentru că ei străbăteau o perioadă de recesiune, cu șomaj și sărăcie, în vreme ce Germania prospera. Ca o contrapondere, Habsburgii acționau foarte dur și cu o mare intensitate. Prințesa Ileana, măritată cu un arhiduce austriac, Anton de Habsburg, s-a implicat serios în această mișcare, bineînțeles în acțiuni de binefacere, în cadrul cărora patrona spectacole în scopuri caritabile, dar substratul politic era vizibil: Habsburgii ar fi vrut refacerea Imperiului austriac, de fapt, nu sub formă de imperiu, ci de confederație de state, inclusiv Transilvania.

Or, noi, românii, abia ne unisem teritoriile și acesta fusese visul ardelenilor de 1.000 de

ani, să se unească cu patria. Iar acum venea o fiică și soră de rege să ceară dezmembrarea României. Când a născut primul copil, pe Ștefan, prințesa Ileana a adus la Viena un sac de pământ de la Bran, l-a pus sub pat și a zis că a născut pe pământ transilvan. Adesea tata încerca să-i explice cât de penibilă pentru România era poziția ei. Era româncă, chiar dacă măritată cu un habsburg, Ardealul avea 75% populație românească, iar noi, românii, asta voisem în 1918, unirea cu țara. În confederația preconizată de mișcarea habsburgică, toate statele aveau drepturi egale, or, noi știam că, așa pusă problema, ungurii ar fi luat Transilvania.

Într-o noapte, pe noptiera din dormitorul tatei a sunat telefonul. Era regele. Tata avea relații foarte bune cu el. Când venea în țară, uneori lua masa cu el. „Dragă Brediceanu, ce face nebuna aia de soru-mea? a întrebat Carol. Vezi de bagă-i mințile în cap.“ „Ușor de zis, Majestate, i-a răspuns tata. Eu de doi ani de zile numai asta fac. Încerc să o lămuresc.“ „Vezi ce poți face“, a încheiat regele. Mai târziu a venit Hitler la conducere și a potolit pe toată lumea.

Teza mea de doctorat avea să se oprească înaintea susținerii, pentru că tata a fost mutat la Helsinki. N-am vrut să mă despart de el. Mama rămăsese cu fratele meu la Sibiu. Nu-l puteam lăsa singur. Era suferind. Am renunțat la susținere. Am avut o temă interesantă: *Evoluția hărților geografice cu privire la România*.

Viena era în mijlocul Europei, un veritabil nod. Cine pleca în Occident, cu trenul sau mașina, la legațiile noastre din alte capitale, la conferințe, invariabil trecea pe la noi, pe la Viena. Așa că nu era săptămână să nu avem cel puțin de două ori musafiri. Toată generația de oameni politici ai momentului ne-a vizitat. Au venit Titulescu, însoțit de frumoasa lui doamnă, cel puțin de două-trei ori pe an, pentru că urma un tratament medical la un profesor, au venit Manolescu-Strunga, Mironescu, Savel Rădulescu, Gafencu, Sărățeanu, prof. Grigore Antipa, dirijorul George Georgescu, Dinu Lipatti. Am un album cu fotografii făcute atunci când ai mei erau gazde. A fost și regele Mihai la noi, la Viena, și a trebuit să-i facem un program interesant și instructiv, ca pentru un băiețel de vârsta lui. L-am dus să vadă un spectacol despre Robinson Crusoe, în limba germană, bineînțeles, or, el nu vorbea germană, dar a înțeles tot și, știind povestea, mă întreba tot timpul.

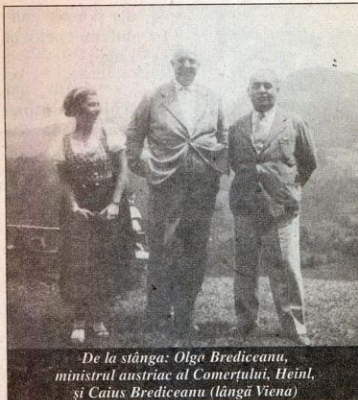
Mi se adresa foarte amuzant „fetițo“, deși eu eram mai mare decât el, eram studentă. Am vizitat, însoțindu-l, și Grădina zoologică, unde i-a plăcut totul, dar din dreptul maimuțelor nu l-am mai putut desprinde. La un moment dat m-a întrebat: „ce crezi, fetițo, ele știu că eu sunt rege?“ „Nu, nu știu, i-am răspuns, deoa-rece călătorii incognito.“

Helsinki a fost cu totul altceva. Noi nu știam nimic despre finlandezi, ei nimic despre noi. O țară imensă „cu 1.000 de lacuri“, cum se spune îndeobște, de fapt, 60.000, cu oameni reci, morocănoși. Vreo două familii vechi românești din Basarabia tot am găsit. Erau venite din vremea când Finlanda și Basarabia aparțineau Rusiei, deci înainte de primul război mondial. Românește nu mai știa nimeni dintre membrii lor, pentru că locuiau de câteva generații pe pământul Finlandei. De exportat, nu exportam decât cântărețe și dansatoare în baruri. Asta era singurul nostru export. Dacă la Viena aveam o viață nemaipomenit de culturală, nu exista seară să nu avem operă, teatru, concert, la Helsinki nu aveam nimic din toate astea. Era operă, destul de slabă, dar cu un balet bun, pentru că aveau dansatoare rusoase. Am văzut acolo tot Ceaikovski. Am trăit acei doi ani mai ales între diplomați, cu care constituim un fel de familie. Mergeam cu toții la schi, la patinaj, la tenis, la plajă. Locuim pe o insulă. Trebuia să urcăm pe un pod ca să ajungem în oraș. De câte ori trecea pe sub el un vapor, podul era deschis printr-un mecanism manual, așa că eram poftiți să așteptăm și invariabil întârziam la întâlniri.

– **Printr-un joc al istoriei, în Al Doilea Război Mondial noi și finlandezii ne-am aflat, până la un punct, în aceeași situație, aliați cu Hitler... Dar Mannerheim a acționat altfel decât Antonescu.**

Eforie, august 1935:
a treia de la stânga Olga Brediceanu,
apoi doamna Romniceanu și Caius Brediceanu, junior

De la stânga: Olga Brediceanu,
ministrul austriac al Comerțului, Heinl,
și Caius Brediceanu (lângă Viena)

– Finlandezii erau foarte germanofili, au și primit sprijin de la nemți, mulți vorbeau germana, spre deosebire de alte popoare nordice, unde mai cunoscută era engleza. Mannerheim era un fel de legendă vie. Pentru noi, tata și cu mine, prezenta mare interes faptul că el deținea cheia cetății Hotin. Comandase unul dintre regimentele rusești în Basarabia. Cât l-a mai rugat tata să-i dea această cheie, câte nu i-a promis în schimb, dar în zadar. Nu l-a putut convinge. I-a spus, bineînțeles, că pentru noi era mai important decât pentru el să avem această cheie. El o considera un obiect personal, or, pentru noi, era un bun național.

– **Helsinki a fost ultimul post diplomatic al lui Caius Brediceanu?**

– Da, a venit acasă și s-a pensionat. A trăit la Sibiu, unde se refugiase de la Cluj Alexandru Vaida-Voievod, prieten cu el din studenție, de la Viena. Se întâlneau în parc zăinic, se plimbau, iar pe vremea rea se vedeau fie la noi, fie la Vaida. Erau ani de război. Eu locuim atunci tot la Sibiu cu părinții. În 1940 m-am căsătorit și, în toamna lui 1944, când soțul meu, Ion Fruma, a fost numit secretar de stat la Finanțe, ne-am mutat la București, unde am rămas până astăzi.

– **Înțeleg că sufletul v-a rămas la Viena...**

– Nu, nu la Viena, la Lugoj, acolo unde am locuit numai în prima copilărie, dar este un oraș cu un magnetism aparte, inexplicabil, unde și azi, când ajung în vizită la o verișoară, mă simt cu adevărat fericită. Nu pot spune că nu m-am simțit bine cu tata la Viena,

Inginerul Furnică-Minovici și Cains Brediceanu, la Viena, în mai 1935

dar și acolo gândul îmi era tot la Lugoj.

- Cum ați trăit schimbarea de la 23 August?

- A fost cumplit. Ni s-a luat tot, case, pământ, acțiuni. Inclusiv pensia. Asta a fost, de fapt, lovitura de grație. Am trecut în afara legii. Eram nimeni. La ru-

brica unde trebuia să scrii profesia nu puteam scrie nimic. N-aveam cartelă de alimente și nici asigurare medicală și, când toată lumea plătea zahărul cu 2,50 lei, noi îl plăteam cu 25 lei, la negru. Uleiul cu 35, în loc de 3,50 lei. Plus riscul pe care ni-l asumam, pentru că acest comerț la negru era interzis. În apartamentul de la Sibiu trăiau deja 13 persoane, pe o baie și o bucătărie. Între acești oameni, o comunistă înrăită nu-i scotea pe mama și tata din scroafă bătrână și porc bătrân. „Vă dau afară, ticăloșilor! zbiea la ei, care se aflau totuși în propria casă. Când s-a îmbolnăvit de cancer, tata a fost internat cu certificat de paupertate, ca orice vagabond, pentru că nu avea nici un serviciu. Am vândut tot atunci: mobilă, covoare, argintărie, tablouri, hainele, paltoanele. Fiind lipsit de pensie, tata a suferit mult că nu a mai putut avea grijă de bunica, deci de mama lui, ca și de sora lui, care, practic, n-aveau din ce trăi. A trebuit să predea atunci casa Bredicenilor unei familii, care s-a ocupat de bunica și de mătușa mea până la moartea acestora. Numai fratele meu era în câmpul muncii, cum se spunea. Terminase Dreptul și se pregătea pentru diplomație, dar a venit 23 August și a ajuns într-o cooperativă de tâmplărie, la o secție de jucării. Făcea camioane, căruțe, trenulețe, mașini de pompieri, cai, mașinuțe, locomotive, alături de mulți intelectuali: primarul Sibiului, avocați scoși din barou etc.

Tata a avut un sfârșit foarte trist. L-am înmormântat la Lugoj, unde se născuse, aproape pe ascuns, pentru că atunci, în 1953, nu era voie să se adune mai mult de cinci persoane.

De aceea sunt foarte mulțumită că acum a început să se vorbească despre el, s-a aflat, în

sfârșit, că a mai existat un băiat al lui Coriolan Brediceanu, în afara lui Tiberiu. La 50 de ani de la decesul lui, lugojenii i-au făcut-o comemorare care m-a impresionat. Cu protopopul și doi preoți și un parastas de aproape 100 de persoane. Am rostit și eu, în mult îndrăgitul de mine teatru al orașului, un cuvânt despre tata. Fiul meu a avut ideea să donăm singura avere rămasă la Lugoj, via bunicului, liceului din oraș, care poartă numele Coriolan Brediceanu, ca și o stradă din apropiere. Via Brediceanu era de mare tradiție. Ar fi fost păcat să intre pe mâna unui îmbogățit al zilei. Elevii liceului o îngrijesc, tot ei se ocupă și de mormântul familiei. Legat de această vie aș vrea să mai spun că singurul om care ne-a întins o mână de ajutor atunci când ne-a fost greu a fost Traian, îngrijitorul acestei vii. Ne aducea în fiecare toamnă câte ceva din roadele pământului, un săculeț cu făină, altul cu cartofi și mere, iar de pomana porcului venea la noi cu cârnați și carne proaspătă. Tata îi dăduse cândva o bucată de pământ și el nu uitase.

- Tata a scăpat de temniță, dar soțul?

- El, nu. La îndemnul soacrei mele, a intrat în politică și rău a făcut. A fost președintele tineretului liberal din Ardeal și vicepreședinte pe țară, în vremea când președintele tineretului liberal era Mișu Fărcașanu, iar lider al studenților Radu Câmpănu. Fiind un foarte bun avocat, a pledat în toate procesele grele. Are două cărți premiate de Academie și alta apărută în anul 2000. Dar pentru că a făcut politică liberală, a trecut din pușcărie în pușcărie, iar eu am fost alungată din învățământ.

Aveam însă un copil de crescut. Un prieten al soțului meu, coleg de școală cu el, tot sibiian, comunist din ilegalitate și șef de cabinet al lui Petru Groza, mi-a sugerat să-mi

Erlach, lângă Viena, mai 1935: comandorul Ene, de la Comista Europeană a Dunării, Cains Brediceanu, doamna Furnică-Minovici, doamna Ene, doamna Romniceanu

iau o diplomă sub regimul zilei, pentru că, mi-a spus el, cu studiile mele nu mai fac nimic. Tocmai atunci se înființaseră școli sanitare, pentru a asigura cadrele necesare multelor dispensare apărute după război în toate satele. Era o mare secetă de cadre. La Sibiu s-a înau-gurat singura școală de fizioterapie și radiologie. Tot acel prieten al soțului meu mi-a spus să las un an copilul în grija mamei și eu să merg la Sibiu, să urmez cursurile acestei școli sanitare. Așa am făcut. Directorul, un om foarte binevoitor, a fost chemat de trei ori la Securitate și întrebat ce caut eu acolo. De fiecare dată a dat același răspuns: „Trebuie să învețe, să muncească ca să-și crească băiatul. N-are alt mijloc de subzistență.” Am intrat apoi la Spitalul Vasile Roaită, actualul Sfânta Maria, unde am muncit 14 ani în radiologie, până ce mi s-au distrus oasele și sângele, pen-tru că am lucrat fără nici un fel de protecție. Când medicii m-au avertizat că trebuie să ies urgent din acel mediu, am început să mă ocup de traduceri. Știam trei limbi străine.

- Vă urmăresc și mă gândesc cât de necesar ar fi pentru generațiile ce vin să cunoască destinul acestei familii bănățene. Cine ar putea-o scrie, dintre cunoscuții sau membrii familiei?

- Nu știu. Cred că nimeni. Doar Dorli Blaga scrie. Mama ei, Cornelia Blaga, a fost sora tatei, deci mătușa mea. Dar Dorli se ocupă de memoria lui Lucian Blaga, tatăl ei. Are mai puțin convingențe cu Bredicenii. Păstrăm o legătură strânsă. Cât despre fiul meu, el trăiește în Germania, la izvoarele Dunării, a văzut toată lumea, ca turist fermecat de mirajul unor spații și oameni necunoscuți, deși marea lui dragoste este tot Bucureștiul, unde vine mereu, bucuros să rămână cu mine câteva luni pe an. Dar de scris despre ai noștri

nu l-am auzit... Ca și bunicul, ca și tata, el, ca și mine, de altfel, n-am fost ahtiați după bani. N-am fost robii banilor. Cât am putut, am ajutat. Am uitat să vă spun că bunicul a fost un „sponsor”, cum am spune azi, al lui Traian Vuia. După el, tatăl meu îi trimitea lunar bani la Paris, ca un fel de bursă. Vuia era un tânăr sărac, fiu de țăran și, pe deasupra, și foarte împrăștiat. Tipul savantului care își caută ochelarii de pe nas și pălăria de pe cap.

- Revenind la soțul Dv., ați spus că a fost secretar de stat după 23 August. Cum a ajuns în pușcărie?

- Da, a avut funcția aceasta în guvernul Sănătescu, pentru foarte puțin timp, apoi a fost scos și din minister, și din barou și a lucrat într-o cooperativă chimică. Adevărul este că era pasionat de chimie. El a elaborat vitamina H3, pentru care, alături de alți doi colegi, a luat un premiu de 10.000 lei! O sumă, la vremea aceea, dar împărțită la trei. I-a oferit toată documentația apoi doămnei dr. Ana Aslan și, la scurt timp, a fost arestat. Când a ieșit din temniță a căutat-o pe d-na dr. Aslan, care devenise o somitate medicală, grație gerovitalului, fabricat pe baza vitaminei H3, în speranța că îl va încadra la institutul ei. Era tehnician chimist, se calificase la locul de muncă. N-a avut nici o șansă. L-a respins și chiar s-au înfruntat atunci, pentru că soțul meu nu era deloc diplomat. Așa s-a scris istoria gerovitalului și, în general, așa se scrie istoria!

De aceea sunt foarte fericită că în fine memoria tatălui meu a fost adusă la lumină după zeci de ani trăiți în umbră.

- Vă mulțumesc pentru această după-amiază a unor amintiri dureroase, rostite cu un zâmbet.

A consemnat Florentina DOLGHIN

Caius Brediceanu (1879-1953). Jurist, diplomat, om politic și de stat român. Studii universitare la Paris, Montpellier și Viena. Doctor în Drept și în Științe Politice. Subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Străine (1919). Membru al Delegației României la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). Ministru de Stat în guvernul Take Ionescu (17 decembrie 1921-17 ianuarie 1922). Trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Rio de Janeiro (1928); Vatican (1929-1930); Viena (1930-1936); Helsinki (1936-1939). Membru al Partidului Național-Tărănesc. Deputat (1919 și 1926-1927). Retras la pensie la 1 ianuarie 1939, ca ministru plenipotențiar clasa I.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

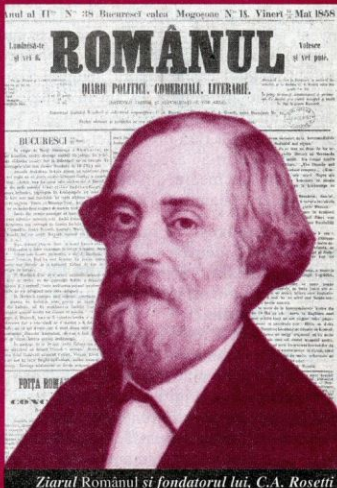

A spune că presa e o vitrină a societății poate părea o banalitate. Și totuși, editorialele, reportajele, foiletoanele, preluarea unor informații de la agenții de publicitate, reclamele oferă cea mai convingătoare imagine a vieții cotidiane. Impactul asupra formării opiniilor, manipularea reacțiilor, dezinformarea deliberată deschid o adevărată cutie a Pandorei, unde oricine poate scotoci. Un compartiment însă despre care

se vorbește puțin fiindcă rămâne în cartoane, sortit anonimului (când nu e pur și simplu distrus), este cel al corespondenței nepublicate. Faima unei foi, încrederea publicului se pot măsura și prin cantitatea scrisorilor primite. Din acest punct de vedere Românul, ziarul întemeiat în 1857 de C.A. Rosetti și continuat, după moartea acestuia, survenită în 1885, de fiul său Vintilă, până în 1905, când își încetează apariția, rămâne un favorit al publicului românesc.

Năpăstuiți ai vieții, acuzați poate pe nedrept de inversiune sexuală, artiști semeți și categorici, solicitând să li se trimită foaia și să li se publice corespondentele, preoți moralizatori, dornici să-și mute predica din amvon în coloanele ziarului, în fine, „crime de mahala“, descrise cu o lipsă de pudoare apreciabilă toate acestea se regăsesc în coșul de corespondență al Românului. Ele ilustrează un mod de viață, o mentalitate și contribuie la înțelegerea mai bună a României profunde.

Pieseile publicate în continuare fac parte din dosarele redacției aflate în fondul Saint Georges de la Biblioteca Națională. Am păstrat ortografia fiecărui corespondent.

Ziarul Românul și fondatorul lui, C.A. Rosetti

GEORGETA FILITTI

Marti, 29 octombrie 1891

Domnule Rosetti,

Am venit într-una din zilele trecute la Dvs. să vă cer un serviciu. Mi-ați spus că personalul ziarului e complet. Am venit de atunci încă de doo ori și mi s-a spus că nu sunteți acasă.

Domnule Rosetti, cauza pentru care am venit la dvs. este desnaidejdea. Sunt fiu de țaran. Tatăl meu m-a ținut în

școală până când am terminat clasa a 6-a, nedepunând însă examen din pricină de boală. Tatăl meu ne mai având cu ce să mă mai ție în școală, mi-a spus: „tată, nu mai am putere să te ție în școală, du-te și fă ce te va învăța D-zeu“. Am intrat apoi ca repetitor în institutul Educațiunea al d-lui Eric Bălțeanu. La finele anului, când trebuia să depun examenul pentru clasa a 6-a, am fost aruncat în pușcărie, sub pretext de a fi atentat la

pudoarea unui băiat. Am fost condamnat trei luni și asta pe nedrept, căci vă mărturisesc pe conștiință, sigur pe ce am mai scump, că n-am fost vinovat. După ce am ieșit din închisoare, m-am dus la d-l Nicolae Barbu, profesor la liceul Sf. Sava, și l-am întreat ce să fac. D-lui îmi spuse că sunt nenorocit și că, fiind condamnat, nu mai am nici un drept și că nu mai pot ocupa nici o funcțiune în stat și apoi îmi spuse: „bagă-te la o

prăvălie, așa ceva". Nu știu dacă cele ce mi-a spus d-nu Barbu sunt adevărate. M-am [dus] apoi în zilele trecute la librăria d-lui Socec, m-am oferit, am fost primit. I-am dat certificatul meu și am fost așezat în prăvălie să vând. La vreo două ceasuri după aceasta, mă cheamă d-nul Socec și-mi spune: „Domnule, certificatul dumitale e cu data de 1890 august, desigur că dumneata de atunci până acum ai umblat încoace și încolo, prin urmare nu pot să te plasez". Îmi iau bagajul și plec deznădăjduit. Am venit la dvs. și n-ați fost acasă și nesperând a vă găsi singur, ca să vă vorbesc, mi-am luat cutezanța să vă scriu aceste rânduri.

Vă rog, domnule Rosetti, dați-mi un post la dvs., la ce veți binevoi dvs. mă întrebuințați, la expediție, la corectură, să vă traduc ceva, căci știu bine limba franceză, să vă scriu ceva, în fine, orice veți voi. Sper, d-le Rosetti, că muncind neconținut și dobândindu-mi o cultură mai înaltă, mă voi reabilita, iar dvs. veți fi binecuvântat de a fi dat azil unui nenorocit.

Mă ofer, d-le Rosetti, nu numai pentru existență, vă voi lucra serios și veți vedea că ați dat azil nu unei haimanale, ci unui nenorocit, care încearcă tot numai și numai pentru a trăi. Aveți milă, d-le, de un om care e aproape să cadă pentru a nu se mai scula niciodată.

Vin mâine seară, d-le Rosetti, pentru a aștepta răspunsul dvs.

Al dvs. servitor,

St. Constantinescu

N.B. Vă rog, d-le, nu spuneți cele ce v-am scris nimănui.

Horia C.A. Rosetti

1893, mai 31
Veneția

Stimate domnule director
administrator al ziarului
Românul

Subsemnatul sculptor și reprezentant al ligei studenților români din Veneția (Italia), cu respect vă rog să binevoiți a trimite în interesul general ziarul *Românul* ce cu onoare administrați spre a-l avea ca principal pe lângă altele ce ne vin. Subsemnatul cred că sunteți pe deplin convins de modul cum reprezentăm români în Padova cu ocazia sărbătorilor galeliene, precum și aici în Veneția în

Vintilă C.A. Rosetti

diferitele ocazii etc. Asemenea fiind convinsu că justa cerere va fi satisfăcută prin imediată începere a expeditiei jurnalului, vă mai rog a mă onora și cu publicațiunile scrisorilor ce cu onoare vă vom trimite cu tratațiuni relative la arte frumoase și arte industriale etc.

Primiți, vă rog, domnule director etc.

Constantin Bălăcescu
Reprezentantu studenților
români
Campo s. Barnaba 2842
Veneția

7/19 april 1896
Scânteia, comuna Bodeștii
Județ. Vaslui

Prea respectabile domnule
Rosetti,

Vă trimit costul jurnalului pe lunile ianuar, februar și martie expirat, cerându-vă mii de scuze pentru întârziere și pe viitor vă rog să nu vă mai osteniți a-mi reaminti timpul de plată, căci eu sunt unul din acei clienți ai d. voastre care port foarte mare grijă de datoriile mele. De un timp nu primesc jurnalul regulat, altădată la câte o săptămână odată, și atunci mototolite și grămadă, de multe ori lipsesc mai multe numere, la reclama ce am făcut șefului gărei Rebricea mi-au obiectat că nu e el de vină, ci cei de la trenul accelerat care poartă poșta, căci când sta trenul accelerat în Rebricea nu se întâmpla asemenea inconveniente. Vă rog dar dacă aveți bunăvoință rectificați-mi adresa, astfel în: *Preotului Mogulescu, gara Scânteia, linia Vaslui Iassi*, alta nimic, să mai văd cum o mai merge și cu asemenea schimbare etc.

Scumpe domnule Rosetti, deși nu vă cunosc personal,

totuși vă cunosc ideile ce le împărtășiți; de aceea mi-au și îndresneala a vă supera cu ceva: și acel ceva este *religia* și *clerul*. Văd că de la vinirea liberalilor la putere s-au pus pe tapet în Cameră fel de fel de legi; ear pentru religie și cler nu mai vroiește nimeni să-și bată capul, ca cum ar fi o bele ace religie și acel cler; știu foarte bine că D-voastră cunoașteți mai bine decât mine ace tăcere etc. Mulți filosofi contemporani cred că: instrucțiunea va lua locul religiunii, dar aceasta n-o să se poată niciodată pe cât timp oamenii nu se nasc egali în cugetare. De aceea dar, trebuie unui popor o religie, însă o religie filosofică, bazată pe rațiune, de care noi avem nevoie, scoase din biserică poveștile și superstițiile, înlocuind în locul lor [sic!] predici bine simțite, potrivit cu viața practică de toate zilele. Dar cine să facă aceste reforme? Prelații? Apoi nu se știe că ei tac ca și pești, căci avem proba de la 1859 încoace că ei n-au făcut nici nu fac absolut nimic pentru biserica țarei, căci dacă v-aș întreba ce era armata la noi cu 30 ani în urmă, sau magistratura sau corpul didactic etc. mi-ți răspunde că toate aceste însemna aproape nimic și numai oamenii instituției au dus instituțiile acolo unde ele se găsesc astăzi. Cu religiunea lucrurile au fost pe dos; s-au pus în fruntea unui cler ignorent și nepreparat pentru lupta vieții câțiva călugări și mai ignorenți și vițioși, plătiți din sudoarea poporului cu niște lefe care numai la noi în țară le pot avea sau pus, zic, care zugrumo orice pic de libertate și reformă și ca să-ți răspundă la orice pas că „așa

am apucat, așa trebuie să ținem”. Poftim progres! După mine unul viitorul bisericii-l prevăd foarte negru, măcar că avem facultate de Teologie, pentru că tinerii nu vroesc să-și bage capul sănătos sub sabie, adică nu voiesc a intra în cler, și aceasta nu numai că-s plătiți rău ei, ci din alte puncte de vedere, oamenii care judecă ce e preoția astăzi și ce poate să sufere intrând în cler fuge de ea. Eu am intrat în cler și mulți poate ca mine însă la o etate de 18 ani, când eram un copil, nu un bărbat. Astăzi, dacă am mai îmbătrânit, judec lucrurile altfel: nu m-aș mai face preot sub formele actuale, pentru ori și ce plată, căci ce folosește preoția cuiva dacă îndată făcându-se, are poate nefericirea să-și peardă soția și să rămână cu o casă de copii fără a ave mamă, știindu-se de toată lumea cum că: mama este viitoare societate, ce se face cu acel om fără soție, ce se face cu acei copii? Cine e [sic!] îngrijește? Cine le dă educațiunea de mamă? Îngrijește aceasta pe părinții episcopi? Apoi mai este întrebarea, o asemenea viață este morală? Mulți ne vor răspunde, dar preoții apuseni cum trăiesc în celibatar [sic!]? Însă noi le răspundem că: moralitatea preoților apuseni să o aibă numai ei și pe noi să ne ferească Dumnezeu de asemenea moralitate. Noi vroim să avem soții, să trăim în familie, căci numai având omul soție și copii simte că e fericit toate celelalte forme de viață solitară sunt făcute cu oarecare scopuri și politice și să se înbuizeze în urmă în lux și desfrânări.

V-am dat un exemplu că pentru mulți e un caz împedecătoriu și aceasta de a

intra în cler, v-aș putea cita mi de exemple, dar nu-mi permite spațiul și abuzez de la răbdarea D-voastre. Voi să zic că până nu o veni laicul să facă ceva și pentru biserică și cler, până atunci nu se face nimic. Se știe că toate legile și canoanele, vechi și moderne, toate, zic, su[n]t făcute pentru om, nu e făcut omul pentru canoane. Prin urmare ar trebui să încetăm odată cu niște canoane care astăzi nu mai au rațiunea a mai exista și atunci sunt sigur că ar veni și elemente puternice în cler, de unde ar putea să facă ceva. Am multe de zis, timpul și locul nu e aici. Ca deputat democrat puteți ridica glasul și pentru legea și biserica părinților D-voastre.

Rămân servul și devotatul D-voastră, Mogulescu.

[nedatat]

Onor domnule director,

În ziarul Dv. sub rubrica *Insertii și reclame*, rubrică pentru care, bineînțeles, onor redacțiunea nu răspunde, un domn iscălit cu inițiala I.L.-și permite a mă înjura ca la ușa cortului.

Atât educațiunea, cât și pozițiunea mea socială nu-mi permit ca să mă scobor pe terehul injuriilor și sunt deci nevoit, apărându-mi onoarea, de a răspunde pur și simplu pentru a reclama la pudoare pe acela care-mi atacă onoarea în presă, după ce mi-a atacat onoarea în viața mea conjugală.

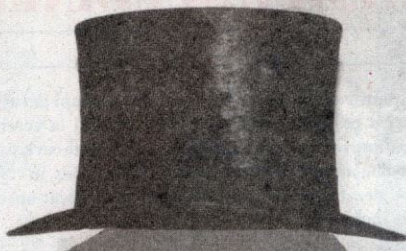
D-nu I.L. este I. Lăzărescu, funcționar la Ministerul Domeniilor, pe care în seara de 25 octombrie l-am prins în flagrant delict de adulter în domiciliul meu din str. Crinului nr. 11.

Acest individ pretinde cum că, dându-i cu chirie o odaie, am făcut-o expres pentru a-l atrage în cursă și a-l face să figureze ca o victimă într-un flagrant delict simulat de mine.

Cinismul individului în chestiune trece orice margine și pentru a arăta opiniei publice ce fel de individ

este acest Lăzărescu să restabilesc înainte de toate fapte[le], așa precum ele sunt stabilite de către procurorul care a dresat cuvenitul proces-verbal.

Individul Lăzărescu a fost prins de mine în odaia soției mele seara la ora 9, fiind îmbrăcat în cămașă de noapte, izmene și ascuns sub pat. În odaie era întuneric, iar când servitoarea, după ordinul meu, a adus o lumânare, Lăzărescu, silit de mine a ieși de sub pat, a cutezat să se repează la mine și a fost apucat de gât și trântit jos. Drept dovadă că așa a fost, nu altfel, iată și declarația sa, iscălită, în procesul verbal: „Am fost bolnav și am fost la spital, de unde ieșind săp-tămăna aceasta, ieri și azi m-am simțit mai rău și am apelat la doamna Săvescu de mi-a procurat ceva mâncare și m-a fricționat puțin pe gât, astăzi seară am rugat să-mi procure un ceai, ceea ce s-a și oferit, invitându-mă în camera d-sale unde am luat ceaiu împreună. Eu când am mers în camera doamnei Săvescu m-am aflat în costumul de noapte, cămașă și izmene. I. Lăzărescu.”

Joben, a doua jumătate a secolului XIX, atelier „A.J. White” din Londra, atribuit lui C.A. Rosetti (1816-1885)

Ei bine, individul găsit în odaia soției mele în cămașă și izmene, individul care confirmă în procesul verbal iscălit cu mâna sa că în așa hal a fost găsit de procurorul și poliția, scrie acum în ziar că era îmbrăcat nu ca de stradă, dar îmbrăcat ca să nu fie lipsit de bună cuviință.

Desigur că numai în caz dacă individul își scotea cămașa și izmenele dânsul ar fi considerat că nu mai e îmbrăcat și că-i lipsește ceva de la buna cuviință.

Individul mai declară că n-a fost întuneric în odaie, dar iată ce declară servitoarea Maria Niculescu căreia-am poruncit să aducă lumânare: „....D-nu Săvescu a mers cu mine și m-a pus să strig pe cucoana la ușă, care era încuiată, am strigat pe cucoana care mi-a răspuns la a doua chemare și a venit descuind ușa, a crăpat-o puțin, m-a întrebat ce voiu, în casă era întuneric.”

Restabilind faptele mă refer acum la părerea oamenilor cinstiți, ce fel de mocirlă pestilentă trebuie să fie conștiința acestui Lăzărescu, care după ce a fost prins în-

tr-un delict reprob de morală, după ce singur s-a văzut nevoit a nu tăgădui în ce hal a fost prins, să meargă la redacția unui ziar chiar a doua zi, când nici usturimea palmelor primite de la mine nu i-a trecut, să meargă, zic, la o redacție și pe mine, omul lovit de dânsul în onoarea căsnicieii, să

mă înjure și să mă bârfească.

Cinismul acestui individ merită ori și cum a fi semnalat opiniei publice pentru că indivizii de această specie sunt capabili de multe. Povârnișul alunecos pe care alunecă ei duce direct la Văcărești, dar în urma lor rămân victime, salvagardarea onoarei, averei și vieții cărora este lăsată în paza legilor societății.

N. Săvescu

P.S. Pentru a demonstra și mai bine ce fel de individ este acest I. Lăzărescu, vă adaug aci povestirea următorului fapt ce mi s-a întâmplat acum la ziua de Sf. Nicolai, ziua numelui meu: un comisionar cu nr. 2, antreprenorul Scărlătescu, îmi aduce o cutie cu... cadou de ziua mea. Întrebându-l pe comisionarul cine l-a trimis, comisionarul mi-a răspuns că un domn cu o doamnă, care așteaptă la o cofetărie. Am mers cu comisionarul și am găsit pe strada Calea Victoriei pe d. Lăzărescu, care cum m-a văzut a început să fugă. L-am ajuns și i-am aplicat o corecțiune bine meritată. Fără comentarii.

S. ■

HAREMUL SULTANULUI

IONEL ZĂNESCU

Ultima zonă a fostului Palat al sultanilor otomani, Topkapî Sarayı, care a fost deschisă vizitării publicului a fost cea a haremului. Au fost invitați la ceremonia inaugurării și ambasadorii străini acreditați în Republica Turcia. Au venit foarte curioși, incitați și de legendele pe care călătorii europeni le-au țesut în jurul acestui spațiu închis, în care nu aveau dreptul să intre. Au fost, probabil, dezamăgiți să constate că nu erau decât un șir de încăperi, bogat decorate, dar doar niște încăperi.

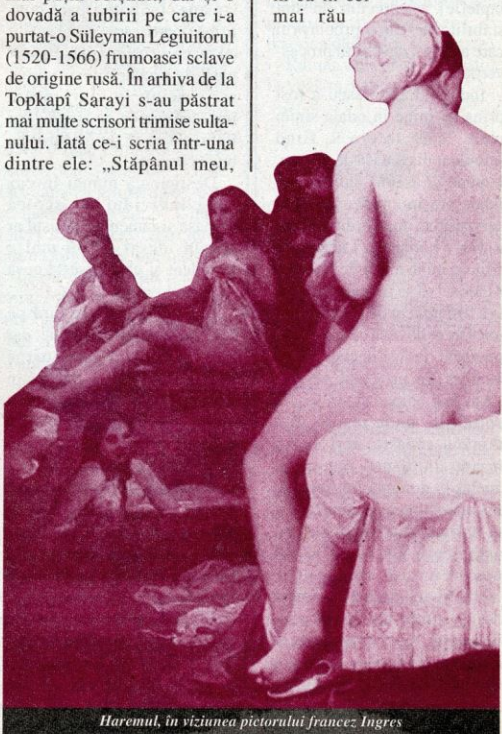
In lumea islamică, haremul a jucat un alt rol decât cel pe care și l-au închipuit europenii. El a fost, în primul rând, o instituție socială. Mulți istorici consideră că musulmanii aveau dreptul să aibă mai multe soții pentru că, în faza inițială a Califatului arab, bărbațiiureau adesea în luptă și foarte multe femei rămăneau pe drumuri, fără posibilitatea să se întrețină. Erau numeroase cazurile în care cumnatul aducea în haremul său pe văduva fratelui mort.

Izolarea haremului de restul încăperilor palatului sultanal nu era o caracteristică doar a acestuia. Și în palatul basileului bizantin, în gineceu, partea destinată soției (cel puțin din punct de vedere legal, una singură) și mamei basileului, era interzis accesul și era păzit tot de eunuci, ca și haremul.

După ce Mehmed II a cucerit Constantinopolul, în 1453, a ridicat un prim palat (Palatul vechi) pe locul unde se află astăzi Universitatea din Istanbul. La scurtă vreme, și-a mutat reședința într-un Palat nou, zidit pe un promontoriu ce domină locul unde se întâlnesc Cornul de Aur, Bosforul și Marea Egee. Haremul a rămas însă, pentru câteva decenii, în Palatul vechi.

Cea care l-a convins pe sultan să îl aducă în Palatul nou a fost vestita Roxelana, cea care avea să devină soția legitimă a sultanului, un fapt mai puțin obișnuit, dar și o dovadă a iubirii pe care i-a purtat-o Süleyman Legiuitorul (1520-1566) frumoasei slave de origine rusă. În arhiva de la Topkapî Sarayı s-au păstrat mai multe scrisori trimise sultanului. Iată ce-i scria într-una dintre ele: „Stăpânul meu,

absența ta aprinde în mine un foc ce nu se stinge. Fie-ți milă de un suflet suferind și grăbește scrisoarea ta, astfel încât să am posibilitatea să găsesc în ea în cel mai rău

Haremul, în viziunea pictorului francez Ingres

caz o mică consolare. "Astfel i-a justificat și rugămintea de a muta haremul în noul palat: să fie mai aproape de el.

Tot din vremea lui Süleyman a început și edificarea complexului labirintic de încăperi ale haremului. Ele erau adăpostite în cea de a doua curte a palatului, lângă Kubbe Altı, locul unde se țineau întrunirile Divanului imperial. De altfel, sultanul putea asista, nevăzut, la desfășurarea Divanului. Există o fereastră zăbreălită în peretele care despărțea Kubbe Altı de apartamentele private ale sultanului.

Haremul era singurul loc din palatul imperial unde trăiau femeile, iar sultanul era singurul bărbat „întreg” care putea intra acolo. Imediat după poarta de intrare se afla corpul de gardă. Acolo locuiau „aga fetelor” și „agalele negre”, adică negrii aduși din Africa. Inițial, fuseseră eunuci albi, dar din a doua jumătate a secolului XVI au fost înlocuiți cu robi aduși din Sudan. Trep-tat, „aga fetelor” a ajuns să fie cel de al treilea dregător al statului, după marele vizir și șeful Islamului. Ascensiunea s-a datorat rolului pe care îl juca în intrigile țesute în

harem, dar și faptului că era supraveghetorul donațiilor pioase făcute pentru cele două orașe sfinte, Mecca și Medina. Totodată, el răspunde și de educația prinților imperiali (șahzade).

Pivnițele încăperilor erau solid construite pentru a putea susține numeroasele camere, înălțate pe mai multe niveluri. Ele erau străjuite de un turn înalt, cu geamlâc, care oferea o priveliște minunată asupra orașului. Pereții celor mai multe camere erau acoperiți cu faianță de foarte bună calitate, produsă în marile centre de la Iznik și Kütahya. În fiecare cameră exista un cămin frumos realizat. Câteva dintre camere se remarcă prin fastul lor: dormitorul sultanului Murad III (a avut 115 copii), cel al sultanevalide (mama sultanului), „Sala Augustului”, destinată ceremoniilor organizate în cercuri restrânse.

Viața femeilor din harem era diferită de ceea ce își imaginau europenii. În general, viața unei femei din Imperiul otoman s-a dovedit, în lumina izvoarelor, alta decât o prezentau clișeele occidentale. O femeie putea iniția acțiunea de divorț, își putea păstra dota, avea o libertate de mișcare mult mai largă decât s-a crezut. Sigur, pentru cele ce locuiau în harem sultanului existau constrângeri suplimentare, dar și o siguranță economică mult mai mare.

Tineretele care ajungeau în harem proveneau din prada de război, erau cumpărate din târgurile de robi sau reprezentau cadouri făcute de dregătorii sultanului. Erau alese pentru frumusețea, dar și pentru aptitudinile lor. După ce ajungeau în harem, erau instruite în două încăperi –

„cea mare” și „cea mică” –, sub supravegherea lui *kahya kadın*. Li se predau principiile religiei islamice, meșteșuguri și deprinderi artistice potrivite cu aptitudinile lor. Învătau să coasă, să brodeze, să cânte cu vocea sau la un instrument, să mănuiască marionetele pentru teatrul de păpuși, să spună povești. Urmau un *curs honorum* strict, care le permitea să ajungă până la treapta de stăpâne (*usta*). Dintre acestea își recruta sultanul favoritele, care puteau fi trecătoare sau concubinele propriu-zis. Acestea din urmă erau numite în turcă *has odalik*, de unde vine cuvântul *odaliskă*. De regulă, erau patru *has odalik*, câte permitea legea islamică. Prima între ele era cea care reușea să-i asigure un moștenitor. Stăpâna haremului era sultana-valide.

Ierarhia era foarte strictă. Se spune că atunci când îl auzeau pe sultan venind – papucii lui erau țintuiți cu cuie de argint –, toate femeile fugeau și se ascundeau. Se evita astfel ca vreo novice să-i apară în față și să-i cucerească cumva inima, răsturnând ierarhiile din harem.

Situațiile în care sultanul se căsătorea legal cu o femeie

Femei bând cafeaua...

erau rare. Obiceiurile matrimoniale ale sultanilor s-au modificat de la sfârșitul secolului XV. Până atunci, ei încheiau căsătorii mai ales cu prințese creștine (bizantine sau sârboace) sau provenite din dinastii islamice importante. Pe măsură ce puterea sultanului a reușit să supună și pe bizantini, și pe sârbi, dar și celelalte dinastii islamice, era tot mai greu să găsească soții pe potrivă rangului. Așa încât s-au mulțumit cu sclavele din harem.

În apartamentele sultanului se găseau câteva sute de femei, dar doar o mică parte îi erau destinate. Celelalte, după încheierea stagiului de pregătire, erau căsătorite cu dregători ai sultanului.

Probabil că perioada de maximă putere a femeilor din harem a fost cea cuprinsă între mijlocul secolului XVI și primele decenii ale secolului XVII. După 1600 s-a vorbit chiar de un sultanat al femeilor. Oarecum paradoxal este faptul că puterea femeilor începe să se manifeste chiar în vremea celui mai puternic sultan, Süleyman Legiuitorul. Mama sa, Hafsa Hatun, și alte femei din harem au început să

țeară intrigi pentru a-și impune influența pe lângă sultan. Ultimul mare vizir de origine turcă, Piri Mehmed, a fost înlăturat și locul lui a fost luat de către Ibrahim Pașa în urma acțiunilor unui grup din jurul Roxelanei, soția lui Süleyman, Hürrem Sultan pe numele ei turcesc. Roxelana l-a convins pe tânărul sultan că victoriile obținute de Piri Mehmed și prestigiul căpătat începeau să constituie un pericol pentru el. Căsătoria lui Ibrahim cu fiica fostului sultan Selim I, Hadice Sultan, i-a consolidat poziția.

Dar imediat după victoria lui Ibrahim Pașa, grupul care îl susținuse s-a spart în grupuri mai mici. Urmarea a fost că în 1536, sultanul a poruncit executarea marelui vizir. El fusese protejatul sultanei-valide, Hafsa Hatun, dar moartea acesteia în 1534 l-a lăsat fără protecție. Locul lui Hafsa Hatun a fost luat de Roxelana (Hürrem Sultan), care a început să-și țeară propria rețea de putere. Ea dorea să obțină asigurarea că unul dintre cei patru fii ai ei avea să succede la tron. Se împotriva acestui plan fosta favorită a sultanului, Gülbahar

Hatun, mama celui mai mare dintre fiii sultanului, Mustafa. Gülbahar Hatun l-a atras de partea sa pe Ibrahim Pașa. Cu sprijinul ambasadorului Franței, care își dorea un mare vizir mai interesat de campaniile occidentale, care să o ajute în confruntarea cu Imperiul habsburgic, Roxelana a izbândit.

Un alt mare vizir, Lütifi Pașa, conștient de efectele dezastruoase ale amestecului haremului în viața politică otomană, a luat măsuri ferme pentru a-i pune capăt. Fără succes însă, și în 1541 era și el înlăturat. Se poate spune că din acel moment – dar nu numai din această cauză – a început declinul Imperiului otoman.

Roxelana a reușit să impună pe fiul ei favorit, Mehmed, ca succesor al sultanului. Moartea neașteptată a acestuia a redeschis lupta în interiorul haremului soldată cu victoria temporară a lui Gülbahar Sultan și a fiului ei Mustafa. O victorie temporară, căci Roxelana a izbutit să revină. Cel desemnat să-i urmeze lui Süleyman, Selim, era cea mai proastă soluție posibilă.

În vremea sultanului Mehmed III (1595-1603), sultana-valide, Safiye Sultan, conducea treburile la Istanbul atunci când marele vizir era plecat în campanie. Puterea ei a încetat odată cu sultanatul nepotului, Ahmed I (1603-1617), care a trimis-o în Palatul vechi. Locul ei a fost luat de noua sultană-valide, Handan. După moartea acesteia, rolul i-a fost preluat de Kösem Sultan, soția lui Ahmed I.

După moartea lui Ahmed I (de tifos), Kösem Sultan l-a ajutat pe cumnatul ei Mustafa I să ocupe tronul. Kösem s-a temut că soția acestuia, Mahfiruz Sultan, care-i era o te-

mută rivală, avea să o trimită la moarte în cazul în care lui Mustafa I avea să-i urmeze fiul cel mare, Osman. Ajuns sultan, Osman II s-a mărginit să o trimită pe Kösem Sultan la Palatul vechi. De acolo avea să revină atunci când fiul ei, Murad IV (1623-1640), a devenit sultan.

Caracterizarea dată perioadei – sultanatul femeilor – se confirmă, deci.

Avem doar o singură mențiune despre prezența unei românce în haremul sultanului. Supraviețuind domnescului ei soț, Mircea Ciobanul (1545-1552; 1553-1554; 1558-1559), doamna Chiajna s-a dovedit a fi o femeie cultă, voluntară, aprigă, neînduplecată, cărmuind cu autoritate în vremea fiului ei Petru Vodă cel Tânăr (1559-1567).

După o nuntă de formă a fiicei sale Mariana cu Ion Cantacuzino (poreclit Șaitanoglu – fiul dracului), doamna Chiajna și-a atras ura Cantacuzinilor. În 1568, Petru vodă și maică-sa se aflau în surghiun la Alep. Fiul ei a murit curând, iar doamna Chiajna, sărăcită cu totul, a ajuns precepuță de măruntișuri pe ulițele Alepului. Ca

să se salveze, ea și-a trecut la islam doi feciori, iar pe o fată, Dobra, a vârat-o în haremul sultanului Murad.

Cronicile și documentele vremii amintesc și un alt fapt neobișnuit în istoria Țărilor Române: ridicarea unei geamii la București de către Radu Mihnea. Acesta, cu patru domnii atât în Moldova, cât și în Țara Românească, era fiul lui Mihnea vodă, cel care, în 1591, în urma mazălirii, a trecut la religia musulmană, fiind ulterior cunoscut sub numele de Mihnea Turcitul.

Stabilit la Constantinopol, și-a luat numele de Mehmed Bey și, potrivit Coranului, și-a făcut harem. A avut mai mulți copii, dintre care cunoaștem numai doi băieți, pe Ibrahim și pe Mustafa Bey, și două fete.

Radu Mihnea provenea din căsătoria lui Mihnea vodă cu doamna Voica și fusese crescut la o mănăstire de la Muntele Athos. Ulterior, mama l-a dus la Veneția, unde timp de doi ani și-a desăvârșit cultura și instrucția.

Tatăl nu l-a uitat, ajutându-l să capete domnia Țării

... și o altă miniatură otomană înfățișând o scenă din harem

Românești. La venirea în țară, noul domn a adus de la Constantinopol pe frații și surorile lui după tată. Surorile locuiau într-o casă cu el, se închinau lui Muhammed cu fața spre Mecca și au stăruit pe lângă fratele vitreg să le construiască o geamie. Cronica ne mai spune că de pe minaretul acesteia, muezinul cânta rugăciunea de dimineață, prânz și seară, spre groaza românilor din Capitală, care credeau c-au sosit zilele Apocalipsei și sfârșitul neamului lor.

Tot cronica ne spune că țara nu-l putea suferi, una dintre cauze fiind și „nerușinata geamie”. În atare condiții izbucnea răscăla condusă de stolnicul Bârcan Merişan, dar care era înăbușită în sânge. Stolnicul și alți 13 boieri au plătit cu capul pentru cetezanța lor.

Cum a dispărut geamia nu avem știri; cert este însă faptul că, poate pentru a-și răscumpăra păcatul, Radu Mihnea începe să repare din temelie biserica Sf. Troiță (Radu Vodă) din București, clădită de bunicii săi Alexandru vodă și distrusă de Sinan Pașa în zilele lui Mihai Viteazul. ■

Curtă interioară din harem

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Câteva consemnări din cronică politică a acestor luni. Mai întâi, o știre menită să evidențieze un succes înregistrat în campania de „transformare socialistă a agriculturii”, declanșată în 1949 și care a provocat atâtea suferințe țărânilor române: raionul Negru Vodă, din jud. Constanța, încheie primul pe țară colectivizarea. Era rezultatul intensei acțiuni de constrângere a țărânilor de a-și da pământurile la stat. Colectivizarea se făcea sub lozina expusă pretutindeni în lumea satelor, care exprima fățiș politica de forță: „Nu știi? Te învățăm! Nu poți? Te ajutăm! Nu vrei? Te obligăm!”

Colectivizarea forțată a raioanelor dobrojene a urmat un ritm alert: Hârșova 24 decembrie 1956; în 1957: Medgidia 27 ianuarie; Băneasa 8 februarie; Fetești 17 martie; Istria 22 mai; Tulcea 3 iulie. La încheierea colectivizării, în Dobrogea erau peste 328 Gospodării Agricole Colective, cu 51.112 familii înscrise și 352.445 ha teren.

Nesupunerea la colectivizare erau aspru sancționate. Într-un raport din începutul lui 1955, procurorul raional Hârșova aprecia că „politica represivă a instanței se pare că este mai bună decât în lunile precedente”. Era, totuși, nemulțumit că „nu se poate spune că am ajuns la o perfecțiune în ce privește politica de îngrădire a unor elemente chiaburești”.

și încetează activitatea Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești

(Cominform). A fost creat în septembrie 1947, la inițiativa U.R.S.S., pentru a-și exercita rolul conducător în mișcarea comunistă internațională. Delegatul sovietic A.A. Jdanov menționa cu acel prilej existența celor „două lagăre inamice”, capitalist și comunist, și sublinia necesitatea eliminării elementelor burgheze din structurile puterii, crearea partidelor unice, trecerea la „dictatura proletariatului” ș.a. Într-un comunicat dat publicității la 17 aprilie 1956 și semnat de comitetele centrale ale P.C. Bulgar, P.C. Cehoslovac, P.C. Francez, P.C. Italian, P.M.U. Polonez, P.M. Român, Partidul celor ce Muncesc din Ungaria și P.C. al Uniunii Sovietice se arată că „Biroul Informativ și-a epuizat funcțiile”, obiectivele stabilite în 1947 nemaicorespunzând realităților, dat fiind că în țările respective (cu excepția Franței și Italiei) comuniștii preluaseră în totalitate puterea. Își încetează apariția și organul de presă al acestuia, *Pentru pace trainică, pentru democrație populară!*

La întoarcerea în țară dintr-o vizită de trei săptămâni în U.R.S.S., delegația Marii Adunări Naționale a R.P.R., condusă de Constantin Pârvolescu, președintele M.A.N., face un popas la Chișinău, capitala R.S.S. Moldovenești. La aeroport sunt întâmpinați de S.T. Kazuhar, președintele Sovietului Suprem al R.S.S.M. Oaspeții români sunt primiți, de asemenea, de I.S. Codiță, președintele Prezidiului R.S.S.M., vizitează Fabrica de tricotate „Steaua Roșie”, sovhozurile „Miciurin” și „Grațiești” și

Un mărțișor de acum 50 ani

Universitatea de Stat din Chișinău care – notează *Scânteia* din 26 aprilie –, numără 200 de studenți și are 6 facultăți.

„Piața din fața hotelului «Moldova» era o mare de capete. Cu aplauze îndelungate și strigăte de ura au întâmpinat locuitorii Chișinăului apariția membrilor delegației române pe balconul hotelului.”

Dr. Petru Groza suferă „un nou acces de insuficiență coronariană acută, însoțită de pericardită”, starea generală fiind „satisfăcătoare”, anunță un Buletin medical dat la Deva în 23 mai și semnat de acad. N. Gh. Lupu, prof. C. Iliescu ș.a.

Se sting din viață scriitorul Ion Călugăru (n. 1901; *Magazin istoric*, nr. 9/1998) și actorul Ion Talianu (n. 1898).

Multe alte săvârșiri din această lume ale unor oameni marcanți la vremea lor nu sunt făcute publice. Cum este de exemplu sfârșitul, la 21 aprilie, lui Atta (Constantin) Al. Constantinescu, fost deținut politic, pentru că în guvernarea Antonescu fusese numit, la 7 octombrie 1943, ministru secretar de Stat la Departamentul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor.

Am scris mai puțin în rubrica noastră despre viața armatei din anii '50. Ne oprim acum, prin intermediul însemnărilor generalului (r)-prof. dr. docent Traian Oancea, *Cincizeci de ani de chirurgie* (București, 1998), asupra unor prezențe constante în toate unitățile militare: loțiitorii politici, „care aveau sarcina de a face propagandă în favoarea Uniunii Sovietice «mare prietenă» de la Răsărit, și a ideologiei marxist-leniniste”. Ei activau și la Spitalul Militar Central (unde lucra autorul) și „erau activiști de partid, străini de pro-

Tragici eroi din Moara cu noroc: Ana ...

blemele de cultură și cu atât mai mult de problemele medicale”.

La un moment dat „fuseseră trimise pe lângă loțiitorul politic încă șase ajutoare, câte unul pentru fiecare pavilion medical. Toți erau muncitori, scoși din producție, care aveau sarcina să supravegheze evoluția politică a medicilor! Câtă cheltuială

inutilă și păgubitoare! În loc să fi stat la strungul sau la mașina lor în fabrică, erau trimiși să ne facă nouă «educație politică». În plus, unii dintre ei aveau năravuri de margine de București!”

Unul dintre aceștia, „fost muncitor minier, adus să facă educația unui corp select de intelectuali, nu știa nici să se exprime corect, stâlcea cuvintele, iar nivelul său cultural și politic se reducea la cele câteva conferințe primite de la D.P.S.A. (Direcția Politică Superioară a Armatei). În schimb, noi trebuia să... aplaudăm!”.

Într-o zi, acest politruc, urmărind lucrările de reparație a sălii bibliotecii Spitalului, constată că acolo se afla pe „peretele frontal (din spatele mesei prezidiului) o placă de bronz de aproximativ 50/30 cm pe care erau prezentați în basorelief soldați români din primul război mondial și doi sanitari acordând primul ajutor bandaj toracic unui rănit așezat pe o targă”. Lucrarea, relatează dr. Traian Oancea, „n-a mai fost pusă la locul ei din ordinul loțiitorului politic”. Întrebat de ce a dat un astfel de ordin, a răspuns: „Păi nu vedeți că soldații au căști franțuzești?” Cu greu a fost conștient că francezii au fost aliații românilor în primul război mondial, trimițând armament, echipament și instructori militari. În cele din urmă, placa a fost repusă la locul ei.

...și Ghiță, creați de Ioana Bulcă și Constantin Codrescu

Căutam gândaci și găseam... chihlimbare”, mărturisește conf.univ. Traian Orghid în *Flacăra* din 1 aprilie,

relatând despre o senzațională descoperire. Pornit într-o expediție speologică în peștera Cioclovina (Tara Hațegului) spre a descoperi vietăți subpământene, denumite de Emil Racoviță „Ilene Coșânzene oarbe și cu trei perechi de picioare“, cercetătorul are surpriza să găsească, pe lângă „mii de boabe de chihlimbar“, și un tezaur de la sfârșitul perioadei bronzului și începutul epocii fierului. „Aveam în fața mea notează speologul-arheolog sute de obiecte de bronz de diferite forme; unele seamănă cu niște sfeșnice de lumânări; altele aveau forma unor arcuri în spirale strânse; altele, în sfârșit, păreau a fi nasturi. Aveam în față o comoară“. Arătate specialiștilor de la București, aceștia le-au dat o vechime de cca 3.000 ani. „Cine poate ști ce dramă cuprinde povestea comorii, necunoscută.“

În jurul cinematografelor mișună „biletiștii“, speculanții de bilete. Cum arăta un astfel de ins din urmă cu cinci decenii? „Are uneori scrie *Flacăra* din 15 aprilie freză de cocos, ca orice malagambist, pantaloni înguști, cum își îngăduie cosmopolitii «de salon», fular băgat în cămașă, propriu unor artiști de varietate. Alteori, îmbrăcămintea și fizionomia țin de cel mai deplorabil stil «la șmecherie»: pantofi cu tăietură într-o parte, șapcă cu pătrățele, chică lungă, faveride [perciuni], unghie prelungită la degetul mic“. De cele mai multe ori, „sunt îmbrăcați simplu, ca «niște oameni lipsiți de mijloace»“.

Fotografiat în plină acțiune, unul dintre biletiști îi șoptește reporterului: „Umlăm în haine de derbedei, dar dacă ne faci o poză aranjăm mâine, pentru la șase, să venim cu toale bune.“

Islamului.

La vârsta sa înaintată, primește din partea Consiliului de Miniștri de la București o pensie lunară de 2.000 lei (un exemplar din revista amintită costa 1,50 lei).

Revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4, publică o relatare privind înscăunarea Î.P.S. Mitropolit Justin ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului. La șase luni după trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Nicolae Bălan, Colegiul Electoral Bisericesc, întrunit la 26 februarie, alege prin vot cu bile (71 de voturi, toate pentru) în locul vacant pe Justin Moiescu (n. 5 martie 1910), preot econom stravrofor, profesor la Institutul Teologic Universitar din București.

La 5 martie dr. Justin Moiescu este înălțat la Cernica în treapta de arhimandrit, la 15 martie hirotonit arhiereu, la Catedrala Patriarhală. În aceeași zi a fost investit în scaunul de Mitropolit, iar la 18 martie, în catedrala din Sibiu, a avut loc solemnitatea înscăunării.

În același număr, revista informează și despre activitatea Administrației Patriarhale în anul 1955. Funcționau în acel an 188 mănăstiri și schituri (115 de călugări) cu un total de 6.156 viețuitori (1.245 monahi, 432 frați, 2.610 monahii, 1.869 surori).

Locuințe pentru ceferiști

Publicațiile Patriarhiei apăreau în următoarele tiraje lunare: *Biserica Ortodoxă română, Studii teologice și Ortodoxia*, câte 10.750 ex. fiecare; *Glasul Bisericii* 3.850 ex. Planul financiar al Administrației pentru 1956 este de 11.852.000.000 lei.

Comunitățile ortodoxe române de peste hotare se prezentau astfel: 60 parohii cu 60.000 credincioși în S.U.A. și Canada; 19 parohii în Ungaria (nu se specifică numărul credincioșilor); 42 parohii în Iugoslavia, cu 22.037 suflete la Vârșet, 26.105 la Pancevo, 12.089 la Satsia (Sutjeska). În Sf. Munte Athos se aflau 40-50 călugări la schitul chinovial Prodromul, 70-80 la schitul Lacul, 80 pe teritoriul altor mănăstiri, iar alți 50 „viețuiesc în «colibe» (case pustnicești)”. Mai erau comunități ortodoxe în Austria (1.750 membri), Albania, Franța, Germania, Italia, Valea Timocului etc.

Incepe turnarea unui nou film românesc, *Moara cu noroc*, după I. Slavici. Regia, Victor Iliu, imaginea, Ovidiu Gologan. Principalele roluri sunt interpretate de Constantin Codrescu, Geo Barton, Colea Răutu, Ioana Bulcă, alături de Marietta Rareș, Valeria Gagealov, V. Ronea, Benedict Dabija. Birtul din film este instalat pe „platoul Floreasca”.

Prin Oficiul Special Poșta Centrală trec zilnic cca. 100.000 scrisori sim-

De la stânga la dreapta, tenismenele engleze Rosalind Lowe Cornett și Diana Rowe, împreună cu multiplele campioane mondiale Angelica Rozeanu și Ella Zeller

R.P.R. este campioană mondială la tenis de masă. În meciul disputat la Tokio, cele două sportive românce, Angelica Rozeanu și Ella Zeller, înving echipa Japoniei.

Pe stadionul „Dinamo”, în prezența a peste 10.000 de spectatori, se dispută me-

ple sau recomandate, sosite sau trimise. Aproximativ 500 dintre acestea nu pot fi înmânate destinatarilor, adresele, nefiind complete, realizează corespunzător.

Pe linia 14 circulă un nou tip de tramvai: un vagon motor cu remorcă, realizare a Ateliereilor Centrale I.T.B.

Sportive. Pentru a cincea oară, reprezentativa feminină a

republican de box. Din cele 10 titluri disputate, 5 sunt cucerite de boxerii de la C.C.A., Știința obținând 2, iar Dinamo, Progresul și Voința câte unul.

În campionatul de fotbal, echipa C.C.A. conduce cu 14 puncte din 9 meciuri, urmată de Dinamo București (12) și Minerul Petroșani (11); pe ultimele locuri sunt Progresul București (6 puncte din 10 meciuri) și Dinamo Bacău (5). ■

Aveți un bilet în plus? – între cerere și ofertă, sau de la casa de bilete la „biletiști”

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

BĂTĂLIA DE LA ST. ALBANS

FLORIN MARINESCU

St. Albans este o localitate din Marea Britanie, situată la 65 km nord de Londra, adică la 1 oră și 11 minute de mers cu mașina, potrivit unei estimări pe care o poți obține consultând o hartă pe Internet.

Tot pe Internet poți intra pe site-ul oficial al acestei localități din Hertfordshire. Găsești și o prezentare, sumară, a istoricului așezării. Lipsește însă povestea evenimentelor din dimineața zilei de 22 mai 1455. Atunci, acolo un rege al Angliei a fost luat prizonier.

Confruntarea de la St. Albans a avut un impact deosebit asupra contemporanilor. S-au păstrat cinci scrieri realizate la scurtă vreme. Dintre toate bătăliile Războiului celor Două Roze (1455-1485), aceasta este cea mai bine cunoscută istoricilor. Următorii patru ani din istoria Angliei se numără însă printre cei pentru care istoricii dispun de cele mai puține izvoare.

Până de curând, lupta de la St. Albans era considerată începutul conflictului care a opus Casa de Lancaster (avea ca simbol un trandafir roșu) și pe cea de York (un trandafir alb, de aici și numele de Războiul celor Două Roze), în lupta pentru tronul Angliei. Anul trecut însă, istoricul britanic Anthony Pollard, într-un articol apărut în revista History today, își punea întrebarea dacă lupta de la St. Albans a marcat, într-adevăr, debutul Războiului celor Două Roze.

Ce s-a întâmplat de fapt acolo?

In dimineața zilei de 22 mai 1455, în jurul orei 7, alaiul regal care se îndrepta către Leicester a găsit drumul blocat la ieșirea din St. Albans. Partizanii Casei de York îi interziceau regelui Henry VI (din Casa de Lancaster) și lorzilor care îl însoțeau să treacă mai departe, cerându-i să îndepărteze de la Curte pe adversarii lor. Cum nu au primit satisfacție, au declanșat atacul. Au pierit atunci ducele de Somerset și contele de Northumberland. Regele s-a retras în biserică, unde lorzii din Casa de York și partizanii lor i s-au prezentat, jurându-i credință, în fapt, luându-l sub protecția lor. A doua zi, alaiul s-a întors la Londra.

O trăsătură distinctă a rivalităților medievale din Anglia, față de conflictele similare din regatul francez, o constituia faptul că diversele tabere rivale nu doreau să distrugă autoritatea regală, centrală, pentru a-și spori propria autoritate locală. Nobilii englezi urmăreau doar să poată influența autoritatea regelui în folosul partidei lor.

De ce pornise regele către Leicester?

Înainte de a răspunde la această întrebare, să-i precizăm cititorului cine erau principalele personaje ale povestirii.

Alianțele dintr-o tabără și din cealaltă erau destul de complicate și vom încerca să simplificăm tabloul. Richard, ducele de York, era ruda bărbătească de sânge cea mai apropiată a regelui. El a profitat de cele 18 luni de comă ale suveranului (începând din iulie 1453), pentru a-l înlătura de la Curte, cu ajutorul celor din familia Neville, pe Edmund Beaufort, duce de Somerset. Condamnat ca trădător, acesta a fost închis. După ce regele și-a revenit din comă, înainte de Crăciunul anului 1454, ducele de York a fost îndepărtat, iar Somerset eliberat din închisoare și readus la Curte. După acest episod, confruntarea dintre cei doi duci devenea de neevitat.

In primăvara anului 1455, ambele familii și-au consolidat alianțele. Familia de Neville, prin Richard, conte de Salisbury, și Richard, conte de Warwick, tată și fiu, se afla în conflict cu familia Percy, din Yorkshire. Henry Holand, duce de Exeter, s-a aliat cu cei din neamul Percy. Ceea ce a făcut ca Ralph Lord Cromwell, dușman al ducelui de Exeter, să se aproprie de familia de Neville. În sfârșit, în sudul Angliei familia de York îl sprijinea pe contele de Devon în confruntarea cu Lord Bouville.

Bătălia de la Barnet, 1471, în care a fost omorât Warwick
jăcătorul de regi

Imagine din corul Catedralei din St. Albans

La începutul lunii martie 1455, în cursul unui consiliu ținut la Greenwich, Somerset a fost absolvit total de acuzațiile de trădare. La mijlocul lunii aprilie s-a convocat un alt consiliu la Leicester, pentru ziua de 21 mai. Într-acolo se îndreptau regele și alaiul său atunci când au fost opriți la St. Albans.

După ce Henry VI însoțit de ducele de York și partizanii săi au ajuns la Londra, s-a organizat o ceremonie, la 25 mai, în care regele a apărut, în Catedrala St. Paul, cu coroana pe cap. Parlamentul a fost convocat la 9 iulie, cu rostul de a instaura pacea în cuprinsul regatului. Proces care s-a făcut prin a-i absolve pe cei victorioși de orice vină, aruncând-o pe umerii celor învinși.

Dar ducele de York nu a reușit să își asigure poziția de protector pentru multă vreme. Greșeala lui a fost că nu a mers până la capăt, concentrând întreaga putere în mâinile sale. I-a permis astfel reginei să devină un centru alternativ de putere. În jurul Margaretei de Anjou se strânseseră urmașii victimelor de la St. Albans. Până în toamna anului 1458, oamenii reginei ocupaseră pozițiile cheie în regat.

Cronicile scrise sub influența familiei de York o acuză pe Margareta de Anjou că, temându-se că fiul ei va fi înlăturat de la succesiune, a creat noua grupare la Curte, cu intenția de a distruge familia de York. Istoricii moderni consideră că, mai curând, Margareta de Anjou era conștientă de faptul că nu putea, ca femeie, să exercite autoritatea într-o Curte dominată de bărbați. Ea ar fi încercat să împace cele două familii rivale, dar fără succes.

La 29 martie 1461, la Towton, Edward de York zdrobea familia de Lancaster și se încorona rege sub numele de Eduard IV, întemeind dinastia de York. O dinastie cu o viață foarte scurtă, pentru că în 1485 Richard III (făcut celebru de William Shakespeare; *Magazin istoric*, nr. 9/1972) era înlocuit de Henry VII, din dinastia de Tudor.

A fost bătălia de la St. Albans prima confruntare a Războiului Celor Două Roze? Iată o întrebare în jurul căreia specialiștii se vor mai înfrunța, probabil, încă multă vreme. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

CAROL II ÎN ATENȚIA DEPARTAMENTULUI DE STAT

Am început să prezentăm în numărul trecut un raport ce purta mențiunea „Confidențial”, expedit din Lisabona, la 14 octombrie 1947, de Ambasada S.U.A. Subiectul raportului era sosirea lui Carol II în Portugalia și ecurile acestui eveniment în cadrul emigrației române.

Continuăm cu ultima parte a raportului, păstrat la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, de la Stanford University, California. Datorăm și acest document doamnei ELENA DANIELSON și colaboratoarei noastre, LAURA COSOVANU.

Domnul Alexandru Totescu, care este însărcinatul cu afaceri la Legația română de aici, intenționează să nu aibă de a face cu Carol, potrivit domnului Coste. Poziția lui Totescu aici este ciudată. A fost rechemat, în 1946, de guvernul român, care a numit în locul lui un secretar al Legației din Paris. Dar portughezii au refuzat să-i acorde viză acestuia, astfel încât Totescu a continuat să se ocupe de afacerile Legației de aici. În iulie 1947 a fost numit un alt înlocuitor pentru Totescu de la București, după ce în iunie el fusese demis. Viza portugheză nu a fost acordată nici pentru noul numit, astfel că guvernul român a fost obligat să îl mențină pe Totescu la Lisabona. El se opune actualului regim din România și se ocupă doar de problemele administrative ale Legației.

Domnul Coste crede că guvernul român ar putea să îl numească pe domnul Jean Pangal ca ministru în Portugalia. Pangal a mai fost reprezentantul României la Lisabona și din acest motiv portughezii îi vor acorda, desigur, viza. Potrivit lui Coste, Pangal, care se află acum la Paris, este un partizan convins al lui Carol și, după reîntoarcerea acestuia în Europa, s-ar putea să răspândească impresia că fostul rege va începe să formeze o mișcare politică românească în străinătate. Legat de aceasta, domnul Coste a menționat că actualul ministru de Externe român, Gheorghe Tătărescu, a reușit să numească în posturi diplomatice europene un număr dintre cei mai apropiați prieteni, care sunt, în același timp, partizani înfocați ai lui Carol. Între aceștia se numără generalul Rusescu, fost aghiotant al lui Carol, care este acum ministrul României la Stockholm. El este devotat fostului rege, are la loc de cinste fotografia lui Carol în reședința sa și vorbește deschis în sprijinul acestuia. Dar principalul

sprijinitor al lui Carol în Europa este, totuși, Richard Franasovici, ministrul României la Londra. El este un om politic român de frunte și, de asemenea, un prieten apropiat al lui Tătărescu, ceea ce, potrivit lui Coste, dă greutate ipotezei că va fi numit ministrul României în Portugalia. Faptul că acești aderenți ai lui Carol sunt răspândiți în Europa în posturi diplomatice arată că, potrivit lui Coste, Carol dispune de instrumentele necesare pentru a se angaja într-o anumită măsură în activitatea politică, dacă are o asemenea intenție.

Coste nu consideră că prezența lui Carol în Europa reprezintă vreo amenințare pentru poziția regelui Mihai, din moment ce monarhul-copil este practic prizonier al comuniștilor în România. Dacă vor decide să lichideze complet monarhia în România, comuniștii se vor putea descotorosi de Mihai fără să fie obligați să îl folosească pe tată în acest scop. Potrivit unor informații primite de Coste, Carol este sincer preocupat de siguranța fiului său. Coste a mai afirmat că i s-a spus că guvernul Statelor Unite i-ar fi cerut lui Carol, prin ambasadorul Pawley, la Rio de Janeiro, să facă tot ce poate pentru a sprijini protejarea regelui Mihai.

Generalul Rădescu, fost prim-ministru, în prezent la Lisabona, care a fost îndepărtat prin numirea guvernului Groza, și aderenții săi, între care se numără și domnul Coste, nu preconizează realizarea vreunui contact cu Carol, pe care îl privesc în cea mai nefavorabilă lumină. Secția consulară a Ambasadei a primit autorizație de la Departamentul de Stat să acorde vize de călătorie pentru generalul Rădescu, domnul Coste și un anume Muntianu, fost secretar al Legației României de aici, iar

aceștia trei plănuiesc să vină în Statele Unite la sfârșitul lui octombrie.

În privința atitudinii portughezilor față de Carol, Coste spune că Salazar are o bună părere despre el, bazată pe contactul personal, în 1940, când Carol a trecut prin Lisabona, în drum spre Mexic, după ce a părăsit România. Salazar și-a exprimat surpriza față de preocuparea Aliatilor legată de reînnoirea lui Carol în Europa. El crede că fostul rege, pe care îl consideră o personalitate puternică, ar putea să facă mai mult în apărarea țării sale contra comuniștilor, decât tânărul și neexperimentatul său fiu. Un alt factor care îl influențează pe Salazar în favoarea lui Carol este credința acestuia că ultima fază a regimului puterii sale în România, cu caracteristicile sale autoritare, are anumite puncte în comun cu *Estado Novo*.

Până acum, Salazar nu l-a primit pe Carol, dar Urdăreanu l-a vizitat pe ministrul de Externe, dr. Caciro da Mata, la 7 octombrie. Indiferent de părerile personale ale lui Salazar despre Carol, este sigur că activitățile fostului

monarh vor fi supravegheate îndeaproape de autoritățile portugheze, în timpul șederii sale aici.

Ambasada a primit acum telegrama Departamentului de Stat nr. 755, din 10 octombrie, privind importanța atribuită activităților lui Carol aici, din perspectiva potențialului său politic. Până acum, Carol nu și-a manifestat dorința să mă întâlnească, dar într-o întâlnire întâmplătoare cu un membru al Ambasadei, din 11 octombrie, a afirmat că în scurt timp va avea informații „de mare interes” de comunicat Ambasadei.

Cu respect, al dumneavoastră

John C. Wiley

Copii trimise la:

Ambasada americană, Londra

Ambasada americană, Paris

Ambasada americană, Rio de Janeiro

Legatia americană, București

Legatia americană, Stockholm

Casa care i-a aparținut lui Carol II, la Estoril, așa cum arăta în anul 1998;
noul proprietar executa ample lucrări de renovare și transformare

1000 DE ANI DE ISTORIE ROMÂNEASCĂ

Încet, cu opinteli, dar sigur, sperăm, podurile de flori de peste Prut încep să fie înlocuite de altele mult mai solide.

Fundația Culturală Magazin Istoric colaborează de șapte ani cu Editura Litera, cu sediul la Chișinău, pe mai multe proiecte legate de frații noștri de peste Prut. Unul dintre ele s-a concretizat zilele acestea.

Ideea a aparținut domnului Anatol Vidrașcu, directorul editurii. Domnia sa a avut ambiția de a realiza un volum care să se înscrie într-o serie internațională: prezentarea a 1.000 de ani de istorie românească (de la anul 1000 la anul 2000), prin imagini. Iată că după o muncă desfășurată vreme de șapte ani, utilizând ar-

hiva foto a revistei *Magazin Istoric*, în concepția grafică a Editurii Litera, cu colaborarea doamnei Georgeta Filitti și cu o prefață de academicianul Virgil Cândea, volumul *Mileniul românesc* este gata.

În cele aproape 1.000 de pagini sunt înfățișate imagini deja cunoscute, dar și altele mai puțin știute, cât și multe fotografii inedite

care ilustrează istoria românilor din ultima mie de ani. Nu este o carte de istorie în sensul clasic al cuvântului, ci una care oferă scenografia, chipurile actorilor de la domnitor la omul de rând și principalele momente ale devenirii noastre.

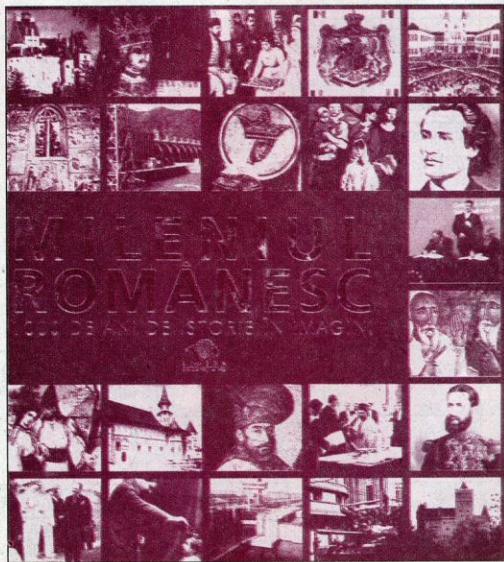
Este un album ce se adresează celor care sunt deja îndrăgostiți de istorie, dar și celor

care, atrași de frumusețea imaginilor, vor începe poate, din clipa când vor deschide această carte, să fie interesați de trecutul nostru.

Este, în același timp, și o carte de vizită ce prezintă istoria românilor într-o formulă sintetică și atractivă pentru străinul puțin familiarizat cu ea.

Este și un proiect reușit

de colaborare între două instituții de cultură de pe cele două maluri ale Prutului, într-un efort de stabilire a unor punți solide, care să pregătească integrarea Republicii Moldova, într-un interval de timp greu de prevăzut acum, în Uniunea Europeană, acolo unde îi este locul, așa cum o arată și acest album. ■

MARI ISTORICI ROMÂNI

DIMITRIE 1673-1723		UN AC MARE		AUREL VLAICU		A REDACTA UN TEXT		JOAN 1880-1967	
C-TIN 1898-1973		ZIUA CE A TRECUT		DIMITRIE 1856-1923		START PE ITINERARI		NICOLAE 1871-1940	
GAZ DE ILUMINAT					FIGURĂ DE STIL				
A SE ALTERA					ÎNSEMNAȚ PE CRUCE				
						CUVÂNT DE MIRARE			
						UN OM NEVOIAS			
ZEI DECAPITAȚII			PERSOANĂ FĂRĂ NUME				GREGORIU ȘTEFĂNESCU		
MINUNE A CREAȚIEI			ALEXANDRU 1847-1920				VASILE 1882-1927		
		XENIA URSU			LICHID VITAL				ION 1875-1925
		CATEGORICI			MAESTRU AL SPORTULUI				
CĂRLION- TATĂ								UNA PESTE ALTA	
MERGE PEȘINE									
				SOLNITA PE LA ȚARĂ					
				INVITAȚIE LA CINA!					
	ÎN ATENȚIA CORIȘTILOR				BĂUTURĂ RĂCORITOARE DIN MALT				
	UNUL CARE MĂRĂIE				REFREN				
						MATERIAL AUXILIAR LA CROITORIE		DORMITORUL BUNICII	
MOTOR BLOCAT ÎN FUNCȚIONARE		FLUVIU ITALIAN AL FLORENȚEI		AMINTIRI DIN RĂZBOI					SAMUII 1745-1806
				VIATA DE ZI CU ZI			RETINUTE LA VAMA!		
							PUMNALUL DIN BASTON		
RIDICAT DE LA PĂMÂNT			LATURILE UNUI CONAC!		CEI DE APROAPE				
JENICA ROSETTI					IOAN LUPAȘ				
						RUMEGĂTOR DIN TIBET			
GHEORGHE 1754-1816									
GRIGORE 1850-1909									

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

UN ACCIDENT NECUNOSCUT

Accidentul aviatic petrecut lângă Iași, în care și-au pierdut viața patru persoane, printre care și cei doi piloți, mi-a adus aminte de o tragedie asemănătoare trăită de comunitatea mea, cu 50 de ani în urmă – **ne scrie domnul ȘERBAN LĂZĂROIU din Dumitrești de Sus, județul Vrancea.**

Nu țin minte data cu exactitate, însă era luna februarie 1956, când, pe o vreme foarte mohorâtă, locuitorii satului au trăit clipe de groază. Fără o ultimă intervenție a piloților, un bolid ar fi transformat satul în ceva de nedescris.

Avionul, un bombardier, probabil de producție germană – deoarece toate piesele purtau emblema „Made in Germany” –, s-a prăbușit în afara localității. Victime dintre localnici n-au fost. Cei doi piloți și-au pierdut viața, arși de vii în corpul aparatului. Cu greu am putut să ne apropiem din cauza focului, a exploziilor și a terenului. La fața locului au venit abia a doua zi anchetatorii, printre care se aflau și doi generali, unul dintre ei sovietic. N-am cunoscut concluziile anchetei și nu le cunosc nici astăzi. Însă ceea ce mă contrariază și mă indignează în același timp este faptul că în 50 de ani, nimeni nu a catadicsit să marcheze locul unde au murit doi aviatori, cu o cruce sau chiar un monument.

Personal aș fi făcut ceva dacă dispuneam de ceva date concrete, nume și prenume, vârsta acestora etc. M-am gândit să mă adresez direct Ministerului Apărării sau Departamentului aviației militare, însă cunoscând condițiile de astăzi, transformările care nu mai conținut a se produce în armată, nu cred că aș primi un răspuns pozitiv și de aceea m-am hotărât să mă adresez revistei dumneavoastră, la care sunt abonat de la primul număr, și, dacă este posibil, prin intervenția dumneavoastră să primesc un răspuns adecvat.

Vom încerca, cu sprijinul colaboratorilor noștri, să aflăm mai multe amănunte despre acest accident și să vă ajutăm în demersul dumneavoastră.

APARIȚII

Am primit la redacție numărul 100, octombrie-decembrie 2005, al Magazinului de Filatelie, Cartofilie și Numismatică, revistă de informare și documentare, editată de Asociația Filatelică „Tomis”, din Constanța.

Urăm cu această ocazie colegilor noștri „La mulți ani!” și cât mai multe numere la fel de interesante.

POȘTA BLITZ...CONCURSULUI

PETRIȘOR DAFINOIU, din Motru, județul Gorj, ne trimite o scrisoare din care cităm:

Cu ocazia împlinirii, în luna aprilie a acestui an, a 39 ani de activitate, vă doresc mulți ani fericiti și o bună continuare a revistei *Magazin istoric*. Felicitări pentru toate articolele publicate în revistă și vă mulțumesc că mi-ați ascultat rugămintea pe care v-am făcut-o anul trecut de a publica articole despre Antichitate.

IULIAN-MARCEL CIUBOTARU, din comuna Comarna, județul Iași, ne scrie: Sunt un cititor fidel al revistei de aproximativ un an și în fiecare lună aștept cu nerăbdare data la care apare pentru a o cumpăra. Sunt elev de liceu și citesc și învăț cu plăcere istoria. Vă doresc în continuare toate cele bune și aș vrea ca această revistă să fie la fel de fascinantă ca și până acum.

CERERI ȘI OFERTE

BOGDAN TIVADAR, Tîrgu Mureș, str. Măgurei, nr. 40, ap. 7, et. 2, județul Mureș, cod 540.362, solicită numerele: 2, 3, 5, 6, 7/1967; 1/1968; 6, 10/1969; 11/1973; 6/1989; 12/1990; 1/1991; 1/1994; 7/1995; **Oferă numerele:** 3/1969; 7/1972; 9, 11/1975; 6, 8-10/1976; 12/1978; 3/1979; 10/1982; 10/1986; 6, 11/1987.

PETRIȘOR DAFINOIU, Motru, str. Aleea Crinului, nr. 2, bl. C5, sc. 1, ap. 3, județul Gorj, cod 012.581, oferă o colecție de peste 400 de timbre poștale.

**Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.**

CONTENTS (Romanian history) V. Tepordei Rich country, poor people • C. Mureșanu The Schools of Blaj (1754) • C. Păunescu Mihail Oromolu, unpublished documents • I. Mihăilă The Bilestein plan: unifying the Romanian Principalities in 1770 • M. Petre The diplomat Vasile Stoica and the Romanians from Bulgaria • Al. Popescu 1968. Ion Gheorghe Maurer's visit in Finland • A. Spănu The American Secret Service in Romania (1941) • In the memory of Ștefan Ursachi • H. Șerbănescu The days of the National Military Museum • S. Iftimi The horse during the Middle Ages • B. Baltazar The history I lived (II) • F. Sperlea 1968. Nicolae Ceaușescu's new army • I. Pelivan Recollections from Bessarabia (II) • O. Brediceanu-Fruma My father, the diplomat Caius Brediceanu • G. Filitti Letters from former days • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (LIV)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) V. Tepordei Un pays riche, des habitants pauvres • C. Mureșanu Les écoles de Blaj (1754) • C. Păunescu Mihail Oromolu, documents inédits • I. Mihăilă Le plan Bilestein: l'union des Principautés roumaines en 1770 • M. Petre Le diplomate Vasile Stoica chez les Roumains de Bulgarie • Al. Popescu 1968. La visite d'Ion Gheorghe Maurer en Finlande • A. Spănu Le service américain de renseignements en Roumanie (1941) • In memoriam Ștefan Ursachi • H. Șerbănescu Les journées du Musée militaire national • S. Iftimi Le cheval au Moyen Age • B. Baltazar L'histoire vécue (II) • F. Sperlea 1968. La nouvelle armée de Nicolae Ceaușescu • I. Pelivan Souvenirs de Bessarabie (II) • O. Brediceanu-Fruma Mon père, le diplomate Caius Brediceanu • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. Тепордей Богатая страна, бедные люди • К. Мурешану Румынские школы в Городе Блаже (1754 г.) • К. Пэунеску Михаил Оромулу, неопубликованные документы • И. Михэилэ План Билиштайн: воссоединение Румынских Княжеств в 1770 г. • М. Петре Дипломат Василе Стойка у румынов из Болгарии • Ал. Попеску 1968. Визит Иона Георге Маурера в Финляндию • А. Спэну Американские секретные службы в Румынии (1941 г.) • In memoriam Ștefan Ursachi • Х. Шербэнеску Дни Военного Национального Музея • С. Ифтими Лошадь в Средневековье • Б. Балтазар История мною пережитая (II) • Ф. Шперля 1968. Новая армия Николае Чаушеску • И. Пеливан Воспоминания из Бессарабии (II) • О. Бредичану-Фрума Мой отец, дипломат Каюс Бредичану • Дж. Филиити Былые письма • И. Лэкустэ В Бухаресте, 50 лет назад • Румынские документы в Институте Гувера (LIV)

INHALT (Rumänische Geschichte) V. Tepordei Reiches Land, arme Menschen • C. Mureșanu Die Schulen in Blaj (1754) • C. Păunescu Mihail Oromolu, unöfentliche Dokumenten • I. Mihăilă Plan Bilestein: die Vereinigung der rumänischen Länder 1770 • M. Petre Der Diplomat Vasile Stoica bei den Rumänen in Bulgarien • Al. Popescu 1968. Der Besuch von Ion Gheorghe Maurer in Finland • A. Spănu Der amerikanische Geheimdienst in Rumänien (1941) • In memoriam Ștefan Ursachi • H. Șerbănescu Die Tage des Nationalen Militärmuseums • S. Iftimi Das Pferd im Mittelalter • B. Baltazar Erlebte Geschichte (II) • F. Sperlea 1968. Die neue Armee des Nicolae Ceaușescu • I. Pelivan Erinnerungen aus Bessarabien (II) • O. Brediceanu-Fruma Mein Vater, der Diplomat Caius Brediceanu • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LIV)

SUMARIO (Historia rumana) V. Tepordei País rico, gente pobre • C. Mureșanu Las escuelas de Blaj (1754) • C. Păunescu Mihail Oromolu, documentos inéditos • I. Mihăilă El plan Bilestein: la Unión de los Principados Rumanos de 1770 • M. Petre El diplomático Vasile Stoica enviado a los rumanos de Bulgaria • Al. Popescu 1968. La visita de Ion Gh. Maurer a Finlandia • A. Spănu El Servicio de Información Norteamericano en Rumanía (1941) • In memoriam Ștefan Ursachi • H. Șerbănescu Los Días del Museo Militar Nacional • S. Iftimi El caballo en el Medievo • B. Baltazar Historia vivida (II) • F. Sperlea 1968. El nuevo ejército de Nicolae Ceaușescu • I. Pelivan Recuerdos de Besarabia (II) • O. Brediceanu-Fruma Mi padre, el diplomático Caius Brediceanu • G. Filitti Cartas de antaño • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Ciitorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coreși” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,70 RON - Lei 27 000 ROL

magazin istoric

